

İmamları Tanıma, Guluv ve Taksir Meselesi

Dr. Cafer Yusufi

İmamet, Kur'an'ın en fazla önem verdiği konulardan olup Kur'anî beyana göre Rab-bimizin insanları terbiye edip geliştirmek için devreye koyduğu en yüce yöntemle-rindendir. Allah her zaman kullarını hidayet etmek ve onları kendisine yönlendirmek için birtakım insanlar seçer. Seçtiği bu insanları halis kılar, şeytanların tuzaklarını onlardan savar, kendi katından onlara ilim öğretir, onlara vahyeder, akıllarının derinliğinde onlara fısıldar ve onların elleriyle birtakım kerametler ortaya çıkarır. Bunlardan bazıları peygam-berler, bazıları vasiler ve imamlardır. Bazıları da Allah'ın hüccetleri ve evliya kullarıdır. Onlar bu makama birtakım zor imtihanlar ve bu imtihanları başarıyla tamamlamalarının ardından gelirler. Allah onları bu imtihanların tümünde kalplerini takva ile imtihan edip kurtardıktan sonra bu dereceye ulaşırlar.

Tüm bunlar Kur'an ve hadislerde açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla biz yakinen şunu söylüyoruz: İmamet, yönetim ve hükümet değildir. Aksine velayet ve ilahî bir ahittir. Onun için imam, sırat-ı müstakimdir; onu tanımaksa doğru yolu tanımaktır. Ona dair cehl/bil-gisizlik ise –her ne kadar görünüşte din olsa da aslında – cahiliyettir. Bu yüzden imala-rın yetenekleri ve özellikleri ile bilgi ve kapasitelerinin alanı hakkında araştırma yapmak ve bilgi edinmek gerekir. Çünkü onları tanıma hakkında birçokları sapkınlığa düşmüş-tür; bazıları işi guluv boyutuna taşımış ve sadece Yüce Allah'a isnat edilmesi gereken iş-leri onlara isnat etmiş, bazıları ise taksire düşerek onları sıradan yöneticiler, hâkimler ve âlimlerin seviyesine indirmiştir.

Bunların tamamı ise Kur'an ayetleri ile Peygamber (s.a.a) ve imamlardan (a.s) gelen hadisler üzerinde düşünmemekten kaynaklanmıştır. Dolayısıyla bu iki kaynak üzerinde düşünmek ve Allah'a yakarıyla vasat yolu bulmak mümkündür. Bu bağlamda Kur'an ve sünnetten istifade edilen gerçeği şu şekilde sunabiliriz:

Biz Ehlibeyt ekolü takipçileri ile Ehli's-Sünneti ve'l-Cemaat ismiyle meşhur olan Hilafet ekolü arasındaki en önemli ihtilaf konusu hiç kuşkusuz imamet meselesi; onun tanımı, şart-ları ve mısdaqları hakkındadır. Diğer konulardaki ihtilaflarımız ise genellikle fer-i ve ichtihadi

**Ehlibeyt ekolü
takipçileri ile Ehli's-
Sünneti ve'l-Cemaat
ismiyle meşhur
olan Hilafet ekolü
arasındaki en önemli
ihtilaf konusu hiç
kuşkusuz imamet
meselesi; onun
tanımı, şartları
ve mısdaqları
hakkındadır.
Diğer konulardaki
ihtilaflarımız ise
genellikle fer-i ve
icthadi farklılıklar
olup Ehli'sünnet'in
dört mezhebi arasında
ve Ehlibeyt ekolü
takipçilerinden olan
müctehitler arasında
da mevcuttur.**

farklılıklar olup Ehli'sünnet'in dört mezhebi arasında ve Ehlibeyt ekolü takipçilerinden olan müctehitler arasında da mevcuttur. Bu yüzden imamet meselesi ve onunla ilgili konulara yoğunlaşmak daha yerinde ve uygun bir yaklaşımdır.

Daha önce Kur'an-ı Kerim'de imametın kıstaslarına dair bahsederken imamın iki temel özelliğe sahip olması gerektiğini ifade etmiştik. Bunlardan biri Allah katından bahşedilmiş olan ve içeriğinde en ufak bir hatanın bulunmadığı ledünni ilimdir. Rabbimiz onların sahip olduğu bu ilmi şu sözle ile muteber saymıştır:

﴿سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾

“Allah, onların nitelendirmelerinden münezzehtir. Allah'ın ihlâşlı kulları müstesnadır. (Onlar Allah'ı niteleyebilirler).”¹⁷²

Ayete göre Allah'ın ihlâşlı kullarının ilmi en müşkül ve en üstün ilimlerde dahi hüccet kabul edildiğine göre daha alt seviyedeki konularda hayli hayli delil olarak kabul edilebilir. Yüce Allah evliya kullarına ilişkin bu hakikate Hızır'ı tanımlarken şu şekilde işaret etmiştir:

﴿فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾

“(Orada) kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet vermiştik ve tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.”¹⁷³

¹⁷² Saffat 159-160.

¹⁷³ Kehf 65.

Ayete baktığımızda üç hasletten söz edildiğini görüyoruz: Kulluk, Allah katından rahmet ve ledünni ilim. İsmet (masumiyet) ise muhles (ihlasa erdirilmiş) kulların özelliğidir. Nitekim şeytan onları saptıramayacağını açıkça şu şekilde ilan etmiştir:

﴿لَا غَوْيَهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ﴾

“Onların tümünü yoldan çıkaracağım; sadece içlerinden muhles/ihlaslı kulların müstesna.”¹⁷⁴

Yüce Allah da bu ihlaslı kullar hakkında şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾

“Kullarıma karşı (ey şeytan) senin bir egemenliğin yoktur.”¹⁷⁵

İlahi seçim onların ihlasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Yüce Allah, buna ilişkin şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ الْأَخْيَارِ﴾

“Biz onları katışıksız bir özelliikle, o yurdu anma özelliği ile arındırdık. Kuşkusuz onlar, bizim katımızda seçkin ve iyi kimselerdendirler.”¹⁷⁶

Bu konuya Meryem’le ilgili kelimasında da şöyle işaret etmiştir:

﴿يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ﴾

“Ey Meryem! Allah seni seçti, arındırdı ve seni âlemlerin kadınlarından seçkin/üstün kıldı.”¹⁷⁷

Bu sadece Meryem’e has bir durum değildir. Aksine Yüce Allah’ın bazı kullarını diğerler insanları hidayet edebilmeleri için seçtiği hususundaki sünnetinin anlatımıdır. Ehli’sünnet’in ismeti inkâr konusundaki ısrarı ise Allah’ın kitabında geçen kelimasını anlamadaki yetersizliği, donukluğu ve din hususundaki taassuplarından kaynaklanmaktadır. Onlar şu gerçekten gaflet ediyorlar: Eğer günahtan arınmak imkânsız olursa bu, günahın insanın zati özelliklerinden olması anlamına gelir. İnsanın zati olan bir yönü konusunda neyh edilmesi çirkin ve kötüdür; Allah ise kötü bir işle iştigal etmekten münezzehtir. Eğer günah işlemek insan için zati bir özellik değil dersek – ki gerçek olan da budur – şu halde neden “peygamberler ve imamlar – günah işleme imkânına sahip oldukları halde – masumdurlar ve Allah’ın kendilerine verdiği emirlere asla âsi olmazlar” dediğimizde buna şaşırıyorlar. Oysaki imkân ihtiyar sahibi olmanın şartıdır. Eğer onların günah işlemesi muhaldir

¹⁷⁴ Sad 82-83; buna yakın bir ifade Hicr suresinin 39-40. ayetlerinde de vardır.

¹⁷⁵ Hicr 42.

¹⁷⁶ Sad 46-47.

¹⁷⁷ Ali İmran 42.

denilirse bu durumda ihtiyar inkâr edilmiş olur ki bu da batıldır. Eğer “günah, insandan ayrılmayan onun zati bir özelliğidir” denilirse o zaman insanı kendisinden ayrılmayan zati bir özelliğinden nehy etmek çirkin olur; çirkin bir işin Allah’a isnat edilmesi ise muhaldir. Şu halde tek bir seçenek kalıyor. O da şudur: Günah, insana bulaşması mümkün olan arızı özelliklerdendir; insandan sadır olabileceği gibi, insan ondan tamamen uzak da kalabilir. Nitekim tüm arızı özellikler böyledir. Dolayısıyla birisi derin bilgi sahibi olması, nefsi ile cihadı, ihlası ve Rabbinin onu arındırması neticesinde günahattan tamamen masum olabilir. Bu, aynı zamanda – daha önce ifade edilen – insanları hidayet etmek üzere seçilen kişiye bulunması gerekli iki temel özellikten ikincisidir.

Burada evliya hakkında başka hususlardan da söz edilebilir. Ezcümle; bazı gaybî konuları bilmeleri, insanların kalbinden geçen gizli duygularını bilmeleri, bazı olağanüstü işlere kâdir olmaları, dualarının müstecab olması, ism-i azamı bilmeleri, tayyü’l-arz ve’s-sema (bir anda birkaç yerde olabilme), hastalara şifa vermeleri, ölüleri diriltmeleri, ölümünü istedikleri kimseyi öldürmeleri vb. keramet veya mucize diye adlandırılan işler... Acaba Allah’ın evliya kulları gerçekten bu tür işleri yapabilir mi yapamaz mı?

Muhالیflerimiz bu konuda çoğu zaman bize muhalefette ısrar etmekle birlikte içlerinde evliyadan bazı kerametlerin görülebileceği konusunu ikrar edenler de vardır. Nitekim Ebu Hanife’nin *Fıkıh-ı Ekber* kitabında ve diğer Ehlisünnet kaynaklarında bunu görmek mümkündür. Ancak onlardaki meşhur görüş, bizim bu alanda imamlarımız hakkında söylediklerimizi guluv olarak değerlendirmiştir. Aynı şekilde onlardan bazıları bizim imamların ismeti hakkındaki görüşümüzü guluv olarak nitelemiştir. Onlardan bazıları gibi bizden bazıları da – Şeyh Saduk ve Ahmed b. Muhamed b. İsa Eş’ari Kummi gibi – saydığımız işlerden birçoğunu guluvla itham edilmekten kaçınmak için inkâr yoluna gitmişlerdir. Şeyh Saduk ve Ahmed b. Muhammed, imam veya peygamberin hata yapmadığına veya gaybı bildiğine inanan kimseyi guluv etmek ve aşırıya gitmekle itham etmişlerdir. Aynı şekilde Ahmed b. Muhammed b. Halid, Muhammed b. Sinan diğerlerine de aynı isnatta bulunarak onların düşüncelerini şiddetle inkâr etmişlerdir. Dolayısıyla burada neyin hak, neyin batıl olduğunu ortaya koymak için şu hususları incelemek gerekir:

1. Guluv ve taksirden nehy eden bazı hadislerin incelenmesi.
2. Guluv sözcüğünün lügat ve ıstılah/terminolojik manası, tanımı, sınırları ve mısdaqlarının belirlenmesi.
3. Peygamber (s.a.a) ve imamlardan (a.s) guluvu inkâr eden bazı hadislerin incelenmesi.
4. Taksirin nefyi ve reddedilmesi, evliya ve imamlar hakkında Yüce Allah’ın izni doğrultusunda vasat yol ve gerçek bakış açısının belirlenmesi.

1. Guluv ve Taksirden Nehyeden Hadisler

1. Hadis:

قال رسول الله ﷺ : لا ترفعوني فوق حقي فان الله تعالى اتخذني عبداً قبل ان يتخذني نبياً

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Beni hakkımın üstüne yükseltmeyin; zira Yüce Allah beni peygamber olarak seçmeden önce kul olarak kabul etmiştir.”¹⁷⁸

2. Hadis:

روى عن الرسول أنه قال: صنفان لا تنالهما شفاعتى سلطان غشوم عسوف و غال فى الدين
مارق منه غير تائب ولا نازع

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “İki gruba benim şefaati ulaşmaz; zalim ve acımasız hükümdar, dinde guluv ederek ondan çıkan ve bundan tövbe edip vazgeçmeyen.”¹⁷⁹

Hadiste geçen “ğaşum” sözcüğü zalim anlamına gelir. Bu kelime tam olarak geceleyn odun topladığı için yaşla kuruyu ayırt edemeyen, bu yüzden her önüne geleni kesen birine benzetme vardır. Ğaşum hükümdar, insanlara zulmeder ve onun için cezayı hak edenle etmeyen arasında hiçbir fark yoktur. “Marik/مارق” sözcüğü ise dinden çıkmış anlamına gelir. “Nazi/نازع” sözcüğü ise “taib/تائب” için tefsir mahiyetinde bir atıftır. “Nazi/نازع”, kendisini guluvdan söken ve batıl düşüncelerinden dolayı Allah’a tövbe eden kimse demektir. Ancak bazı nüshalarda “nazi/نازع” kelimesinin yerine ilimde üstünlük sağlayamamış cahil manasında “bari/بارع” kelimesi gelmiştir.

3. Hadis:

عنقال: صنفان من امتى لا نصيب لهما فى الاسلام الغلاة والقدرية

Yine Peygamber’imiz şöyle buyuruyor: “Ümmetimden iki grubun İslam’da nasibi yoktur: Gulat (Aşırıya gidenler) ve Kaderiye (Kaderciler).”¹⁸⁰

4. Hadis:

يا على مثلك فى امتى مثل المسيح عيسى بن مريم افترق قومه ثلاث فرق: فرقة مومنون و هم الحواريون و فرقة عادوه و هم اليهود و فرقة غلوا فيه فخرجوا عن الايمان و انّ امتى ستفترق فيك ثلاث فرق: ففرقة شيعتك و هم المومنون و فرقة عدوك و هم الشاكون و فرقة تغلو فيك و هم الجاحدون و انت فى الجنة يا على و شيعتك و محبو شيعتك و عدوك والغالى فى النار

“Ey Ali senin ümmetim içinde misalin Meryem oğlu İsa Mesih’in durumuna benzer. Onun kavmi üç fırkaya bölündü: Bir fırka havarilerden ibaret olan müminlerdir. Bir fırka ona düşmanlık eden Yahudilerdir. Bir fırka ise onun hakkında guluv edip aşırıya giderek imandan çıkanlardır. Çok yakında benim ümmetim de senin hakkında üç fırkaya bölünecek: Bir fırka senin Şiandır/takipçilerindir ki onlar müminlerdir. Bir fırka düşmanlarındır ki

¹⁷⁸ Kutbu’d-Din Ravendi, Kitabu’n-Nevadir, s.125; Allame Meclisi de bu hadisi Biharul Envar kitabının 25. cildinin 265. sayfasında 5. hadis olarak getirmiştir.

¹⁷⁹ Kurb’ul-Esnad 64/204; Allame Muhammed Bakır Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.269, h.13.

¹⁸⁰ Allame Muhammed Bakır Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.270, h.14.

onlar şek etmektedirler. Bir fırka ise sende guluv edip aşırıya gidenlerdir. Onlar inkârcılardır. Sen –Ey Ali – Şian/takipçilerin ve Şianı sevenler cennettedir. Senin düşmanın ve guluv eden kimse cehennemdedir.”¹⁸¹

5. Hadis:

قال رسول الله صلى الله عليه وآله : يا علي مثلك في هذه الأمة كمثل عيسى بن مريم أحبه قوم فافرطوا فيه و ابغضه قوم فافرطوا فيه قال: فتزل الوحي:

بقوله تعالى: و لما ضرب ابن مريم مثلاً اذا قومك منه يصدون¹⁸²

Resulullah (s.a.a) Ali'ye (a.s) şöyle buyurdu: “Ey Ali! Senin bu ümmet içindeki misalin Meryem oğlu İsa'nın misali gibidir. Bir grup onu sevdi ve bu sevgide aşırı gitti, bir grup da ona buğz etti ve düşmanlıkta aşırıya gitti. Bunun üzerine Yüce Allah şu vahyi indirdi:

Meryem oğlu örnek verilince, kavmin hemen bundan ötürü sevinip çığlık attılar.”¹⁸³

6. Hadis:

عن هقال لعلی: والذى نفسى بيده لولا انى اشفق ان يقول طوائف من امتى فيك ما قالت النصارى فى ابن مريم لقلت اليوم فيك مقالاً لا تمر بملاء من الناس الا اخذوا التراب من تحت قدميك و فضل وضوءك يستشفون به ولكن حسبك ان تكون متى وانا منك ترثنى و ارثك

Resulullah'ın (s.a.a) Ali'ye şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Canımı elinde bulunduran (Allah)a yemin olsun ki eğer Nasara'nın Meryem oğlu hakkında söyledikleri şeyleri ümmetimden bazı grupların senin hakkında söylemesinden endişe etmeseydim bugün senin hakkında öyle bir söz söyledim ki insanlardan hangi grubun yanından geçsen ayaklarının altındaki toprağı alır ve abdestinden artan suda şifa ararlardı. Ancak sana şu kadarı yeter ki sen bendensin ve ben sendenim; sen benden miras alırsın ve ben senden miras alırım.”¹⁸⁴

7. Hadis:

قال على: يهلك فى اثنان محب مفراط و مبغض مفراط

Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “Benim hakkımda iki kişi helak olmuştur: Sevgide aşırı giden ve düşmanlıkta aşırı giden.”¹⁸⁵

İmam Ali'den (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Benim hakkımda iki kişi helak olacak: Biri bana sevgide aşırı giderek bende olmayan şeyle beni öven kişi, diğeri ise bana buğzeden kimsedir ki bana duyduğu öfkesi onu bana iftira etmeye itmektedir.”¹⁸⁶

¹⁸¹ Aynı kaynak, s.264, h.4.

¹⁸² Zuhurf 57.

¹⁸³ Aynı kaynak, s.284, h.34, Ahmet b. Hanbel de bu hadisi el-Mübtada'da, Ebu's-Seadat ise Fezail'ul-İtre kitabında rivayet etmiştir.

¹⁸⁴ Aynı kaynak, c.25, s.284, h.35; buna yakın bir manadaki hadisi İbn-i Ebi'l-Hadid de nakletmiş, Şerh-i Nehcül Belaga, c.2, s.6.

¹⁸⁵ Muhammed b. Ali b. Babaveyh Kummi es-Saduk, Uyun-u Ahbar'ir-Rıza (a.s), c.2, s.201, h.1.

¹⁸⁶ Allame Muhammed Bakır Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.285, h.37.

Şeyh Tusi El-Amali kitabında İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Gençlerinizi gulattan uzak tutun ki onları bozmasınlar. Zira gulat, Allah'ın en kötü mahlukatıdır. Onlar Allah'ın azametini küçültüyorlar ve Allah'ın kullarına Rablik isnadında bulunuyorlar. Allah'a yemin olsun ki gulat Yahudiler'den, Nasara'dan, Mecusiler'den ve müşriklerden daha kötüdür."

Yine o Hazretten şöyle nakledilmiştir: "Benim hakkımda iki kişi helak olmuştur; beni sevip hakkımda ileri giden ve sevmeyip aleyhimde konuşan."¹⁸⁷

Buna yakın mazmunda ve benzer şekilde rivayetler vardır. Konuyu fazla uzatmamak için onları nakletmekten sarfı nazar ediyoruz.

Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Meryem oğlu İsa, Nasara'dan beri olduğu gibi ben de gulattan beriyim. Allah'ım! onları daima yüzüstü bırak (hayal kırıklığına uğrat), onlardan hiçbirine yardım etme (başarı verme)."¹⁸⁸

Yine şöyle buyurmuştur: "Bizim hakkımızda guluv etmekten (ileri gitmekten) kaçının. Bizim, terbiye edilen kullar olduğumuzu deyin ve hakkımızda istediğiniz fazileti söyleyin."¹⁸⁹

İmam Ali'den (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Bizi kulluğun ötesine geçirmeyin; sonra hakkımızda istediğiniz şeyi (fazileti) söyleyin, asla (gerçek faziletimizin beyanına) ulaşamazsınız. Nasara'nın guluv ettiği gibi guluvva düşmekten sakının; zira ben guluv edenlerden beriyim/uzacağım."¹⁹⁰

Şeyh Tusi *El-Amali* kitabında İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Gençlerinizi gulattan uzak tutun ki onları bozmasınlar. Zira gulat, Allah'ın en kötü mahlukatıdır. Onlar Allah'ın azametini küçültüyorlar ve Allah'ın kullarına Rablik isnadında bulunuyorlar. Allah'a yemin olsun ki gulat Yahudiler'den, Nasara'dan, Mecusiler'den ve müşriklerden daha kötüdür."

İmam Sadık (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: "Guluv eden bize rücu eder ve biz onu kabul etmeyiz. Mukassir/ihmalkâr bize koşulduğunda ise onu kabul ederiz. Bunun üzerine İmam'a sordular: Nasıl böyle bir şey olabilir ey Resulullah'ın evladı?

İmam buyurdu: Çünkü guluv eden kimse namazı, zekâtı, orucu ve haccı bırakmayı alışkanlık edinmiş olduğu için alışkanlığını terk etmeye ve Allah'a itaate geri dönmeye güç yetiremez; mukassir/ihmalkâr ise marifete erince amel eder ve itaatte bulunur."¹⁹¹

¹⁸⁷ Nehcül Belaga 469. Söz.

¹⁸⁸ Meclisi, Bihar, c.25, s.284, h.32, Muhammed b. Hasan Tusi, El-Emali, s.54.

¹⁸⁹ Muhammed b. Babaveyh Kummi Es-Saduk, el-Hisal, s.614, h.10.

¹⁹⁰ Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.274, h.20.

¹⁹¹ Şeyh'ut-Taife Muhammed b. Hasan Tusi, El-Emali, s.650, h.1349.

İmam Rıza'dan (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Teşbih ve cebre inanan kâfirdir, müşriktir ve biz ondan dünya ve ahirette beriyiz. Ey Halid'in oğlu! Teşbih ve cebr hakkındaki hadisleri Allah'ın azametini küçülten gulas, bizim adımıza uydurmuşlardır. Onları seven bize buğz etmiştir, onlara buğz eden bizi sevmiştir. Onlara dost olan bize düşman olmuştur ve onlara düşman olan bize dost olmuştur. Onlarla bağ kuran bizden bağını koparmıştır ve onlardan bağını koparan bizimle bağ kurmuştur. Onlara cefa eden bize iyilik etmiştir ve onlara iyilik eden bize cefa etmiştir. Onlara saygı gösteren bizi küçümsemiştir ve onları küçümseyen bize saygı göstermiştir. Onları kabul eden bizi reddetmiştir ve onları reddeden bizi kabul etmiştir. Onlara iyilik eden bize kötülük etmiştir ve onlara kötülük eden bize iyilik etmiştir. Onları tasdik eden bizi tekzip etmiştir ve onları tekzip eden bizi tasdik etmiştir. Onlara veren (bağışta bulunan) bizi mahrum bırakmıştır ve onları mahrum bırakan bize vermiştir (bağışta bulunmuştur). Ey Halid'in oğlu! Her kim bizim Şiamızdan ise asla onlardan birini dost ve yardımcı edinmesin.”¹⁹²

İmam Rıza'dan (a.s) şöyle nakledilmiştir: “Kim tenasuha (reenkamasyona) inanırsa kâfirdir. Sonra şöyle buyurdu: Allah gulata lanet etsin; onlar ne Yahudi oldular, ne Mecusi oldular, ne Nasara oldular, ne Kaderiye oldular, ne Mürcie oldular, ne Haruriye oldular. Daha sonra şöyle buyurdu: Onlarla oturmayın, onlarla arkadaşlık etmeyin ve onlardan uzaklaşın, Allah onlardan uzaktır.”¹⁹³

İmam'ın “onlar ne Yahudi oldular, ne Mecusi...” sözünün manası şudur: Onlar bu fırkalardan daha kötüdürler. Allah dünya ve ahirette bizi bunlardan korusun.

Rivayet olunan hadislerden şu hususlar anlaşılmaktadır: Ehlibeyt'in tümü veya bazıları hakkında guluv eden bir grup insan vardır. Onlar Ehlibeyt'in tümü veya bazıları hakkında birtakım sözler söyledikleri için guluv etmiş sayılmaktadır. Ehlibeyt bu tür insanlardan şiddetle beraat etmiş, onları şiddetle reddetmiş, onları lanetlemiş; Yahudilerden, Nasaradan, Mecusilerden ve müşriklerden daha kötü saymıştır. İnsanları onlardan sakındırmış, onlarla arkadaşlık ve irtibat kurmayı yasaklamıştır. Onlar aynen Nasibiler (Ehlibeyt düşmanları) gibi bütün mahlukatın en kötüsüdürler.

Bu rivayetler tevatür haddine ulaşmış ve hatta tevatür haddini bile aşmıştır. Dolayısıyla bu rivayetlere itimat etme noktasında senetleri üzerinde bahsetmeye ve tartışmaya hiç gerek yoktur. Zira tevatür tek başına ilim sağlamaktadır. İlim ve yakinin hücciyeti ise zatidir, taabbudi (sebebi bilinmediği halde teslim olunması gereken konu) değil.

Ancak burada guluvun tanımını yapıp sınırlarını belirlemek, onun kıtas ve şartları ile aşına olmak gerekmektedir. Böylece hiç kimse birbirini guluv veya taksirle itham edemez. Zira herkes Ehlibeyt'i sevdiğini iddia ediyor. Bu meyanda gulasın Ehlibeyt'i sevdiklerini iddia ettiklerini gördüğümüz gibi mukassirlerin de Ehlibeyt'i sevdiklerini, ancak onlar hakkında keramet ve mucizelere inanan kimseleri guluvla itham ettiklerini görmekteyiz. Dolayısıyla bu bölümde ayetler ve rivayetlere dayanarak guluvun lügat ve ıstılah manasını sunacağız.

¹⁹² Muhammed b. Ali b. Babaveyh Kummi, Uyün-u Ahbar'ir-Rıza (a.s), s.81 ve 82; Muhammed Bakır Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.266, h.8.

¹⁹³ Es-Saduk, Uyün-u Ahbar'ir-Rıza (a.s), s.325; Meclisi, Bihar, c.25, s.273, h.18.

2. Lügat ve Istılahta Guluv

Guluv lügatta herhangi bir işte haddi aşmaktır. Nitekim lügat ve kamus kitaplarında açıkça buna tasrihte bulunmuşlardır. “Ğela yeğlu/غلا يغلو”, “nesere yensuru/نصر ينصر” vezninde olup “زاد/arttı ve ارتفع/yükseldi” manasına gelir. “Ğela fi emrihi” “haddi geçti” manasına gelir. Bitkinin boy atıp yükselerek birbirine sarınmasını ifade ederken “ğela’n-nebtu” ifadesi kullanılır. Okun yükselerek gidip alanı geçmesini anlatırken “ğela’s-sehmu” denir. Oku elinde yükselterek onu gidebileceği en uzak noktaya göndermek istediğinde “ğela bi’s-sehmi” ifadesi kullanılır. Birinin bir konuda veya dinde sertleşip kabalaştığı, haddi aşarak ifrata düştüğü ifade edilirken “ğela fülânun fi’l-emr ve’d-din” denilir. Kelamda guluv, mübalağa etmek ve haddi geçmek manasına gelir. Tefaül babından “teğali” de sülasiyi mücerredde olduğu gibi ifrat ve mübalağa anlamına gelir. Bir şeyin fiyatı eğer haddinin üzerinde olduğu bu sözcükle ifade edilir. İf’al babından “iğla” şeklinde geldiğinde de mücerred haliyle ifade ettiği manayı yansıtır. Sıcaklık hususunda kullanıldığında kaynama ve fokurdama manası verir. Su ısınıp kaynama derecesine vardığında “galeyana geldi” denilir.¹⁹⁴

Guluv lügat manasından anlaşıldığı gibi bir işte, inançta, değerde, anlatımda, övgüde veya yergide haddi aşmak demektir. Belirli ve ideal sınırı olan bir şeyde aşırıya gitmek ve haddin ötesine geçmektir. Dolayısıyla ancak haddi muayyen ve sınırları belli olan bir şeyde guluv olup olmadığı idrak edilebilir. Zira haddi muayyen bir şeyde haddin aşılması guluv sayıldığı gibi hadde ulaşılmama durumu ise taksir ve tefrit addedilir. Şu halde birinin inandığı şeyin veya muamelesinin ya da ahlaki değerinin haddini bilmeden onu guliv edici olarak nitelemek caiz değildir. Çünkü guluv haddi aşmak demektir ve biz bir şeyin haddini bilmeden onun aşılp aşılmadığına hükmedemeyiz. Bir malın rayiç değerini bilmeden onun pahalı olup olmadığına hükmedilemez. Mesela satıcı, “ben falan şeyi yüz liraya satıyorum” dediğinde onun pahalı olduğuna hükmedebilmemiz için rayiç fiyatının elli lira olduğunu bilmemiz gerekir. Yoksa rayiç fiyatı yüz lira ise “pahalıdır” demek yanlış olur. Hatta eğer rayiç fiyatı yüz elli lira ise satıcı onu ucuza satmaktadır ve bu da “pahalı” anlamında kullanılan “ğali” sözcüğünün zıddıdır.

Buradan da anlaşıldığı gibi birini evliya hakkındaki inancından dolayı gulivle itham etmeden önce muhakkak evliyanın akıl ve şeriat temelinde değeri ve makamının haddini açıklayıp tanımlamamız gerekmektedir. Ayrıca açık ayetler ve mütevatir hadisler veya sahih olup muarız bulunmayan ahad hadislerden bu konuda istifade etmemiz gerekir. Önemli olan evliyanın konumu, makamı ve değerinin haddini/sınırını belirlemektir. Böylece imamlara isnat edilen kerametler, makamlar, işler ve özellikler onlar için muayyen olan hududa tatbik edilir.

Şimdi evliyanın hududunun belirlenmesine dair Kur’ânî bir konuyu açıklamaya çalışacağız, öyleki bu sınırın aşılması haline guliv ve aşağısına ise taksir diyebilelim. Biz

¹⁹⁴ Şu kaynaklara müracaat edebilirsiniz: El-Meani el-Cami, Muhtar’us-Sihah, El-Mucem’ul-Vesit, El-Lugat’ul-Arebiyyet’ul-Muasır, Er-Raid, Lisanu’l-Arab İbn-i Menzur, El-Ayn Halil b. Ahem el-Ferahidi, el-Kamus el-Lugat Firuz Abadi, Tacu’l-Lugat, Sihah’ul-Lugat, Tacu’l-Arus ve diğer lügat kitapları.

yanımızdaki en sağlam delillere istinaden ve Allah'ın yardımıyla hadde bağlı kalıp hakka inanma kararlılığındayız.

Istılahta Gulûv ve Kur'an'daki Ölçüsü

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾

“Allah, Meryem oğlu Mesih’tir” diyenler, gerçekten kâfir oldular. Hâlbuki Mesih, “Ey İsrailoğulları!” demişti, “Benim de Rabbin, sizin de Rabbiniz olan Allah’a ibadet edin. Kim Allah’a ortak koşarsa, hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır, onun barınağı ateştir ve zalimler için hiçbir yardımcı da yoktur.”¹⁹⁵

﴿مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ
انْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾

“Meryem oğlu Mesih, sadece bir peygamberdi; ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Annesi de dosdoğru bir kadındı. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, nasıl ayetleri onlara açıklıyoruz; sonra bak, nasıl (haktan) uzaklaştırılıyorlar.”¹⁹⁶

﴿قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

“De ki: Allah dışında size bir yarar sağlamaya ve bir zarar dokundurmaya malik olmayan şeylere mi ibadet ediyorsunuz?! Hâlbuki Allah işitendir ve bilendir.”¹⁹⁷

﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ
وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ﴾

“De ki: “Ey kitap ehli! Haksız yere dininizde aşırı gitmeyin. Önceden sapmış olan, birçoklarını da sapıran ve doğru yoldan çıkmış olan bir topluluğun isteklerine uymayın.”¹⁹⁸

﴿لِعَنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا
وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾

¹⁹⁵ Maide 72.

¹⁹⁶ Maide 75.

¹⁹⁷ Maide 76.

¹⁹⁸ Maide 77.

“Emre karşı geldikleri ve hakkı çiğnedikleri için İsrailoğulları’ndan küfre sapanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa’nın diliyle lanetlenmişlerdir.”¹⁹⁹

Ayetlerden istifade edildiğine göre İsrailoğullarından birçoğunun küfre düşmesinin sebebi, Meryem oğlu Mesih’in Allah olduğuna inanmalarındır. Bu inanç, kıyamet günü onlara cennetin haram ve barınaklarının cehennem ateşi olmasına yol açmıştır. Onlar bu batıl inançları yüzünden zalim olmuşlardır. İleride yardıma ihtiyaç duyacakları günde de onlara yardım edecek kimse bulunmayacaktır.

Daha sonra zikredilen ayette; Mesih’in de diğer peygamberler gibi bir elçi olduğu, annesinin Sıddıka Meryem olduğu, her ikisinin de yemek yediği, yemek yemenin muhtaçlığa delil olduğu, muhtaçlığın ise ilahlık ve rablikle uyuşmadığı, aksine ilahlığın mutlak zenginlik, bağımsızlık ve bir şeye ihtiyaç duymamayı gerektirdiği; oysaki Mesih ve annesinin kulluğun gereksinimi olan ihtiyaçla kuşatılmış oldukları ve bu yüzden de başkaları için birer rab olmadıkları ve insanlar için ilah olamayacakları ifade edilmiştir.

Bir sonraki ayette yaratılmışlara ait özelliklerden ve onların gerekliliğinden bir diğere işaret etmiştir. 76. ayette onların başkalarına zarar ve yarar verme gücüne sahip olmadıklarına inkâr manasındaki istifhamla şöyle dikkat çekilmiştir:

“Allah dışında size bir yarar sağlamaya ve bir zarar dokundurmaya malik olmayan şeylere mi ibadet ediyorsunuz?!”

Burada yarar sağlamaya malik olmaktan maksat müstakil olarak insanlardan zararı defedebilme gücüdür. Aynı şekilde yarara malik olmaktan maksat müstakil olarak insanlara yarar ulaştırma gücüdür. Ayetten nasıl bu mana çıkarılabilir? diye sorulacak olursa şu cevabı verebiliriz: Malikiyetin manası budur. Çünkü başkasından ödünç alınarak birine iletilen şey hakkında malikiyet tabiri kullanılmaz. Ayrıca şunu net olarak söyleyebiliriz: Bu manada (müstakil olarak) hiçbir insan başkasına yarar ve zarar vermeye malik değildir. Oysaki biz sürekli insanların birbirlerine yardım ettiklerini, birbirlerinden birtakım zararları savdıklarını ve birbirlerine yararlar ulaştırdıklarını görmekteyiz. Dolayısıyla malikiyetten kastedilen şey bu işleri müstakil olarak yapabilme gücüdür. Ayette nefyedilen de müstakil güçtür. İnsanlar arasında sabit olan birbirlerine yönelik zarar ve yarar mecazi anlamdadır; çünkü onlar Yüce Allah’tan aldıkları güç ile bunu yapmaktadırlar. Dolayısıyla burada iki konu arasında çelişki yoktur. Zira konunun farklı olması durumunda inkârla ispat birbiriyle çakışmaz. Aynı şekilde Rabbimiz bu ayette insanların Allah’tan başka hiçbir şeye, hiçbir şahsa, hatta Mesih ve annesine ibadet etmesine müsamaha göstermemiştir, böyle bir ibadeti reddetmiştir.

Daha sonra Rabbimiz aynı surenin 77. ayetinde dinde gulûv etmeyi yasaklamış, gulûvvu batıl addetmiş ve onu doğru yoldan sapmış olan bir grubun nefsanî arzularına uyumak saymıştır. Bu ayetlerden anlaşılan şudur: Nehyedilmiş olan gulûv; Meryem oğlu Mesih’i Allah olduğuna inanmak, Allah’ı bırakıp ona ve annesine ibadet etmektir. Bu da

¹⁹⁹ Maide 78.

doğru yoldan çıkmıştır, küfürdür, lanetlenmelerine ve Allah'ın rahmetinden uzaklaşmalarına, cehennem ateşine girmelerine ve cennetin kendilerine haram kılınmasına sebeptir.

Allah'ın evliya kullarından birinde görülecek mucize ve kerametlere gelince; gulüvvu yasaklayan ayetleri zikrettikten sonra bunları sunacağız ve bunları kabul etmenin gulüv olmadığını göreceğiz. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de gulüvvu yasaklarken Meryem oğlu İsa ve onun dışındaki diğer peygamberler ve evliya hakkında birçok büyük mucizeleri ispat etmiştir. Burada ispat edilen şey inkâr edilen şeyden farklı olduğu için bir çelişki söz konusu değildir. İleride evliyadan biri için keramet ve mucizeler ispat etmenin onun hakkında gulüv manasına gelmediğini de arz edeceğiz.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴾

“Ey kitap ehli! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında hak ötesinde bir şey demeyin. Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın peygamberi, Meryem'e salıverdiği bir kelimesi ve O'nun tarafından (gönderilen) bir ruhtur. O hâlde Allah'a ve peygamberlerine iman edin ve “(Allah) üç tanedir.” demeyin. Vazgeçin. Bu sizin için daha iyidir. Allah, sadece tek bir ilahdır; çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde ne varsa ve yerde ne varsa O'nundur. Vekil (yönetici) olarak Allah (insana) yeter. Ne Mesih ve ne de mukarreb melekler, Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler. Kim Allah'a ibadet etmekten kaçınır ve büyüklük taslarsa, Allah onların tümünü kendi huzurunda bir araya toplayacaktır.”²⁰⁰

Bu iki ayet Yüce Allah'ın gulüvvu haram kıldığı ve onun ölçüsünü beyan ettiği en öne çıkan sözüdür. Zira birinci ayette Yüce Allah kitap ehlini gulüvden ve Meryem oğlu İsa hakkında batın inançtan men etmiştir; onun Allah'ın elçisi ve kelimesi olduğunu buyurmuştur. Onun bir ilah olmadığı halde Allah'ın elçisi, kelimesi ve ruhu olduğunun altını çizmiştir. Şu halde Allah'ın ilahımız, rabbimiz ve sahibimiz olduğuna inanmak vacip olduğu gibi onun elçilerine de Allah'ın kulları, O'na doğru hidayet eden ve yol gösteren rehberler olarak inanmamız vaciptir. Allah üç değildir ve üç tanenin üçüncüsü değildir, aksine O tek ilahdır, evlat sahibi olmak gibi yaratılmışlara ait bir özellikle nitelendirilmekten münezzehtir. Bilakis göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. O her şeyin Rabbi, vekili ve ihtiyar sahibidir.

²⁰⁰ Nisa 171-172.

Sonraki ayette ise Mesih'in Allah'a kulluktan asla çekinmediği, aksine Allah'a halis bir kul olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda meleklerin hepsinin Allah'ın kulları olduğu belirtilmiştir; onlar Allah'a kulluk konusunda asla büyüklük taslamazlar ve onların hepsi Allah'ın huzurunda bir araya toplanacaklardır.

İki ayetten elde edilen sonuç şudur: Dinde gulûv etmek haramdır. Gulûv ise – ister insan olsun ister mukarreb melek olsun – Allah'ın kullarından birinin ilah ve rab olduğuna inanmaktır. Mesih ve melekler Allah'ın kullarıdır, birer rab ve ilah değildirler.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنِّسَاءَ أَرْبَابًا أَیْأَمْرُكُمْ بِالْكَفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾

“Allah'ın kitap, hikmet ve peygamberlik verdiği hiçbir insan, “Allah'ı bırakıp bana ibadet edin” deme hakkına sahip değildir. Ama (o şöyle der): “Kitabı öğrettiğiniz ve okuduğunuza göre Rabbanî kişiler (Allah'ı tanıyan ve O'na yönelen din âlimleri) olun.”

O, melekleri ve peygamberleri rab edinmenizi emretmez. Allah'ın emirlerine boyun eğmenizden (ve hakka teslim olmanızdan) sonra size kâfir olmayı mı emredecek?!”²⁰¹

Burada Yüce Allah, Hristiyanlık'ta bulunan bazı batıl inançlara işaret ettikten sonra onları reddetmiştir. Bu batıl inançlardan biri, Mesihilerin Meryem oğlu İsa'ya isnat ettikleri ilahlık vasfıdır ki tamamen kendi kuruntuları ve uydurmalarıdır. Mesih asla bu iddiada bulunmamıştır. Aynı şekilde Mesih'e isnat edilen şeyi peygamberlerin hiçbirisi iddia etmemiştir. Zira Yüce Allah'ın insanları Allah'a çağırarak gönderdiği bir elçinin insanları Allah'a değil de kendisine kulluk etmeye çağırması mümkün müdür?! Aksine böyle bir elçi insanlara Rabbanîler olmalarını emreder. “Rabbanî” “Rabbe mensup olan” manasına gelir; yani ilim ve amelle halis olarak kendisini Rabbine adanmış kâmil insan demektir.²⁰²

Rabbanî “Rab” konusunda ilmi açıdan mümkün olabilecek en doruk noktaya ulaşmış, amelinde de zamanının çoğunu O'nun için harcayan, ömrünü O'nun rızasını elde etmek, mukarreblerin mertebesine nail olmak için geçiren kimsedir. Bu da muhlisler veya muhleslerin mertebesidir.

Ayrıca peygamberlerden hiçbirinin insanlara, melekler ve peygamberleri “rab” edinmeleri yönünde bir emir vermesinin mümkün olmadığını şu sözünü altını çizmiştir: “Allah'ın emirlerine boyun eğmenizden (ve hakka teslim olmanızdan) sonra size kâfir olmayı mı emredecek?!” Yani böyle bir şeyin imkânsız olduğunda hiç kuşku yoktur.

²⁰¹ Ali İmran 79-80.

²⁰² Allame Molla Muhammed Bakır Meclis, Biharul Envar c.25, s.262.

Kur'an ayetlerinden anlaşılan şudur: Peygamberler, evliyalar ve meleklerden birinin ilahlılığına inanmak dinde gulüvdür (aşırıya gitmektir), küfre ve şirke düşmektir. Bu aynı zamanda evliyaların haddinin beyanında konulmuş sınırların biridir. Yani Vahid'ul-Kahhar olan Allah'ı bırakıp onlardan birini rab ve ilah edinmek, müstakil olarak yarar ve zarar ulaştırmaya kâdir görmek caiz değildir.

Ayetlerden hasıl olan sonuç şudur: Dinde yasaklanmış olan gulüv, peygamberlerden, evliyadan ve meleklerden birini rab ve ilah edinip ona ibadette bulunmak; onlardan herhangi birini mukadderatın, kendilerine yarar ve zararın maliki olduğunu düşünmektir. Bu küfürdür ve peygamberler böyle bir şeyden şiddetle beraat etmiş, uzak durmuştur. Dolaşısıyla bir müminin, nefsanî arzu ve şeytani hedefleri olanların uydurduğu bu tür batıl itikatlara inanarak dininde gulüv etmesi doğru değildir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالِ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾

Hani Allah şöyle dedi: “Ey Meryem Oğlu İsa! Sen mi insanlara, “Allah yerine beni ve annemi iki ilah edin” dedin? O, “Seni her eksiklikten uzak bilirim, hakkım olmayan bir şeyi demek bana yaraşmaz. Eğer söylediysem, kuşkusuz sen onu bilirsin. İçimde olan her şeyi sen bilirsin; ama ben senin içinde (zatında) olanı bilmem. Gerçekten sen gaipleri (gizlileri) çok iyi bilersin.”

“Onlara ancak bana emrettiğin şeyi söyledim; ‘Rabbim ve Rabbiniz olan Allah’a ibadet edin’ dedim. Aralarında bulunduğum sürece onlara şahit (gözetici) idim. Beni (aralarından) aldığında kendin onları kollayıcı oldun ve sen her şeye şahitsin.”²⁰³

²⁰³ Maide 116-117.

Bu iki ayetin ışığında şunu anlıyoruz: Mesihîyet iddiasında bulunanlardan bazılarının, Mesih ve annesini iki ilah edinmiş olmaları yasaklanmıştır. Yüce Allah ileride Mesih'e şöyle soracak: "Sen mi insanlara, "Allah yerine beni ve annemi iki ilah edinin" dedin?" Mesih de ancak Rabbinin ona buyurduğu şeyi emrettiğini; yani Mesih'in ve tüm insanların Rabbi olan Allah'a kulluğu emrettiğini, dolayısıyla kendisine ibadet edilmesine yönelik bir çağrıda bulunmadığını söyleyecek. Yüce Allah Mesih hakkında tüm bunları bilmektedir. Onun için buradaki soru istifham ve istilam manasında değildir. Zira Yüce Allah her şeyin hakikatini bildiği gibi Mesih'in de insanlara böyle bir şeyi emretmediğini bilmektedir. Buradaki soru insanlara yönelik bir nevi kınamadır. Yüce Allah bu soruyla onlara şunu söylemek istiyor: Sizler nasıl olur da Mesih'i rab edirsiniz?! Oysaki Mesih size böyle bir emir vermemiştir. Dolayısıyla Hristiyanlıktaki gulûv, Mesih'i rab ve ilah edinmek, ona ibadet etmek, onun Allah'ın oğlu olduğuna inanmak ve onu üç ilahtan biri saymaktır ki bunlar, dünya genelindeki Hristiyanların iddiasıdır.

Kur'an ayetlerinden anlaşılan şudur: Peygamberler, evliyalar ve meleklerden birinin ilahlığına inanmak dinde gulûvdur (aşırıya gitmektir), küfre ve şirke düşmektir. Bu aynı zamanda evliyaların haddinin beyanında konulmuş sınırların biridir. Yani Vahid'ül-Kahhar olan Allah'ı bırakıp onlardan birini rab ve ilah edinmek, müstakil olarak yarar ve zarar ulaşturmaya kâdir görmek caiz değildir. (Müstakil olarak zarar veya yarar ulaşturmaya kâdir olmadıkları manasını "malikiyet" kavramından anlıyoruz. Yoksa insanların ve hatta hayvanların birbirlerine zarar ve yarar ulaştırdıkları hepimizin kabulü olan bir gerçektir. Ancak malikiyet mutlak manada zarar ve yarar ulaştırmak anlamına gelmez; zira bu herkes için söz konusudur. Bilakis malikiyet birinin Allah'ın izni ve gücü olmaksızın, başka bir ifadeyle Allah'tan bağımsız olarak yarar ve zarar menşei olmasıdır ki böyle bir şey mümkün değildir.)

Buraya kadar arz ettiklerimiz gulûvvun yukarı yönündeki sınırınıdır.

Gulûvvun bir de aşağı yönde sınırı vardır. Onu da tayin etmek için araştırma yapmak gerekir. Kur'an'ın açık ayetlerinden şunu anladık ki Allah'ın yarattıklarından birinin rab ve ilah olduğunu iddia etmek gulûvdur ve haddi aşmaktır, küfre düşmektir, tartışmasız olarak haramdır. Allah'tan başkasına ibadet etmek caiz değildir. Meselenin bu yönünde neredeyse hiç tartışma yoktur. Ancak geriye bir şey kalıyor, o da şudur: Kullar için caiz olan sınır nedir? Evliya, enbiya, imamlar ve meleklerin hangi özelliklerle nitelenmesi caizdir? Acaba onların birinden mucizeler, kerametler ve olağanüstü işler görülmesi mümkün müdür? Yoksa olağanüstü denilen herhangi bir işin onlara isnat edilmesi caiz değil midir? Bu tür işlerin sadece hiçbir ortağı bulunmayan ve tek olan Allah'tan mı sâdır olması gerekir? Dolayısıyla burada peygamberlerin mucizelerinden bazıları istisna edilebilir; zira insanların onların sözlerine güvenmesi, çağrılarını uyması ve hidayet görevinin tahakkuku için buna ihtiyaç olmuştur. Geri kalan olağanüstü işlerin evliyalara ve imamlara isnat edilmesi de gulûv olup onların rab ve ilah olduğuna inanmanın farklı bir türü müdür? Yoksa evliyalar ve imamların hastalara şifa vermesi, kalpleri hidayet etmesi, tayyü'l-arz yapması, müşkülli halletmesi ve ölüleri diriltmesine inanmak; neticede onlardan bunları istemek

ve onları Allah’a doğru vesile kılmak da onlara ibadet etmek midir? Yoksa bu işler sadece Allah’ın katında mıdır ve O’ndan başka hiç kimseden bu tür işler sâdır olmaz mı?

Dolayısıyla Allah’ın kullarından birine bunları isnat etmek caiz değil midir? Buna dayalı olarak birinin “Ya Ali, Ya Hüseyin, Ya Resulallah veya Ya Bakıyyetellah, şöyle böyle yap” diye istekte bulunması gulûv mudur, şirk midir ve onları birer ilah ve rab edinme midir? Dolayısıyla bu tarz istekler Allah’ı bırakıp onlara ibadet etmek olduğu için yasak mıdır? Haram mıdır? Küfür müdür? Zındıklık mıdır?

Burada vereceğimiz ilk cevap Kur’an’dan olacaktır: Zira o, Yüce Rabbimizin kelimasıdır. Şimdi sunacağımız ayetler konuyu açıklamaya kifayet edecektir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَآئِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ أَنِّي أَخْلَقْتُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَانْفُخْ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُتْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُتْبِئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴾

“Onu İsrailoğulları’na bir elçi olarak gönderir ve o (İsrailoğulları’na) şöyle der: “Ben, Rabbiniz tarafından size açık bir işaret ile geldim. Ben çamurdan kuş sureti yapıyor, sonra ona üflüyorum ve o Allah’ın izniyle kuş oluyor. Allah’ın izniyle anneden doğma körleri ve alacalıları iyileştiriyorum, ölüleri diriltiyorum. Evlerinizde ne yediğinizi ve ne biriktirdiğinizi size bildiriyorum. İman etmişseniz, bunda (benim peygamberliğim hususunda) sizin için bir işaret vardır.”²⁰⁴

﴿ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَأَشْهَدُ بِأَنَّكَ مُسْلِمُونَ ﴾

“Kuşkusuz, Allah benim de Rabbin, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O’na ibadet edin. İşte budur doğru yol.”

İsa onlarda inkârcılığı hissedince şöyle dedi: “Allah yolunda bana yardımcı olacaklar kimlerdir?” Havariler, “Biz Allah’ın (dininin) yardımcısıyız; Allah’a iman ettik; sen de bizim (O’na) boyun eğdiğimizize (Müslüman olduğumuza) tanıklık et.” dediler.²⁰⁵

Yüce Allah Kur’an’ın bir diğer yerinde şöyle buyurmuştur:

﴿ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَىٰ ابْنُ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ

²⁰⁴ Ali İmran 49.

²⁰⁵ Ali İmran 51-52.

مِنَ الطَّيْنِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَّمْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٢٠٦﴾

“Hani Allah şöyle dedi: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi an. Hani Ruhü'l-Kudüs ile seni destekledim de beşikte ve yetişkinlik çağımda insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğrettim. Hani çamurdan iznimle kuş şeklinde bir şey yapıyor ve ona üflüyordun, o da benim iznimle kuş oluyordu; anadan doğma körü ve alacalıyı iznimle iyileştiriyordun; ölüleri iznimle (diriltip kabirden) çıkarıyordun. Hani İsrailoğulları'na apaçık deliller getirdiğinde onların sana zarar dokundurmalarını önledim. Onlardan küfre sapanlar, “Bu apaçık bir sihir-dir” demişlerdi.”²⁰⁶

Kur'an'da Süleyman'ın yardımcısı ve vezirlerinden biri olan Asif b. Berhiya'nın bir göz açıp kapama süresi içinde Sebe melikesinin tahtını getirebileceği konusundaki sözünü görmekteyiz. İlgili ayetlerde şöyle geçer:

﴿ قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ قَالَ عَفَرْتُ مِنَ الْجَهَنِ أَنَا أَتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٍّ أَمِينٌ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقَرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴾

“(Süleyman,) “Ey ileri gelenler! Onlar teslim olarak gelmeden önce, hanginiz o kadının tahtını bana getirebilir?” dedi.

Cinlerden bir ifrit şöyle dedi: “Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm. Ben bu işte güçlü ve güvenilir biriyim.”

Kitaptan bir ilmi olan kimse, “Gözünü açıp kapamadan ben o tahtı sana getiririm.” dedi. (Süleyman,) tahtı yanında yerleşmiş olarak görünce, “Bu, Rabbimin bir lütfudur; şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak istiyor. Kim şükrederse, gerçekten kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, kuşkusuz Rabbimin kimseye ihtiyacı yoktur ve kerimdir.”²⁰⁷

Kur'an'da Allah'ın izniyle rüzgârın Hz. Süleyman için ram olduğuna işaret edilmiştir. Öyle ki sabah vakti rüzgârla bir aylık yol gidebiliyor ve akşam rüzgârının esmesiyle de bir aylık yolu dönüyordu. Yani o, ordusuyla birlikte bir serginin üzerine oturuyor ve bir yolcunun piyade olarak iki ayda yapacağı yolculuğu rüzgârın etkisiyle bir günde yapıyordu.

²⁰⁶ Maide 110.

²⁰⁷ Neml 38-39-40.

Kuşlar ve cinler onun hizmetindeydi ve ona türlü türlü hizmetler yapıyorlardı. O, kuşların dilini biliyordu ve onlarla konuşuyordu. Kur'an'da Hz. Musa'nın eliyle gerçekleşen bazı mucizelere değinilmiştir. Asayı hızla hareket eden bir yılanı dönüştürmesi, asayı taşla vurmasıyla birlikte taşın bağrından on iki pınarın fışkırması ve her topluluğun kendi su içeceği yeri bilmesi, asayı denize vurmasıyla birlikte denizin ortasında İsrailoğullarının geçebileceği kuru yolların ortaya çıkması ve onları takip eden Firavun hanedanının boğulması bunlardan bazılarıdır. Peygamberlerin eliyle tahakkuk eden mucizelerden bazıları da şunlardır: Hz. Yunus'un balığın karnında yaşaması ve oradan kurtuluşu, taşların arasındaki bir dağın bağrından Salih için bir deve çıkarmak, Hz. Yakub'un gözlerinin Hz. Yusuf'un gömleğine değmesi ile şifa bulması, Peygamberimizin (s.a.a) bir işareti ile ayın iki bölünmesi ve güneşin onun için geriye dönmesi, Peygamberimizin (s.a.a) Bedir gününde düşmana taraf attığı çakılların Müslümanların zaferini sağlaması ki Yüce Allah ayette bu atışı kendisine isnat ederek şöyle buyurmuştur:

﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾

“Attığın zaman sen atmadın, gerçekte Allah attı.”²⁰⁸

Nitekim Resulullah'a itaati kendisine itaat olarak saymış, şöyle buyurmuştur:

﴿مَنْ يَطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اطَاعَ اللَّهَ﴾

“Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur.”²⁰⁹

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere birinden sadır olan fiil, büyük veya küçük olması yönüyle ölçülüp değerlendirilmez; “büyük fiiller Allah'a has ve küçük fiiller ise kullara özgüdür” denilemez. Aksine büyüğü ve küçüğü ile tüm fiiller eğer Allah'ın izniyle kullardan birinden sadır olursa Allah'a isnat edilir; zira gerçekte bu fiil Allah'ın fiilidir. Aynı zamanda kula isnat edilir; zira Allah'ın izniyle onun elinden sadır olmuştur. Dolayısıyla burada merkezde olan şey fiilin türü değildir; bilakis merkezde olan şey tevhit ve şirk gerçeğidir. Eğer failin müstakil olduğuna; Allah'ın izni olmaksızın bir iş yaptığına inanırsa – yapılan iş gerçekten çok basit olsa da – bu düpedüz küfürdür, şirktir. Fakat eğer şuna inanılırsa ki: Allah, kullarından birine – Meryem oğlu İsa gibi – ölüleri diriltme, hastalara şifa verme, kuş yaratma ve gaybı bilme gibi konularda izin vermiş, Peygamberimizi miraç olayı ile üstün kılmış, çakıl onun elinde Allah'ı tespih etmiş, Allah'ın izniyle Hz. Ali b. Ebutilib, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve diğer imamların eliyle birçok keramet gerçekleşmiş... Bunların olanaksız olduğu düşünülmemeli, bu kerametlere inanmak onlar hakkında gulûv sayılmamalıdır. Hatta yaratmak, rızık vermek, öldürmek, diriltmek, tayyü'l-arz ve's-sema, yağmur indirmek gibi önemli işler dahi eğer Allah'ın izniyle O'nun kullarından biri tarafından gerçekleştirilirse bunları birinin yapıp diğerinin yapamadığı işler olarak

²⁰⁸ Enfal 17.

²⁰⁹ Nisa 80.

görmeyiz. Aksine bunları, ilmi ve kudreti her şeyi kuşatmış olan Yüce Allah'ın kullarından dilediğine verdiği birer fazilet olarak değerlendiririz.

Evet, geriye bir şey kalıyor, o da şudur: Eğer birisi çıkıp derse ki: Tüm bunlar Allah'ın izniyle mümkündür. Lakin birisinin çıkıp da yalan yere bu tür işleri kendisi veya başka birisi hakkında iddia etmesi de mümkündür ki bu durumda gulûv etmiş olur. Biz de diyoruz ki: Evet, iddida yalan mümkündür. Fakat yalan ile gulûv birbirinden farklı iki şeydir. Eğer biri çıkıp da falan şahıs bu mertebelere sahiptir diye bir iddiada bulunursa ve iddiasında sadık değilse ona yalancı denilir, gali/gulûv eden denilmez. Her konunun kendi hükmü vardır. Gulûv eden kimse yalancıdır ama her yalancı gulûvcu değildir. Zikri geçen bu mertebe ve makamlar eğer Allah'ın izni koşuluyla biri hakkında kabul edilirse asla gulûv olmaz. Çünkü gulûv, Allah'ın kullarından birine ilahlık ve rablik isnadında bulunmak, tek olan Allah'ı bırakıp ona ibadet etmektir. Şunu da ifade etmemiz gerekir ki her türlü saygı ve tazim ibadet değildir. Hatta İslam dininde Allah'tan başkasına yapılması haram sayılan secde dahi eğer Allah'tan başkasının karşısında ona saygı ve tazim için yapılsa ibadet değildir. Ancak secde eden, secde edilenin ilah ve rab olduğuna inanarak bunu yaparsa o başkadır. Nasıl ki Allah'a inanmadığı halde O'na secde ve rükû eden kimseyi Allah'a ibadet ediyor saymayız; çünkü onun inanç ve niyetinin olmaması sebebiyle yaptığı işin şekli her ne kadar namaza ve ibadete benzese de batıldır.

Kur'an ayetleri üzerinde yapılan açıklamaların tümünden özet olarak şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Ayetlerde Allah'ın kullarından birine atfedilen makamlar gulûv değildir. Çünkü Yüce Allah'ın bir taraftan Yahudiler ve Hristiyanlara; dinlerinde gulûv etmelerini yasaklarken; bunun küfür, zulüm ve batıl bir inanç olduğunu, cennetten mahrumiyet ve cehenneme giriş sebebi olduğunu beyan ederken diğer taraftan Meryem oğlu İsa için birtakım makamlardan, keramet ve mucizelerden söz ettiğini görüyoruz. Onun yaratma, öldürme, hastalara şifa verme ve gizli bilgilerden haber verme gibi özelliklerin açıklıyor. Demek ki yasaklanan şeyle ispatlanan şey birbirinden farklıdır. Dolayısıyla Allah'ın kullarında biri hakkında bu tür makam ve mucizelere inanmak gulûv değil, aksine Allah'ın fazlını, rahmetini, iznini ve onu Ruh'ul-Kudus'la desteklediğine itirafır. Yüce Allah'ın bu fazl ve inayetini diğer kulları hakkında da – Meryem oğlu İsa'daki özellikleri onda görmesi halinde – tekrarlamasına bir engel var mıdır?

Nitekim biz Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.a), ondan sonra gelen Ehlibeyt imamları (a.s) ve âlemdeki kadınların hanımefendisi olan Hz. Fatma Zehra (s.a) hakkında daha önce geçmiş olan Allah dostları ve peygamberler hakkında söylenmiş olanları söylemekteyiz. Onların da Ruh'ul-Kudus'la desteklenmiş olduklarını, Allah'ın verdiği kerametlerle yüceltilmiş olduklarını ve Allah'ın izniyle diğerlerinin yapmaktan aciz kaldığı işleri yapabildiklerini söylüyoruz. Ancak onlarla aynı potada yürüyenler bu tür işler yapabilir. Şunu da unutmamak gerekir ki insan Allah'a doğru yolculuğunda öyle bir makama ulaşabilir ki onun işi Allah'ın fiili sayılır; Allah'ın gözüyle nazar eder, Allah'ın kulağıyla işitir, Allah'ın eliyle tutar. Nitekim bu konuya Şia ve Ehlişünnet'in sıhhatinde ittifak ettiği Kurb'un-Nevafil Hadisi olarak bilinen rivayet de delalet etmektedir. Böyle bir makamda kulun fiili Allah'a ve Allah'ın fiili kula isnat edilebilir. Bununla birlikte ne ona Allah denilir

Rabbi tarafından “Şüphesiz sen yüce bir ahlak üzeresin” diye ahlakı övülmüş olan Peygamberimiz (s.a.a) görüldüğü gibi kendisini “Rab” diye nitelendiren adamı lanetliyor ve normal şartlarda bir müminin kusurlarını ve ayıplarını zikretmek asla caiz olmadığı halde onun kusurlarını zikrediyor. Peygamber’in böyle bir tepki göstermesinin tek sebebi vardır, o da şudur: Peygamber bu adamın Hz. İsa’nın kavmi arasında olduğu gibi İslam ümmeti içinde sapkınlık ve fitne çıkarmasından korkmuştur.

ne de Allah odur denilir. Burada hululden (renkarnasyon) söz edilmez. Aksine irfan ve süluk ehlinin dediği gibi vusulden ve ittisalden, yakınlıktan, fena fillahtan (Allah’ta fani olmaktan) ve beka billahtan (Allah ile baki olmaktan) söz edilir.

Dolayısıyla Allah’ın kullarından birinde bazı Rabbanî isim ve sıfatların tezahür etmesi muhal ve uzak bir olasılık değildir. Bilakis bu insan kemalinin nihai noktası ve ilahî dinlerin en ulvi amacıdır. Evet, dünya ile meşgul olup gaflete dalmak insanı bu büyük makama nail olmaktan engelse de biz Allah’tan fazlı, inayeti ve rahmeti ile hakkımızda hak ettiğimizle değil, kendisine yakışan şekilde bize muamelede bulunmasını niyaz ediyoruz. Âmin ya Rabbel-Âlemin.

Sünnette Gulüvvun Ölçüsü

Buraya kadar anlatılanlardan gulüvvun insanlar, cinler veya meleklerden bazıları hakkında rablik ve ilahlık iddiasında bulunmak ve onlara ibadet etmek olduğu; evliyalar hakkındaki birtakım keramet ve mucizelerin ise gulüvve yol açmadığı açık şekilde anlaşılmış oldu. Kur’an ayetleri bu konuda en güzel delildir. Bu hususta bazı rivayetlere de istidlal etmekte fayda vardır. Böylece Kur’an, sünnet ve itretin hepsinin de en doğru yola hidayet ettiğini, bunların asla birbiriyle çelişmediğini görmüş olacağız. Eğer ihtilaf varsa orada kesinlikle gulüv ve taksir ehli hainlerin uydurmaları işe karışmıştır. Şimdi sünnette gulüvvun ölçüsünü ifade eden bazı rivayetleri getiriyoruz:

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

“Bizim hakkımızda gulüv etmekten kaçının. Bizim terbiye edilmiş kullar olduğumuzu söyleyin ve bizim faziletimiz hakkında istediğinizi söyleyin.”²¹⁰

İmam Ali’den (a.s) şöyle nakledilmiştir:

“Bizi ubudiyetten/kulluktan öteye geçirmeyin; sonra istediğinizi (fazileti) söyleyin, asla ulaşamayacaksınız. Nasaranın yaptığı gibi gulüv yapmaktan kaçının; zira ben gulüv edenlerden beriyim.”²¹¹

²¹⁰ Muhammed b. Ali b. Babaveyh Es-Saduk, El-Hisal, s.614, h.10.

²¹¹ Muhammed Bakır Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.274, h.20.

İmam Ali'nin (a.s) “*istediğinizi (fazileti) söyleyin, asla ulaşamayacaksınız*” sözü üzerinde düşünmek gerekir. Bu sözden anlaşılan o ki: Ehlibeyt'in sahip olduğu makamlar insanların tasavvur ettiği çok üstündedir ve akıllar oraya ulaşamaz.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “Bir adam Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna gelip “Selam sana ey Rabbim” dedi. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: Sana ne oluyor, Allah sana lanet etsin? Benim de rabbim, senin de rabbin Allah'tır. Şunu iyi bil; Allah'a yemin olsun ki seni hep savaşta korkak ve barışta alçak biri olarak tanımışımdır.”²¹²

Rabbi tarafından “**Şüphesiz sen yüce bir ahlak üzereisin**” diye ahlaki övülmüş olan Peygamberimiz (s.a.a) görüldüğü gibi kendisini “Rab” diye nitelendiren adamı lanetliyor ve normal şartlarda bir müminin kusurlarını ve ayıplarını zikretmek asla caiz olmadığı halde onun kusurlarını zikrediyor. Peygamber'in böyle bir tepki göstermesinin tek sebebi vardır, o da şudur: Peygamber bu adamın Hz. İsa'nın kavmi arasında olduğu gibi İslam ümmeti içinde sapkınlık ve fitne çıkarmasından korkmuştur.

İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmiştir: “Allah'tan sakının ve sakın herhangi bir insan sizi kandırmasın, sakın herhangi bir insan sizi yalana düşürmesin. Muhakkak ki benim dinim tek dindir, o da Allah'ın razı olduğu Âdem'in dinidir. Şüphesiz ben yaratılmış bir kulum. Kendi nefsim için Allah'ın dilemesi dışında hiçbir yarar ve hiçbir zarara malik değilim. Ben ancak Allah'ın istediği şeyi isterim.”²¹³

Yine o Hazretin Kamil Temmar'a şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Ey Kamil! Bizim katına döneceğimiz bir Rab olduğuna karar verdikten sonra hakkımızda istediğinizi (fazileti) söyleyin.”²¹⁴

Ebu Basir'den şöyle nakledilmiştir:

İmam Sadık (a.s) bana şöyle buyurdu: Ey Eba Muhammed! Ben, bizim rabler olduğumuzu zanneden kimseden beriylim. Dedim: Allah ondan beri olsun. Bunun üzerine İmam buyurdu: Ben, bizim peygamberler olduğumuzu zanneden kimseden beriylim. Dedim: Allah ondan beri olsun.²¹⁵

Cafer b. Beşir El-Hazzaz, İsmail b. Abdulaziz'den şöyle nakletmiştir:

İmam Sadık (a.s) buyurdu: Ey İsmail! Benim için tuvalete su bırak. İsmail diyor: Bunun üzerine ayağa kalktım ve onun için su braktım. Hazret içeri girdiğinde ben kendi kendime şöyle dedim: Ben onun hakkında şunu, bunu söylüyorum; oysaki o tuvalete giriyor ve abdest alıyor. İsmail diyor: Ben böyle düşünürken çok geçmeden dışarı çıktı ve şöyle buyurdu: Ey İsmail! Binayı taşıyacağı gücün üzerinde yükseltme, sonra çöküverir! Bizi yaratılmış mahlûklar olarak kabul edin ve hakkımızda istediğinizi (fazileti) söyleyin, asla (gerçek faziletimize) ulaşamayacaksınız.²¹⁶

²¹² Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.297, h.61.

²¹³ Ahmed b. Muhammed b. Halid Bergi, El-Mehasin, c.1, s.245/453.

²¹⁴ Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.283, h.30.

²¹⁵ Aynı kaynak, s.297, h.60.

²¹⁶ Allame Muhammed Bakır Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.279, h.22.

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kim Emirulmuminin'i (a.s) ubudiyetin/kulluğun ötesine geçirirse muhakkak ki o, kendisine gazap olunmuş kimselerden ve sapkınlardandır.²¹⁷

İmam Mehdi (a.f), Muhammed b. Ali b. Hilal El-Kerehi'ye şöyle buyurdu:

Ey Muhammed b. Ali! Allah insanların nitelediği vasıflardan yücedir ve her türlü övgü onadır. Bizler 'O'nun ilminin ve kudretinin ortakları değiliz. Aksine gaybı O'ndan başkası bilmez. Nitekim şanı yüce Allah kitabında şöyle buyurmuştur:

﴿ قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴾

De ki: "Allah'tan başka gökte ve yerde kimse gaybı (gizli olanı) bilmez ve onlar ne zaman dirileceklerinden de haberdar değiller."²¹⁸

Ben ve benim günlerime varıncaya, asrımın sonuna dek daha önce gelmiş ilk babalarım, Âdem, Nuh, İbrahim, Musa ve diğer peygamberler ve sonraki babalarım Allah'ın resulü Muhammed, Ali b. Ebutilib, Hasan, Hüseyin ve onlardan başka geçmiş diğer imamlar hepimiz Allah'ın kullarıyız. Allah şöyle buyurur:

﴿ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى ﴾

"Kim de beni anmaktan yüz çevirirse, onun için zor bir hayat vardır ve kıyamet günü onu kör olarak haşrederiz."

"Rabbim! Gören biri olduğum hâlde niçin beni kör olarak haşrettin?" der..

(Allah,) "İşte böyledir. Bizim ayetlerimiz sana geldi, ancak sen onları unuttun. Bugün de sen unutulacaksın" der.²¹⁹

Ey Muhammed b. Ali! Şiânın cahilleri ve ahmakları ile dini sivrisineğin kanadından daha hafif olan kimseler bize eziyet etmişlerdir. Ben kendisinden başka ilah bulunmayan, buna şahit olarak kendisinin yettiği Allah'ı, Resulü Muhammed'i, meleklerini, peygamberlerini, veli kullarını, seni ve bu yazımı duyacak olan herkesi şahit tutarak diyorum ki: Ben "bizim gaybı bildiğimize, Allah ile onun mülküne ortak olduğumuza ya da Allah'ın bizi yerleştirdiği (ve bizim için razı olduğu) ve bizim onun için yaratıldığımız yerden başka bir yerde olduğumuza inanan veyahut bizim hakkımızda yazımın başında sana açıkladıklarımın ötesine geçen kimseden Allah'a ve resulüne doğru beriyim. Sizi şahit tutarak diyorum

²¹⁷ Aynı kaynak, s.274, h.20.

²¹⁸ Neml 65.

²¹⁹ Taha 124-126.

ki: Bizim teberri ettiğimiz kimseden Allah, melekleri, peygamberleri ve veli kulları da be-
raat etmiş, uzaklaşmıştır. Bu yazıda geçen tutanak senin boynunda ve onu işiten herkesin
boynunda, dostlarımızdan ve şialarımızdan gizlememesi yönünde bir emanettir; böylece
bu tutanak tüm dostlarımıza aşikar olmalıdır. Umulur ki bu vesileyle Allah onları düzel-
tir ve Allah'ın hak dinine dönerek sonucunu bilmedikleri ve nihayetine varamayacakları
şeyden vazgeçerler. Benim yazımı anladığı halde emrettiğim ve yasakladığım şeye dön-
meyen kimseye Allah'ın laneti ve zikrettiğim salih kullarının laneti olsun.

Elbette burada bir nükteyi dikkate almamız gerekir, o da şudur: Bu yüce tevkide red-
dedilen gaybi ilim, gulatın iddia ettiği Allah'tan bağımsız olarak imamların gaybı bildik-
leri yönündeki iddialardır. Nitekim bununla ilgili açıklama onların diğer kerametleri ko-
nusunda daha önce ifade edildi. Kur'an'da onların gaybı bildikleri konusuna şu ayette
işaret edilmiştir:

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ﴾

O, görülmeyenleri (gaybı) bilir; gaybından kimseyi haberdar kılmaz. Fakat razı olduğu
peygamberler bunun dışındadır.²²⁰

Dolayısıyla gayb ilminin onlar için sabit olduğunda hiç şüphe yoktur. Zira peygam-
berler ve vasilerin mucizelerinin en temel konusu gayba dair verdikleri haberler olmuş-
tur. Burada nefyedilen şey ilham ve ilahî vahiy olmaksızın müstakil şekilde gaybı bilmek,
ispat olunan şeyse onlara Yüce Allah'tan gelen ilham ve vahiy vasıtasıyla gaybı bilmele-
ridir. Şu halde sakın gaflete düşüp bu tür rivayetlerle onları cahil insanlar durumuna dü-
şürmeye çalışan kimselerin sözüne kanmayın. Hayır, onlar Allah'ın mukarreb kulları ve
kendilerinden razı olarak gaybı bildirdiği insanların en kâmil mısdaqlarıdır; insanlardan
hiç kimse onlarla mukayese edilmez. Allah'ın salat-u selamları hepsinin üzerine olsun.

Getirdiğimiz tüm ayet ve rivayetlerden anlaşıldığına göre şirk ve küfürden daha çir-
kin sayılmış olan gulüvvun ölçü ve kıstası şudur: Melekler, insanlar veya cinlerden biri
hakkında onun Allah, rab, mabud ve ilah olduğuna inanmak veya onu Allah'ın kudret ve
ilmine ortak saymaktır veyahut Allah'tan başkasına ibadet etmeyi – hangi delil ve tasav-
vura dayandırılırsa fark etmez – caiz saymaktır. Fakat kullarından birine Allah katından
şefaath konusunda izin verilmişse veya Yüce Allah ona vahiyde bulunmak suretiyle bazı
ilimleri açıklamışsa ya da ona belli ölçüde kudret vermişse; dolayısıyla O'nun izni dahi-
linde Allah'ın şanına layık olan bazı konuları biliyorsa ve bazı işleri yapıyorsa bunda her-
hangi bir beis yoktur, bunun gulüvle de hiçbir alakası yoktur. Nitekim peygamberler, me-
lekler ve evliyalarla durum bu şekildedir.

Şu halde Yüce Allah'ın bazı sıfatları ve isimlerinin O'nun iradesi ile Tur-i Sina gibi bir
yerdeki bir ağaç üzerinde zahir olması ve Musa'nın ondan Allah'ın şu sözünü duyması:
“Muhakkak ki ben Allah'ım, şu halde çarığınızı çıkar...” veya Meryem oğlu İsa'nın nefe-
sindeki etki veya Hz. Muhammed'in (s.a.a) eliyle gerçekleşen işler veya onun vasisi Hz.

²²⁰ Cin 26-27.

Ali'nin (a.s) veyahut diğer peygamberler, imamlar ve evliyaların eliyle gerçekleşen işler; hatta ne peygamber ne de vasi olmayan Asif b. Berhiya'nın Allah'ın fazlı, izni ve bereketiyle yaptığı şey asla gulûv değildir. Onların hepsi de Allah'a kulluklarını ikrar etmiş, O'na itaat konusunda sonuna kadar direnmiş ve Allah'ın düşmanlarından teberri etmişlerdir. Bunu kabul etmekle bunlardan birinin rab, ilah ve mabud olduğunu kabul etmek arasında çok derin bir fark vardır. Mesela Meryem oğlu İsa veya Uzeyr ya da Ali hakkında bu iddiada bulunulmuştur. Bu gulûvdur ama birinci sözde gulûv yoktur. Masumiyeti kabul etmek guüv değildir. Çünkü masumiyete Yüce Allah'ın şu sözüyle Kur'an'da işaret edilmiştir:

“İşte böyle ondan kötülük ve rezilliği uzaklaştırmak istedik. O bizim ihlase erіştirilmiş kullarımızdandır.”²²¹

Allah'ın kullarından birinin Allah'ın fazlı, ihsanı ve ikramı ile gayba dair bazı konuları bildiğine inanmak da gulûv değildir. Onun Ruh'ul-Kudus'la desteklendiği ve Rabbinin burhanını gördüğü için hata ve yanlış yapmaması veya Allah'ın izni ve bereketi ile hastalara şifa vermesi veyahut Allah'ın izni ve ruhsatı ile Allah katında şefa'at etmesine inanmak gulûv değildir. Aksine bunlar caizdir ve vuku bulmuş hakikatlerdir.

Dolayısıyla Şeyh Saduk'un ezanda üçüncü şahadete ilişkin sözü veya Peygamber'in hata yapmadığına inanan ya da imamlar hakkında mucize ve kerametlere inanan kimse'nin gulûv ettiği yönündeki sözü batıl olup gulûv kelimesinin lügat ve ıstılahta ne anlama geldiğini düşünmemesinden kaynaklanmıştır. Çünkü imam, peygamber ve velinin haddini belirlemeden önce birine imam veya peygamber ya da veli hakkında haddi aştığı isnadında bulunmak doğru değildir. Biz Kur'an ayetleri ve hadisler ışığında haddi belirledik. Dolayısıyla söylediklerimizde en ufak bir şüphe yoktur. Dolayısıyla bunları anlayıp ganimet saymak gerekir.

3. Guluv Konusunda Ehlibeyt'in Tutumu

Şunu iyi bilmemiz gerekir ki Ehlibeyt İmamları (a.s) muhaliflerine, inkârcılarına ve düşmanlarına gösterdikleri tepkiden çok daha sert ve şiddetli bir tepkiyi gulûv konusunda ortaya koymuştur. Her ne kadar Nasibiler ile gulat kâfirlerden sayılma, Yahudiler, Nasara ve Mecusilerden daha habis olma konusunda ortak olsalar da ancak imamlardan inkâr, kötöleme ve lanetleme noktasında en şiddetli ifadeler gulat hakkında gelmiş, onlardan sakındırma hususunda daha çok vurguda bulunmuşlardır. Onların gulata gösterdikleri şiddetli tepkiler hakkında rivayet edilenler nasibilere gösterdikleri tepkilerle mukayese edilmeyecek kadar fazladır. Dolayısıyla bu meyanda muhalifler söze bile gelmez. Muhalifler, Allah'ın Ehlibeyt'e vermiş olduğu makamı onlara vermeyen ve onları birazcık faziletle sıradan âlimler ve müminler derecesine indiren kimselerdir. Ancak onların sahip oldukları faziletin, diğerlerine tercih edilmelerini gerekli kılmadığını düşünürler.

²²¹ Yusuf 24.

Nitekim bunu Ehlisünnet'te görmekteyiz. Onlar din ilminde fıkhi olarak Ebu Hanife, Şafii, Malik ve İbni Hanbel'i Resulullah'ın Ehlibeyt'ine tercih etmişlerdir. Ehlisünnet bu dört imamın vasıtasız veya vasıta ile İmam Sadık (a.s) ve İmam Bakır'ın (a.s) öğrencileri olduklarını itiraf ettiği halde onlara uymuştur. Diğer ilimlerde de onlardan başkasını onların önüne geçirmişlerdir. Aynı şekilde hilafet konusunda da Tim ve Adiy kabilesini, Ümeyye oğullarını ve Abbasileri onların önüne geçirmişlerdir. Oysaki Peygamberimizden gelmiş olan açık nasta o Hazret iki değerli emanet bıraktığını, bunlardan birinin Allah'ın kitabı, diğerininse itreti olarak nitelediği Ehlibeyt'i olduğu, bunların (Kevser) havuzunun başında Peygamber'e kavuşacağı güne kadar asla birbirinden ayrılmayacağı beyanı vardır. Bununla birlikte Peygamber Ehlibeyt'inden muhalifler hakkında müsamaha, tolerans, işi kolaya alma, onlarla ilişki kurma, toplumlarına ve cemaatlerine katılma, cenaze merasimlerine iştirak etme, hastalarını ziyaret etme ve onlarla kardeşçe geçinmeyi vurgulayıcı tavsiyeler görmekteyiz. Aksine nasibiler ve gulat hakkında; lanetleyici, aşağılayıcı, şerlerine, bozgunculuklarına ve tehlikelerine karşı uzak durmayı vurgulayıcı ifadeler görüyoruz. O halde bizim de gulat karşısında Peygamber Ehlibeyt'inin duruş tarzını sergilememiz, onların durduğu yerde durmamız gerekir. Böylece onların İslam dünyasında bugün ortaya attıkları birtakım vesveselerine kanmamış oluruz. Şimdi hadis kaynaklarımızda konuyla ilgili zikredilmiş olan bazı rivayetleri getiriyoruz:

Keşşi Rical kitabında Sad'dan, Tayalisi'den, İbn-i Ebi Neciran'dan, İbn-i Sinan'dan şöyle rivayet etmiştir:

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Biz Ehlibeyt sadık (doğru sözlü) insanlar olmakla birlikte hiçbir zaman aleyhimizde konuşan ve yalanıyla halk nezdinde doğruluğumuzun düşmesine sebep olan bir yalancıdan ayrı olmamışız. Resulullah insanların en doğru konuşanı idi ve Müseyleme onun aleyhinde yalan konuşuyordu. Emirulmuminin, Allah'ın Resulullah'tan sonra yarattığı en doğru sözlü kişi idi. Onun aleyhinde konuşan ve hakkındaki iftiralayla doğruluğunu yalanlamak için çalışan kişi Abdullah b. Sebe idi. Allah ona lanet etsin. Ebu Abdullah Hüseyin b. Ali (a.s) Muhtar belasıyla karşılaştı. İmam Sadık (a.s) daha sonra Haris Şami ve Benan'dan söz ederek şöyle buyurdu: Bu ikisi, Ali

Allah'ın kullarından birinin Allah'ın fazlı, ihsanı ve ikramı ile gayba dair bazı konuları bildiğine inanmak da guliv değildir. Onun Ruh'ul-Kudus'la desteklendiği ve Rabbinin burhanını gördüğü için hata ve yanlış yapmaması veya Allah'ın izni ve bereketi ile hastalara şifa vermesi veyahut Allah'ın izni ve ruhsatı ile Allah katında şefa'at etmesine inanmak guliv değildir. Aksine bunlar caizdir ve vuku bulmuş hakikatlerdir.

b. Hüseyin'in (a.s) aleyhinde yalan konuşuyordu. İmam daha sonra Muğayre b. Said, Buzey'a, Es-Sera, Ebu Hattab, Muammer, Beşşar Eş-Şuayri, Hamza Tirmizi²²² ve Said El-Hindi'nin isimlerini zikredip şöyle buyurdu: Allah bunlara lanet etsin. Biz hiçbir zaman aleyhimizde konuşan bir yalancıdan veya aciz görüşlü birinden ayrı olmamışız. Allah bütün yalancıların zahmetine karşı bize yetsin ve onlara demirin sıcaklığını tattırsın.²²³

Keşşi, *Rical*'inde Muhammed b. Gavleveyh'den, Sad'dan, Muhammed b. İsa'dan ve Yunus'tan şöyle rivayet etmiştir:

Teyyare²²⁴ ehlinde bir kişinin Ebul Hasan Rıza'ya (a.s) Yunus b. Zebyan'dan söz ettiğini ve onun şöyle demiş olduğunu duydum: Ben bazı geceler tavaf halinde olduğum sırada ansızın başımın üzerinden şu nidayı duydum: "Ey Yunus! Kuşkusuz ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur. O halde bana kulluk et ve beni anmak için namaz kıl." Başımı kaldırdığımda ansızın Ebul Hasan'ı (İmam Rıza'yı)²²⁵ gördüm. İmam Rıza bunu duyunca çok öfkelenildi; öyle ki yerinde duramadı ve o adama şunu söyledi: Yanımdan çık dışarı (defol); Allah sana ve bu hikâyeyi sana anlatana lanet etsin. Allah Yunus b. Zebyan'a da lanet etsin; ardından bin lanetin geldiği bin lanetle lanet etsin ona... öyle lanet ki her biri seni cehennemine dibine ulaştırsın. Ben şahitlik ederim ki onu çağıran sadece şeytandı. Şunu bil ki Yunus, Ebu'l-Hattab ile birlikte azabın en şiddetlisindedir. O ikisinin ashabı da bu şeytana varıncaya kadar Firavun ve Firavun hanedanıyla birlikte en şiddetli azaptadır. Ben (onun hakkındaki) bu haberi babamdan (a.s) duydum. Yunus rivayetin devamında şöyle diyor:

Tam o sırada adam İmam'ın yanından kalktı ve kapıya doğru on adım atmıştı ki sara krizine girdi ve kusarak geriye doğru baygın halde yere yığıldı. Cenazesini dışarı çıkardıkları sırada Ebul Hasan (a.s) şöyle buyurdu:

Bir melek elinde demirden bir sopa ile ona geldi. Kafasına öyle bir darbe indirdi ki o darbenin etkisiyle mesanesi tersine döndü ve bitkin halde kusarak yere yığıldı. Allah onun ruhunu çabucak cehenneme gönderdi ve hikâyesini anlattığı arkadaşına – Yunus b. Zebyan'a – kavuşturdu, kendisine görünen şeytanı gördü.²²⁶

²²² Bazı araştırmacılar Tirmizi yerine El-Yezidi şeklinde kaydetmiştir. Ancak Mamagani "El-Berberi" ismini seçmiştir. Nitekim Sad bi Abdullah'ın El-Makalat ve'l-Firak kitabında ve Nubahti'nin Firak'uş-Şia kitabında şöyle gelmiştir: Hamza b. Ümare El-Berberi de Kisaniye'dendi. O, Medine ahalisindendi. Onlardan ayrıldı ve kendisinin peygamber olduğunu, Muhammed b. Hanefiyye'nin de Allah olduğunu iddia etti. Ona göre Hamza imam ve peygamberdi; ona gökten yedi vesile indirilmiş ki bunlarla yeryüzünü fetih etmiş ve ona malik olmuş. Medine ve Kufe halkından bir grup insan bu iddiasında ona uydu. Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin (İmam Bakır) onu lanetledi ve ondan beraat etti, onu tekzip etti. Şia da ondan beraat etti. Kufe halkından iri yapılı iki kişi bu görüşünde ona tabi oldu. Onlardan birine Said, diğere ise Beyan b. Sem'an deniliyordu.

²²³ *Rical*'ul-Keşşi, s.196 ve 197.

²²⁴ Teyyare, gulüv ehli hakkında kullanılan bir ifadedir. Yani gulüvve doğru uçan kimselerdir. Bu kelimeyi Allame Meclisi Biharul Envar kitabının 25. cildinin 264. sayfasında açıklamıştır.

²²⁵ [Rivayette "C" harfi bırakmış ki Merhum Meclisi bundan maksadın Cebrail olduğunu söylemiş] Bazı nüshalarda ise "ansızın Cebrail'i gördüm" şeklinde

²²⁶ *Ricalu Keşşi*, s.232 ve 233; Biharul Envar, c.24, s.264.

Şeyh Saduk (r.a), Hemdani'den, Ali'den, babasından ve Herevi'den şöyle rivayet etmiştir: İmam Rıza'ya (a.s) dedim ki: Ey Resulullah'ın evladı! İnsanların sizden naklettiği bir şey var... İmam: Nedir o? diye sordu. Dedim: Diyorlar ki; insanların sizin kullarınız olduğunu iddia ediyormuşsunuz! Bunun üzerine İmam şöyle buyurdu:

Allah'ım! Ey göklerin ve yerin yaratıcısı, ey gizliyi ve aşıkân bilen! Asla böyle bir söz söylemediğime sen şahitsin. Babalarımın hiçbirinin bunu söylediğini de asla duymadım. Sen bu ümmet nezdinde bize yapılan zulümleri bilensin; bu da onlardandır.

İmam daha sonra bana dönerek şöyle buyurdu:

Ey Abdusselam! Eğer insanların hepsi – bizden naklettiklerine göre – bizim kullarıymıza o halde biz kime satış yapacağız?²²⁷ Dedim: Doğru buyurdunuz ey Resulullah'ın evladı. Sonra şöyle buyurdu: Ey Abdusselam! Yoksa sen de başkaları gibi Allah'ın bizim için vacip kalmış olduğu velayeti inkâr ediyorsun? Dedim: Allah'a sığınırım. Aksine ben, sizin velayetinizi ikrar ediyorum.²²⁸

Kurbu'l-Esnad kitabında Teyalisi Fuzeyl b. Osman'dan şöyle rivayet etmiştir: İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum: Allah'tan sakının, Allah'ı ve resulünü tazim edin/yücelikle anın. Hiç kimseyi Resulullah'tan (s.a.a) üstün görmeyin; zira Yüce Allah onu üstün kılmıştır. Peygamberinizin Ehlibeyt'ini orta yollu bir sevgiyle sevin; gulüv etmeyin ve ayrılmışa düşmeyin. Bizim söylemediğimiz bir şeyi söylemeyin. Eğer siz bir şey söylerseniz ve biz bir şey söylersek siz de öleceksiniz biz de öleceğiz. Sonra Allah sizi de bizi de diriltecektir. O zaman biz de siz de Allah'ın istediği yerde olacağız.²²⁹

Gulüvcunun Sözü Dinden Çıkmaya Sebep Olur

Şeyh Saduk Muhammed b. Ali b. Babaveyh Kummi, *El-Hisal* kitabında kendi isnadıyla İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet etmiştir:

Kişinin imandan çıkmaya en yakın olduğu durum, bir gulüvcunun yanında oturup onun sözünü dinlemesi ve anlattığını tasdik etmesidir. Zira babam bana babasından, o da dedesinden Resulullah'ın şöyle buyurduğunu nakletti:

Ümmetimden iki grubun İslam'da nasibi yoktur: Gulat ve Kaderiye.²³⁰

Şeyh Saduk yine kendi isnadıyla İmam Sadık'tan (a.s) Yüce Allah'ın şu sözü hakkında şöyle rivayet etmiştir:

﴿ هَلْ أَتَيْتُكُمْ عَلَىٰ مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴾

²²⁷ Kul, köle demektir. Köleler alınır ve satılır. İmam şunu ifade ediyor: Eğer herkes bizim kölemiz ise o zaman köle satışı diye bir şeyin olması anlamsızdır...

²²⁸ Şeyh Saduk, Uyun-u Ahbari'r-Rıza, s.311; Biharul Envar, c.25, s.268, h.10.

²²⁹ Şeyh Saduk, Uyun-u Ahber'i-Rıza, s.311, Biharul Envar, c.25, s.268, h.10.

²³⁰ Abdullah b. Cafer Himyeri, Kurbu'l-Esnad, s.31; Alame Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.269.

“Şeytanların kime indiğini size bildireyim mi? Her günahkâr yalan uydurucuya inerler.”²³¹

İmam Sadık (a.s) buyurdu: Onlar yedi kişidir: Muğayre²³², Beyan²³³ (bazı nüshalarda Benan), Said, Hamza b. Ümare Berberi, Haris Şami, Abdullah b. Haris ve Ebu'l-Hattab.²³⁴

Uyun-u Ahbari'r-Rıza kitabında kendi isnadıyla İmam Rıza'nın (a.s) Gulat ve Müfev-vize fırkasından olan Ebu Haşim'e verdiği cevapta şunu rivayet etmiştir:

İmam şöyle buyurdu: Gulat kâfirdir ve Müfev-vize müşriktir; onlarla oturan veya ara-larına karışan veya onlarla (aynı sofrada) yiyip içen, onlarla ilişki kuran, onları evlendiren veya onlardan evlenen, emanet konusunda onlara güvenen veya onların güvendiği, onla-rın sözünü tasdikleyen veya bir satır kelimeyle (dahi) onlara yardım eden kimse Allah'ın, Peygamber'in ve biz Ehlibeyt'in velayetinden çıkmış olur.²³⁵

Allame Meclisi Biharul Envar kitabında kendi isnadıyla Yüce Allah'ın **“Gazaba uğramış ve sapkın olanların yoluna değil”** sözü hakkında şu hadisi rivayet etmiştir: Emirulmuminin (a.s) şöyle buyurdu: Yüce Allah kullarına, ondan kendilerine nimet verilmiş olanların yolunu istemelerini emretmiştir. Nimete mazhar olanlar ise peygamberler, Siddıklar, şehitler ve Salihlerdir. Gazaba uğramış olanların yolundan ise Allah'a sığınmalarını istemiştir. Onlar, haklarında Allah'ın **“قل هل انبئكم بشر من ذلك مثوبة عند الله من لعنه الله و غضب عليه”**²³⁶ buyurduğu Yahudilerdir.

Sapkınların yolundan da Allah'a sığınmalarını istemiştir. Onlar haklarında Allah'ın şu sözü olan Hristiyanlardır:

﴿ قل يا اهل الكتاب لا تغلوا في دينكم غير الحق و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا كثيرا و ضلوا عن سواء السبيل ﴾

De ki: “Ey kitap ehli! Haksız yere dininizde aşırı gitmeyin. Önceden sapmış olan, bir-çoklarını da sapırtan ve doğru yoldan çıkmış olan bir topluluğun isteklerine uymayın.”²³⁷

²³¹ Şuara 221-222.

²³² Muğayre, gulat arasında meşhur olan İbn-i Said'dir; onu lanetleyen birçok rivayet gelmiştir. Onlardan bir kısmı ileride gelecektir.

²³³ Beni Temim kabilesinden Beyan b. Sem'an En-Nehdi Irak'ta Hicri yüzüncü yıldan sonra ortaya çıkmış, Ali'nin (a.s) ilah olduğuna onun ardından oğlu Muhammed b. Hanefiye'nin, ondan sonra ise Muhammed'in oğlu Ebu Haşim'in ilahlığına inanmış. Sonra kendisinin ilah olduğunu iddia ederek Ebu Cafer'e (İmam Bakır'a) bir kitap gönderdiğini ve onu kendisine imana davet ettiğini söylemiştir. Onun iddiasına göre İmam Bakır Beyan tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Keşşi Zürrare'den şu haberi nakletmiştir: Zü-rare diyor ki: İmam Bakır'dan şöyle söylediğini duydum: Allah Benan'el-Beyan'a lanet etsin; zira Benan, babamın aleyhinde yalan konuşuyordu. Ben, babam Ali b. Hüseyin'in salih bir kul olduğuna şahitlik ede-rim.

²³⁴ Şeyh Saduk, El-Hısal kitabında ve Meclisi Bihar'da şöyle kaydetmiştir: Said Nehdi, İmam Sadık'ın (a.s) defalarca lanetlediği biridir. Hamza yalancılardan ve lanetlenmiş kimselerdendir. Aynı şekilde Haris ve oğlu, Ebu'l-Hattab Muhammed b. Ebu Zeyneb imamların diliyle lanetlenmiş kimselerdir.

²³⁵ Şeyh Saduk, Uyun-u Ahbari'r-Rıza (a.s), s.326; Meclisi, Bihar, s.25, h.273.

²³⁶ Maide 60 “De ki: “Allah katında mükâfâtı bundan daha kötü olanları size bildireyim mi? Allah'ın lanet-lediği, gazabına uğratıldığı... kimselerdir.”

²³⁷ Maide 77.

İmam Rıza (a.s) buyurdu: Kim Emirulmuminin'i (a.s) ubudiyetin/kulluğun ötesine geçirirse gazaba uğramış ve sapkın kimselerden olur.

Daha sonra adam ona doğru ayağa kalkıp şöyle dedi: Ey Resulullah'ın evladı! Bize Rabbini anlat. Çünkü bizim kabul ettiğimiz kimseler hakkımızda ihtilafa düştüler. Bunun üzerine İmam Rıza (a.s) ona cevap verdi ve Yüce Allah'ı en güzel vasfı ile anlattı, onu yüceltti ve şanına yakışmayan özelliklerden tenzih etti. Meclisi bunun bir kısmını Bihar'da getirmişti.

Bunun üzerine adam şöyle dedi: Babam ve annem sana feda olsun ey Resulullah'ın evladı! Benimle birlikte sizin velayetinizi kabullenmiş olan bazı kimseler tüm bunları Ali'nin özellikleri sanmakta ve onun âlemlerin rabbi olduğuna inanmaktadır.

İmam Rıza (a.s) bu sözü duyunca bedeni titredi ve vücudundan terler akmaya başladı. Ardından şöyle buyurdu:

Allah münezzehdir, Allah münezzehdir. Allah, zalimlerin ve kâfirlerin söylediklerinden üstün ve yücedir. Acaba Ali de diğer yiyen ve içenler gibi yiyip içmiyor muydu? Evlenenler gibi evlenmiyor muydu? Konuşanlar gibi konuşmuyor muydu? Bununla birlikte o, Allah'ın huzurunda zelim bir halde huzu ile namaz kılardı, tüm kalbiyle ona yönelirdi. Acaba böyle özellikleri olan biri ilah olabilir mi? Eğer o ilah olursa sizden ilah olmayan tek kişi dahi kalmaz; çünkü insanların hepsi sahibinde hadis olan/ortaya çıkan bu özelliklerde onunla ortaktır.

Adam dedi: Ey Resulullah'ın oğlu! Onlar zannediyorlar ki Ali kendisinden Allah'tan başkasının güç yetiremeyeceği birtakım mucizeler göstermektedir; bu da onun ilah olduğuna delildir. Onların karşısında hadis ve aciz varlıkların sıfatlarıyla zahir olduğunda ise bu onların aklını karıştırdı; böylece onları imtihan etti ki onu tanısinlar ve ona olan inançları kendi iradeleriyle gerçekleştirsin.

Bunun üzerine İmam Rıza şöyle buyurdu:

Onarın zaten ilk hatası bunu tersinden görmekten vazgeçmeyişleridir²³⁸. Ondandır ihtiyaç ve acizlik zahir olduğunda şuna delalet eder: Söz konusu mucizeler, zayıflarla muhtaçların kendisiyle ortak olduğu sıfatlara sahip birinin kendi işi değildir. Demek ki ondan zahir olan mucizeler yaratılmışlara benzemeyen bir kudret sahibinin işidir, hadis ve muhtaç olan, zaafında zayıflarla ortak olan birinin işi değil.

İmam Rıza (a.s) sözlerini şöyle sürdürdü:

Onlar sapkınlığa düşmüş kâfir bir guruhur; ancak içlerindeki cehaletleri ölçüsünde nasiplenmişler; kendilerine şiddetle hayranlık duymuşlar ve nefislerindeki şeyi çok büyümüşlerdir. Onlar fasit görüşlerini tek görüş olarak öne çıkardılar, kendilerini vacip

²³⁸ Yani ihtiyaç ve acizliği onun kulluğuna delil görmeleri yerine mucizeleri onun ilahlığına delil görüyorlar. Ondandır hem mucizeler görüyorlar hem de acizlik müşahade ediyorlar. Oysaki burada hiçbir tarafın özelliğini diğerinden öne geçirmeyi gerekli kılabilecek bir gerekçe yoktur. Dolayısıyla ondan görülen mucizelere yön vermek yerine kulluğuna delalet eden özelliklere yön vermenin hiçbir makul izahı yoktur. İhtimal gelince de istidlal batıl olur.

yola ulaştırmayan akıllarına yetindiler. Öyle ki Allah'ın değerini küçümsediler, onun emrini küçük saydılar, makamının azametini basit gördüler. Çünkü onu kendi zatıyla kudret sahibi olup gücünü herhangi birinden almamış ve mutlak zengin olup hiç kimseden faydalanmamış olarak görmediler. Oysaki o dilediğini fakir kılar, dilediğini zenginleştirir, dilediği güç sahibini gücünün ardından aciz bırakır ve dilediği zengini zenginliğinin ardından fakirleştirir.

İmam daha sonra bir kralı misal getirdi. O kral memurlarından birine diğerlerinden ayırt edilmesi için birtakım dereceler ve makamlar vermiş. Kral bu memurunu bir topluma gönderiyor. Fakat o toplum kralın vermiş olduğu bu derece ve makamları dikkate alarak o memuru kral olarak karşılıyor; krala göstermeleri gereken tevazu ve ikramı ona gösteriyorlar. Öyle ki kralı ve ona saygıyı tamamen bırakıyorlar; ona göstermeleri gereken hak ettiği hürmeti göstermiyorlar. Burada kralın, kendi memleketinde kendisiyle kulunu eşit görerek ona ihanet ve saygısızlık edip hakkıyla kendisine tazimde bulunmayan bu topluma öfkelenmek, onların tümünü hapsedmek ve sürekli onlara işkence edecek birini başlarına musallat etmek hakkıdır.

İmam daha sonra şöyle buyurdu:

Aynı şekilde bu topluluk da Yüce Allah'ın – faziletini ortaya koymak ve hüccetini ikame etmek üzere – üstün kıldığı Emirulmuminin'i (a.s) bir kul olarak karşılarında gördüklerinde yaratıcıları onların nezdinde Ali gibi bir kulu olmayacak kadar küçüldü; Ali'yi de bir rabbi olmayacak ölçüde büyüttüler ve ona kendisine ait olmayan ismi verdiler. Bunun üzerine o, takipçileri ve Şi'ileri bu topluluğu böyle bir inançtan men ederek şöyle dediler:

Ey cemaat! Ali ve evlatları Allah'ın saygın kullarıdır, yaratılmışlar ve tedbir olunmaktadırlar. Onlar ancak âlemlerin Rabbi Allah'ın kendilerine vermiş olduğu güç ölçüsünde bir şeye güç yetirirler. Ancak Allah'ın malik kıldığı şeye malik olabilirler; Allah'ın verdiği güç ve takat olmazsa ne ölüme, ne hayata, ne diriltmeye, ne kapatmaya, ne açmaya, ne bir harekete, ne de bir sükûna kâdir olmazlar. Onların rabbi ve yaratıcısı, hadis olan varlıkların özelliklerinden yüce ve sınırlı mahlûkların niteliklerinden üstündür. Allah'ı bırakıp da onları veya onlardan birini rab edinen kimse kâfirlerdendir ve kesinlikle doğru yoldan sapmıştır.

Nihayetinde dik başlılık ederek azgınlıkları içinde bocalamaya devam eden, sonunda arzuları boşa çıkmış, istekleri hüsrana uğramış ve acı verici bir azapta kalmış bir topluluk dışında herkes böyle bir inançtan kaçınmıştır.²³⁹

Değerli okuyucu! Gördüğün gibi İmam Rıza (a.s) keliminde en ufak bir sapkınlık ve iphama yer vermeden vasat yol olan doğru yolu açıklıyor. İmam mucize ve kerametleri kabul ederken sonuna kadar kulluk ve ubudiyette ısrar ediyor; imamlardan birine ilahlık isnadında bulunan kimseyi ise açık bir ifadeyle ve çekinmeden lanetliyor ve kâfir olduğunu

²³⁹ Altıncı asrın âlimlerinden Ebu Mansur Ahmet b. Ali b. Ebutalib Tabersi, El-İhticac, s.242; İmam Hasan b. Ali El-Askeri (a.s), kendisine isnat edilen tefsir, s.18-21; Meclisi, Bihar, c.25, s.273-278, ibaretle azıcık farkla bu rivayeti getirmiştir.

beyan ediyor. Bu hadiste evliyalar hakkında gulûv ve taksirin nefyine dair doğru yolu gösterecek aydınlatıcı açıklamanın mevcut olduğunu kavrayabilirsin.

Şeyh Müfid Emali kitabında Hüseyin b. Hamza Alevi'den, Muhammed Himyeri'den, babasından, İbn-i İsa'dan, Muruk b. Ubeyd'den, Muhammed b. Zeyd Taberi'den şöyle rivayet etmiştir:

Ben Horasan'da Ali b. Musa Er-Rıza'nın (a.s) yanı başında ayakta durmuştum. Onun huzurunda aralarında İshak b. Abbas b. Musa'nın da bulunduğu Haşim oğullarından bir grup vardı. İmam ona hitaben şöyle buyurdu:

Ey İshak! Bana ulaşan bilgiye göre sizler “insanların bizim kullarımız olduğunu” söylüyorsunuz. Hayır, Resulullah'a olan yakınlığıma andolsun ki ben asla böyle bir söz söylemedim; babalarımın hiçbirinden bunu duymadım, onlardan birinin böyle bir şey söylemiş olduğu haberi de bana ulaşmadı. Ancak biz şunu diyoruz: İnsanlar itaatte bizim kullarımız ve dinde dostlarımızdır. Burada hazır olanlar (bu sözü) bulunmayanlara ulaştırın.²⁴⁰

Ebu Amr Keşşi, kendi ricalinde kendi isnadıyla İmran'dan şöyle rivayet etmiştir:

İmran diyor ki: İmam Sadık'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

Allah Ebul-Hattab'a lanet etsin. Allah onunla birlikte öldürülenlere lanet etsin. Allah onlardan geriye kalana lanet etsin. Allah kalbinde onlara merhamet besleyen kimseye lanet etsin.²⁴¹

Keşşi yine kendi isnadıyla Hennan b. Sudeyr'den şöyle nakletmiştir: Yüz otuz sekizinci yıldır. Ben İmam Sadık'ın (a.s) yanında oturmıştım. Muyesser de o Hazretin yanındaydı. Muyesser Beyya Ez-Zatti şöyle dedi: Canım sana feda olsun! Bir grup insan beni çok şaşırtıyor; onlar bizimle birlikte buraya geliyorlardı. Ama şimdi izleri kaybolup gitmiş ve hiçbir etkileri kalmamış.

İmam: Onlar kim? diye sorunca dedim: Ebu'l-Hattab ve arkadaşları. Arkaya doğru yaslanmış olan İmam bu sözü duyunca hemen irkilip oturdu ve parmağını göğe doğru kaldırarak şöyle dedi: Allah'ın laneti Ebu'l-Hattab'ın üzerine olsun, tüm melekler ve insanların laneti ona olsun. Allah'a şahitlik ettiğim gibi onun kâfir, fâsık ve müşrik olduğuna şahitlik ederim; o sabah akşam azabın en şiddetlisinde Firavun'la birlikte. İmam daha sonra şöyle buyurdu: Allah'a yemin olsun ki onunla birlikte ateşe girecek cesetlere karşı kendimi (vaktimi) değerli görürüm. (Yani akabeti cehennem ateşi olacak bu toplulukla oturup kalkmam, onlarla zaman geçirmem).²⁴²

Yine kendi isnadıyla Hammad b. Osman'dan, Zürrare'den şöyle nakletmiştir: İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Bana Hamza'dan haber ver! (Gulattan biri olan Hamza b. Ümare Berberi) Zannınca babam ona gelmiş, öyle mi? Dedim: Evet. İmam buyurdu: Allah'a yemin olsun ki yalan söylemiştir; ona gelen, Mütekevvin'den başkası değil. İblis

²⁴⁰ Şeyh Müfid Muhammed b. Numan, El-Emali, s.148; İbn-i Şeyh El-emali, s.14; Biharul Envar, c.25, s.279.

²⁴¹ Ebu Amr Muhammed b. Ömer b. Abdulaziz El-Keşşi, Rical'ul-Keşşi, s.191-192.

²⁴² Aynı kaynak, s.191.

ona Mütekevvîn isminde bir şeytanı musallat kılmış; o insanlara istediği surette gelir – isterse büyük surette isterse küçük surette gelebilir. – Allah’a yemin olsun ki babamın (a.s) suretinde asla gelemes. ²⁴³

Bir başka rivayette kendi isnadıyla İmam Sadık’tan (a.s) şöyle nakletmiştir:

Allah’a yemin olsun ki İblis şehrin ya da mescidin duvarı üzerinde Ebu’l-Hattab’a göründü. Sanki onu görür gibiyim ve o şöyle diyor: Şimdi muzaffer olacaksın, şimdi muzaffer olacaksın. ²⁴⁴

Yani Ebu’l-Hattab’ın son anlarına kadar şeytan onu teşvik ve tahrikte bulunmuş, böylece tövbe etmesini engellemiştir. O da kâfir olarak öldürülmüştür. Allah ona ve takipçilerine lanet etsin.

Ebu Amr El-Keşşi rical kitabında kendi isnadıyla Eban b. Osman’dan şöyle rivayet etmiştir: İmam Sadık’ın (a.s) şöyle söylediğini duydum:

Allah Abdullah b. Sebe’ye lanet etsin; zira o Emirulmuminin’in (a.s) Rab olduğunu iddia etti. Oysaki –Allah’a andolsun ki – Emirulmuminin (a.s) Allah’a itaat eden bir kuldu. Vay olsun aleyhimizde yalan konuşanın haline! Bir grup insan bizim hakkımızda bizim söylemediğimiz sözleri söylemektedir. Onlardan Allah’a sığınırız, onlardan Allah’a sığınırız. ²⁴⁵

Yine kendi isnadıyla Ebu Hamza Sumali’dan şöyle rivayet etmiştir: Ebu Hamza diyor ki: Ali b. Hüseyin (a.s) şöyle dedi:

Bizim aleyhimizde yalan konuşana Allah lanet etsin. Bana Abdullah b. Sebe’den söz edildiğinde bedenimdeki tüylerim diken diken oldu. Zira o çok büyük bir iddiada bulunmuş; ona ne oluyor, Allah ona lanet etsin! Allah’a yemin olsun ki Ali (a.s), Allah’ın salih bir kulu ve Resulullah’ın (s.a.a) kardeşi idi; onun ulaştığı keramet tümüyle Allah’a ve resulüne itaatin sonucudur. Resulullah (s.a.a) da hangi keramete ulaşmışsa sadece Allah’a itaatiyle ulaşmıştır. ²⁴⁶

El-Keşşi kendi isnadıyla İmam Muhammed Bakır’dan (a.s) şöyle rivayet etmiştir: Ali (a.s) Basra ehli ile savaşını tamamlayınca Zet ²⁴⁷ kabilesinden yetmiş kişi yanına gelerek ona selam verdi ve kendi dillerinde Hazretle konuştular. Ali (a.s) kendi dilleriyle onlara cevap verdi ve şöyle buyurdu: Ben sizin söylediğiniz gibi değilim. Ben Allah’ın kuluyum ve mahlûkum. İmam Bakır (a.s) diyor: Onlar bunu kabul etmeyip Ali’ye (a.s) şöyle dediler: Sen kesinlikle O’sun.

Bunun üzerine Ali (a.s) onlara şöyle dedi: Eğer söylediğiniz sözden dönmezseniz ve Yüce Allah’a tövbe etmezseniz kesinlikle sizi öldüreceğim. İmam Bakır (a.s) diyor: Fakat onlar sözlerinden dönmeye yanaşmayıp tövbe etmeyince Ali (a.s) onlar için çukurlar kazılmasını emretti. Çukurlar kazılınca aralarında delikler açtı ve ardından onları çukurlara

²⁴³ Aynı kaynak, s.193-194.

²⁴⁴ Aynı kaynak, s.195.

²⁴⁵ Ebu Amr *El-Keşşi*, Rical’ul-Keşşi, s.70 ve 71.

²⁴⁶ Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.287; Keşşi’den naklen.

²⁴⁷ Zet, Hind halkından bir taifedir.

attırdı. En baştaki çukura su doldurdu. Sonra hiç kimsenin bulunmadığı bir çukurda ateş yaktırdı. Böylece onlar üzerlerine gelen dumanın etkisiyle öldüler.²⁴⁸

Burada biri çıkıp da “Bu insanların idam edilmesi nasıl izah edilebilir; oysaki biz Yüce Allah’ın kullarına merhametli olduğunu biliyoruz?!” diye itirazda bulunması yersizdir. Çünkü övgüye şayan izzet sahibi Allah’ın yolundan sapma ve çıkmayı engellemek, bir doktorun hastayı tedavi etmek için yaptığı ameliyata benzemektedir. Amaliyatın başarıya ulaşması bazen bedende bulunan birçok hücrenin, özellikle de hastalıklı hücrelerin imha edilmesini gerektirebilir. Adalet, tababet ve tedavi bazen acı olabilir ama bir zarurettir ve merhametle de asla çelişmez. Zira hasta hücrelere acımak hastaya zulüm olduğu gibi sapkınlığa da acımak topluma zulümdür. Mikrobu imha etmekse kesinlikle zulüm sayılmaz. Aksine onu kendi haline bırakmak ve böylece ileride birilerinin onu kapıp ölmesine geçit vermek zulümdür. İmamın onlara tövbeyi sunarak içinde bulundukları batıl düşüncelerden dönme fırsatı vermesi ise onlar için en güzel mazeret ve en güzel kurtuluş olabirdi. Kendisini biri kurtuluş, diğeri helak olan iki yolun karşısında bulan biri, eğer helak olmayı seçmişse sadece kendisini kinamalıdır.

Yine kendi isnadıyla İmam Zeynelabidin’in (a.s) sahabından olan Ebu Halid’den şöyle rivayet etmiştir: İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle buyurdu:

Yahudiler Uzeyr’i sevdiler; öyle ki onun hakkında söylediler söylediklerini; sonuçta ne Uzeyr onlardan oldu ne de onlar Uzeyr’den... Hristiyanlar da İsa’yı sevdiler; öyle ki onun hakkında söylediler söylediklerini; sonuçta ne İsa onlardan oldu ne de onlar İsa’dan... Biz de bu sünnetten bir şey üzereyiz; zira Şiamızdan bir topluluk bizi sevecek; öyle ki hakkımızda Yahudilerin Uzeyr hakkında ve Hristiyanların Meryem oğlu İsa hakkında söylediklerini söyleyecekler; sonuçta ne onlar bizden olacak ne de biz onlardan olacağız.²⁴⁹

Erbili, Himyeri’nin *Ed-Delail* kitabından Malik Ceheni’den şöyle rivayet etmiştir: Şia sürgün edildiği ve fırkalara bölündüğü sırada biz Medine’de idik. Biz de Medine’den uzaklaşarak bir tarafa gittik. Yalnız kaldığımızda onların faziletlerini ve Şiainın söylediklerini zikretmeye başladık ve öyle bir noktaya vardık ki zihnimizden rububiyet/rablik geçti. Daha hiçbir şey hissetmemiştik ki ansızın Ebu Abdullah’ı (İmam Sadık’ı) bir eşeğin üzerinde durmuş vaziyette gördük; nereden geldiğini de bilemedik. O şöyle buyurdu:

Ey Malik ve ey Halid! Ne zaman size rububiyet hakkında bir söz söyledim? Biz: “Şu an gelinceye kadar hiç zihnimizden geçmemişti” diye cevap verince İmam şöyle buyurdu: Şunu iyi bilin ki bizi, gece-gündüz gözetken bir rabbimiz var ve biz ona kulluk ediyoruz. Ey Malik ve ey Halid! Bizi mahlûklar olarak görün ve hakkımızda istediğinizi (fazileti) söyleyin. İmam eşeğin üzerinde olduğu halde bu sözü defalarca tekrarladı.²⁵⁰

Ebu Amr El-Keşşi kendi isnadıyla şöyle rivayet etmiştir:

²⁴⁸ Ebu Amr *El-Keşşi*, Rical’ul-Keşşi, s.72; Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.287.

²⁴⁹ Aynı kaynak, s.79, Biharul Envar, Meclisi, c.25, s.288.

²⁵⁰ Bahauddin Ebu’l-Hasan Ali b. İsa Erbili (ö:692), *KeşfU’l-Gümme fi Marifet’il-Eimme*, s.237; Meclisi, Bihar, c.25, s.289.

Bir gün İmam Sadık (a.s) ashabına şöyle buyurdu: Allah Muğayre b. Said'e lanet etsin, Allah o Yahudi kadına lanet etsin ki Muğayre hep onun yanına gider, kendisinden büyü, sihirbazlık ve yalancılık öğrenirdi. Muğayre babamın (s.a) aleyhinde yalan konuştu; Allah da ondan imanı aldı. Şimdi de bir topluluk benim aleyhimde yalan konuşmuştur. Onlara ne oluyor?! Allah onlara demirin sıcaklığını tattırsın. Allah'a yemin olsun ki biz, bizi yaratan ve seçen Allah'ın kullarından başka bir şey değiliz. Kendi yanımızdan ne bir zarar ne de bir yarara gücümüz yoktur. Eğer rahmete mazhar olursak O'nun rahmetiyledir ve eğer cezalandırılırsak günahlarımızın sebebiyledir. Allah'a andolsun ki bizim Allah'a karşı bir hüccetimiz olmadığı gibi yanımızda Allah'tan bir berat da yoktur. Biz öleceğiz, kabre konulacağız, yeniden diriltileceğiz, hasrolunacağız, (ilahî divanda) durdurulacağız ve sorgulanacağız.

Vay onların haline! Ne oluyor onlara?! Allah lanet etsin onlara! Onlar Allah'ı incittiler ve kabrinde Resulullah'ı (s.a.a) incittiler; Emirulmuminin'i, Fatma'yı, Hasan'ı, Hüseyin'i, Ali b. Hüseyin'i ve Muhammed b. Ali'yi (hepsine Allah'ın salat-u selamları olsun) incittiler. İşte ben önünüzde durmaktayım; bu Resulullah'ın (s.a.a) eti ve derisidir. Diğerleri kendini güvende hissederken ben korku, endişe ve kaygı içinde yatağuma yatıyorum; yataklarında yatanların en tedirgin olanıyım; geceyi korkarak tedirgin halde uyumadan geçiriyorum; dağlarda ve ovalarda dolaşıp duruyorum. Benim hakkımda Beni Esed'in kölesi Ecde²⁵¹ Berrad Ebu'l-Hattab'ın söylediklerinden Allah'a sığınırım. Allah ona lanet etsin.

Vallahi eğer bizimle imtihan olsalardı ve biz onlara bunu emretseydik kabul etmemeleri gerekirdi. Bununla birlikte onlar beni korkulu ve tedirgin bir halde kendilerini Allah'a çağırdığımı, onlardan Allah'a sığındığımı görüyorlar, nasıl böyle yapıyorlar?! Sizleri şahit tutarak diyorum ki ben Resulullah'ın (s.a.a) soyundan gelen bir kişiyim; yanımda Allah'tan bir berat yoktur; eğer O'na itaat edersem bana rahmetiyle muamele eder ve eğer O'na âsi olursam şiddetli bir azapla veya azabın en şiddetlisiyle beni cezalandırır.²⁵²

El-Keşşi ricalinde kendi isnadıyla İbn-i Ebu Umeyr'den şöyle rivayet etmiştir: Arkadaşlarımızdan biri bize hadis naklederek dedi ki: Ebu Abdullah'a (İmam Sadık'a) dedim ki: Ebu Harun El-Mekfuf²⁵³ sizin ona şöyle dediğinizi zannediyor: Eğer Kadim'i (Allah'ı) arıyorsan işte karşındadır; onu kimse idrak edemez ve eğer yaratılıp rızıklandırılan birini arıyorsan o Muhammed b. Ali'dir. İmam Sadık (a.s) bu sözü duyunca şöyle buyurdu: Benim aleyhimde yalan konuşmuştur, Allah ona lanet etsin; tek bir yaratıcı vardır, o da hiçbir ortağı bulunmayan tek olan Allah'tır. Bize ölümü tattırması Allah'a haktır; ölmeyecek tek zat ise mahlûkatın ve varlıkların yaratıcısı olan Allah'tır.²⁵⁴

²⁵¹ Ecde, uzvu kesik anlamına gelir. Burnu, kulağı, eli veya dudağı kesik kimse demektir. Bazı nüshalarda "cim" harfi yerine noktalı "ha" harfi ile gelmiştir. Bu durumda ahmak veya aldatan manasına gelir. Berrad ise suhan işçisi manasına gelir; burada onun mesleğine işaret edilmiştir.

²⁵² Ebu Amr *El-Keşşi*, Rical'ul-Keşşi, s.147; Biharul Envar, c.25, s.290.

²⁵³ Şeyh Tusi, İmam Sadık'ın (a.s) Ashabı kitabında Musa b. Umeyr Ebu Harun El-Mekfuf'u Cade b. Hubeyre hanedanının azat ettiği bir köle olarak saymıştır.

²⁵⁴ Aynı kaynak, s.145.

Yine kendi isnadıyla Ebu Abbas Begbag'dan şöyle rivayet etmiştir: İbn-i Ebu Yafur ile Mualla b. Huneys tartışıyordu. İbn-i Ebu Yafur diyordu ki: Vasiler âlimdirler, iyidirler ve takva ehli kimselerdirler. İbn-i Huneys ise şöyle diyordu: Vasiler peygamberdirler. Daha sonra İmam Sadık'ın (a.s) yanına girdiler. Henüz tartışmaları bitmemişti ki İmam Sadık (a.s) onlardan önce söze başlayarak şöyle buyurdu: Ey Abdullah! Bizim peygamberler olduğumuzu söyleyenden beriyim.²⁵⁵

Mualla b. Huneys, bu sözü belki de ömrünün bir döneminde gulüv ettiği sırada söylemiştir. Çünkü biz onun Allah sevgisi yolunda, Resulullah ve Ehlibeyt muhabbeti yolunda şehit olduğunu ve İmam Sadık'ın (a.s) ona ağladığını biliyoruz. Dolayısıyla onun gulüv üzere ölmüş olduğu zannedilmemelidir. Zira o, Allah'ın en halis dostlarından ve Ehlibeyt Şialarındandı.

Başka bir rivayette kendi isnadıyla Muaviye b. Ammar'ın şöyle dediğini nakletmiştir: Bana Ebu'l-Hattab hakkında birtakım sözler ulaştı. Bunun üzerine İmam Sadık'ın (a.s) yanına gittim. Ben İmamın yanında iken Ebu'l-Hattab da içeri girdi. Ben mecliste onunla birlikte yalnız kalıncaya kadar bekledim. Sonra İmam Sadık'a dedim ki: Ebu'l-Hattab sizden şu sözleri rivayet etti. İmam buyurdu: Yalan konuşmuş. Ben daha sonra ondan duyduğum ve reddettiğimiz sözlerini tek tek İmama nakletmeye ve aslını sormaya başladım. Her defasında İmam “yalan söylemiş” diyordu. Ebu'l-Hattab yerinden sıçradı ve eliyle İmamın sakalına vurdu. Ben de eline vurarak: “Çek elini onun sakalından!” dedim. Bunun üzerine Ebu'l-Hattab: Ey Ebu'l-Kasım, kalkmıyor musun? diye sordu. (Ebu'l-Kasım Muaviye b. Ammar'ın künyesidir) İmam Sadık (a.s) buyurdu: Onun işi var. Ebu'l-Hattab sözünü tekrarladı. İmam da sözünü tekrarladı. Her ikisi (Ebu'l-Hattab ve İmam) sözünü üç defa tekrarladı.

Daha sonra İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: O sana şunu demek istedi: Bana haber veriyor ama senden gizliyor; o halde arkadaşlarıma şunu bunu söyle ve onlara şunu bunu ulaştır. Muaviye b. Ammar diyor: Dedim ki: Ben böyle bir şeyi kaydetmedim. O yüzden kaydettiğimi (duyduklarımı) söyleyeceğim. Kaydetmediğim şey konusunda ise yanımda bulunanın en güzelini söyleyeceğim. İmam buyurdu: Evet, muslih/ıslah edici yalancı olmaz.²⁵⁶

El-Keşşi daha sonra Ebu'l-Hattab'ın eliyle İmamın sakalına vurmasını uzak bir olasılık saymış ve bunun hata olduğunu veya İbn-i Ammar'ın uydurduğunu sanmıştır. Oysaki durum onun uzak gördüğü gibi değildir. Çünkü İmam Sadık'tan (a.s) önce Şehitler Efendisinin mübarek naaşı atların ayakları altında kalmıştır. Yani bu İslam'da kırılmış olan ilk saygınlık değildir. Onun uzak gördüğü şey ona göre ve bize göre uzaktır. Ama Müslümanlar nezdinde bundan kat kat daha çirkin işler defalarca gerçekleşmiştir. Tarihe müracaat eden herkes söylediklerimizin gerçek olduğunu görür.

Yine kendi isnadıyla İbn-i Muğayre'den şöyle rivayet etmiştir: İbn-i Muğayre dedi ki: Ben ve Yahya b. Abdullah b. Hasan İmam Rıza'nın (a.s) yanında idik. Yahya dedi ki: Canım sana feda olsun! Onlar senin gaybı bildiğini zannediyorlar. Bunun üzerine İmam

²⁵⁵ Aynı kaynak, s. 160; Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.291.

²⁵⁶ Aynı kaynak, s.190.

şöyle buyurdu: Suphanallah! Elini başımın üzerine bırak; Allah’a yemin olsun ki bednimde ve başımda diken diken olmayan tek tüy kalmamıştır! (Yani bana nispet verdikleri şeyden ve onun korkusundan dolayı tüylerim diken diken oldu). İmam daha sonra şöyle buyurdu: Hayır, Allah’a yemin olsun ki bu ancak Resulullah’tan bir rivayettir.²⁵⁷

Ancak burada muhataba göre bir hitap olduğunu dikkatten kaçırmamak gerekir. Çünkü bizim yanımda sabit olan bir gerçek vardır. O da şudur: Ehlibeyt imamlarının ilimlerinin sadece dedeleri Resulullah’tan rivayet ettikleriyle sınırlı olmadığı hususu, Kur’an ve mütevatir rivayetler yoluyla ispatlanmış bir hakikattir. Burada belki de muhataba karşı takkiye gerekmiştir veya imamların bazı kerametlerini bilmesi durumunda iman ve idrakinin zaafından dolayı gullüve sürüklenmesi ihtimali vardır. Nitekim halkın birçoğu böyledir. Dolayısıyla bu hadisile ilgili söylediklerimiz uzak bir olasılık değildir. Çünkü onların “biz gaybı bilmeyiz” sözü sahihtir. Ancak manası şudur: Rabbimiz bize ilham etmedikçe ve bildirmediğimiz gaybı bilmeyiz. “Biz gaybı biliriz” sözü de sahihtir. Yani Allah’ın bize bildirmesi ve ilhamda bulunmasıyla gaybı biliriz.

El-Keşşi kendi isnadıyla Musadif’ten şöyle rivayet etmiştir: İnsanlar Kufe’de “lebbeyk” dediklerinde (biyat manasında değil de “lebbeyk allahümme lebbeyk” der gibi “lebbeyk Cafer b. Muhammed lebbeyk” dediklerinde) İmam Sadık’ın (a.s) yanına girdim ve bunu ona haber verdiğimde secdeye kapandı ve göğsünü bir civciv gibi yere yaptırdı. Ağlıyordu ve parmağıyla işaret ederek şöyle diyordu: Hayır, ben kulübede Allah’ın küçücük kuluyum! Bunu defalarca söyledi. Daha sonra başını kaldırdığında gözyaşları sakalından akıyordu.

Ben ona bu haberi verdiğim için pişmanlık duydum ve dedim ki: Canım sana feda olsun! Neden bu haber seni bu kadar üzdü? Buyurdu: Ey Musadif! Eğer İsa, Nasara’nın kendisi hakkında söyledikleri karşısında sükût etseydi, onun kulağını sağır ve gözünü kör etmesi Allah’a hak olurdu. Eğer ben de Ebu’l-Hattab’ın söyledikleri karşısında sükût etseydim kulağımı sağır ve gözümü kör etmesi Allah’a hak olurdu.²⁵⁸

El-Keşşi, kendi isnadıyla Ebu Basir’den şöyle rivayet etmiştir: İmam Sadık’a (a.s) dedim ki: Onlar diyorlar ki... İmam buyurdu: Ne diyorlar? Dedim: Diyorlar ki; sen yağmurun damlalarını, yıldızların sayısını, ağaçların yapraklarını, denizdeki suyun ölçüsünü ve toprağın adedini biliyorsun. Bunun üzerine İmam elini göğe kaldırıp şöyle dedi: Suphanallah, suphanallah! Hayır, Allah’a yemin olsun ki bunları ancak Allah bilir.²⁵⁹

Yine kendi isnadıyla ashabımızdan birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Cafer b. Vâkid ve Ebu’l-Hattab’ın arkadaşlarından bir gruptan söz açılmıştı ki bir şöyle dedi: Bana gelen bilgiye göre Ebu’l-Hattab, imamlar hakkında şöyle demiş: Yüce Allah’ın Kur’an’daki “Gökte de ilah, yerde de ilah O’dur”²⁶⁰ sözüyle o ilahın imam olduğunu kastetmiştir. (Ebu’l-Hattab, yerdeki ilahın imam olduğunu kastetmiştir).

²⁵⁷ Aynı kaynak, s.192.

²⁵⁸ Ebu Amr *El-Keşşi*, Rical’ul-Keşşi, s.192 ve 193.

²⁵⁹ Aynı kaynak, s.193; Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.294.

²⁶⁰ Zuhurf 84.

İmam Sadık (a.s) bunu duyunca şöyle buyurdu: Hayır, asla beni ve – evin tavanı üzerinde – kendisini kastetmemiştir. Onlar Yahudilerden, Nasaradan, Mecusilerden ve müşriklerden daha kötüdür. Allah’a andolsun ki onların küçümsemeleri Allah’ın azametini asla küçültmemiştir. Yahudilerin sözleri Üzeyr’in sinisini azıcık meşgul etti diye ismi nübüvvetten silindi. Allah’a andolsun ki eğer İsa, Nasara’nın söylediklerini ikrar etseydi Allah kıyamete kadar onu sağırlaştırırdı. Andolsun Allah’a eğer Küfe halkının hakkımda söylediklerini ikrar etseydim yeryüzü beni yutardı. Oysaki ben başkasına ait bir kulum; ne bir zarar ne de bir yarara kâdir değilim.²⁶¹

Başka bir hadiste Hişam b. Hakem İmam Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

Allah Benan, Sera ve Buzeya’ya lanet etsin; şeytan tepesinden göbeğine kadar en güzel insan suretinde onlara gözüktü. Dedim: Benan şu ayeti tevil ediyor:

﴿ هو الذي في السماء اله وفي الارض اله ﴾

“Gökte de ilah, yerde de ilah O’dur”²⁶²

Diyor ki: Yerdeki ilah gökteki ilahtan başkadır ve gökteki ilah yerdekinden farklıdır. Göğün ilah yerin ilahından daha azametlidir. Yer ehli gökteki ilahın faziletini biliyorlar ve onu tazim ediyorlar.

İmam buyurdu: Allah’a andolsun ki sadece tek Allah vardır ve onun hiçbir ortağı yoktur; göklerde de ilah odur, yerlerde de ilah odur. Benan – Allah’ın laneti üzerine olsun – yalan konuşmuştur. O, celal sahibi Allah’ı küçümsemiş ve Allah’ın azametini küçük saymıştır.²⁶³

Hişam b. Salim İmam Sadık’tan (a.s) şöyle rivayet etmiştir: Gulattan söz edildiğinde İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Onların içinde öyle yalan konuşan var ki şeytan bile onun yalanına ihtiyaç duymaktadır.²⁶⁴

Hennan b. Sudeyr babasından şöyle rivayet etmiştir: İmam Sadık’a (a.s) dedim ki: Bizim cemaatimiz sizlerin ilahlar olduğunuzu sanıyorlar ve buna delil olarak da bize Kur’an’ın şu ayetini okuyorlar:

﴿ يا ايها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحاً انى بما تعملون عليم ﴾

“Ey elçiler! Temiz şeylerden yiyin ve iyi işler yapın. Kuşkusuz, ben yaptığımız işleri hakkıyla bilirim.”²⁶⁵

“Elçileri” imamlar olarak yorumluyorlar ve “iyi işler yapın” ifadesinden maksadın onların maslahat gördükleri şeyleri yaratmaları olduğunu söylüyorlar. İmam bu sözü duyunca şöyle

²⁶¹ Aynı kaynak, s.194.

²⁶² Zuhruf 84.

²⁶³ Aynı kaynak, s.196; Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.295.

²⁶⁴ Aynı kaynak, s.191 ve 192.

²⁶⁵ Muminun 51.

Onlar
imamların kendileri hak-
kındaki lanetleyici ve tekfir edici ifa-
delerini şöyle yorumluyordu: Bizimle imam-
lar arasındaki sırlar açığa çıktı. İşte bu yüzden
bizi lanetliyorlar... Böylece batıl kuruntularıyla
Allah'ı aldatmaya çalışıyorlardı. Onlar sadece
kendilerini aldatıyorlardı ve bunun
şuurunda değillerdi.

buyurdu: Ey Sudeyr! Benim kulağım,
gözüm, saçım, derim, etim ve kanım
onlardan beridir. Allah ve Resulü
onlardan beridir. Onlar benim
ve babalarımın dini üzere de-
ğildirler. Allah kendilerine ga-
zaplı olduğu halde beni ve
onlarla kıyamet günü bir
araya getirecektir.

Bunun üzerine ben İmama
sordum: Canım sana feda
olsun, o halde siz nesiniz?
Buyurdu:

Allah'ın ilminin hazinedar-
ları ve Allah'ın vahyinin tercü-
manlarıyız. Biz masum bir toplu-
luğuz; Allah bize itaati emretmiş ve
bize baş kaldırılmasından men etmiştir.

Bizler göğün altında ve yerin üstündekilere
Allah'ın ulaşan hüccetiyiz.²⁶⁶

Rivayet edildiğine göre Mufazzal b. Ömer, Benan ve
Ömer Nebati şu iddiada bulunmuşlar: İmam Cafer Sadık'ın (a.s) onlara imamı tanınanın
oruç ve namazın yerine kifayet ettiğini buyurmuş ve buna benzer fitneye sebep olacak di-
ğer yalanları buyurmuş. Bu sözün iptali için imamların siyretinde/yaşamında oruç ve na-
mazın ne kadar önemli bir yeri olduğunu, onların şiddetle Allah'tan korktukları ve sergi-
ledikleri üstün takvayı ve bu azıcık habis güruh hakkında kendilerinden rivayet edilmiş
lanet ve teberrayı dikkate almak yeterlidir. Artık bunları tekrarlamıyoruz.

Halid El-Cevvan'dan şöyle rivayet edilmiştir: Ben, Mufazzal b. Ömer ve dostlarımızdan
bir grup insan Medine'de idik ve rububiyet hakkında konuşuyorduk. Sonra dedik ki gide-
lim Ebu Abdullah'ın (İmam Sadık'ın) kapısına ve konuyu ona soralım. Halid diyor: Kal-
kıp doğruca o kapıya gittik. İmam Sadık (a.s) bize doğru dışarı çıktı ve şu ayeti okuyordu:

﴿ بل عباد مكرمون لا يسبقونه بالقول وهم بأمره يعملون ﴾

**Aksine onlar, değerli kullardır. O'ndan önce söz söylemezler ve sürekli O'nun emri
ile hareket ederler.**²⁶⁷

²⁶⁶ Ebu Amr El-Keşşi, Ricalu'l-Keşşi, s.197 ve 198; Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.298.

²⁶⁷ Rical'ul-Keşşi, s.209, Enbiya 26-27.

Salih b. Sehl'den şöyle rivayet edilmiştir: Ben Ebu Abdullah (İmam Sadık) hakkında rububiyet inancına sahiptim. Hazretin yanına girdim. Beni görünce şöyle buyurdu:

Ey Salih! Allah'a yemin olsun ki bizler yaratılmış kullarız; ibadet ettiğimiz bir rab vardır. Eğer ona ibadet etmezsek bizi cezalandırır.²⁶⁸

İbn-i Ebu Umeyr'den, Ali b. Yaktin'den, Medaini'den ve İmam Sadık'tan şöyle rivayet edilmiştir: İmam Sadık şöyle buyurdu: Ey Murazim! Beşşar kimdir? Dedim: Arpa satıcısıdır. Buyurdu: Allah Beşşar'a lanet etsin! Daha sonra bana şöyle buyurdu: Ey Murazim! Onlara de ki: Yazıklar olsun size! Allah'a tövbe edin; zira siz kâfir ve müşriksiniz.²⁶⁹

Aynı kaynaktan geçen bir diğer hadiste İmam (a.s) Murazim'e, kendisinin Beşşar'ı kâfir, fasık, müşrik olarak gördüğü ve Beşşar'dan beri olduğu hususundaki mesajını ona duyurmasını emretmiştir. Murazim İmamın mesajını ona ulaştırdığında ise Beşşar şöyle demiştir: Efendim beni zikretmiş; Allah seni hayırla mükâfatlandırsın ve sana hayır versin; o bana yönelerek benim için dua ediyor.

Gulat, işte bu şekilde şeytanlık yapıyordu; onlar imamların kendileri hakkındaki lanetleyici ve tekfir edici ifadelerini şöyle yorumluyordu: Bizimle imamlar arasındaki sırlar açığa çıktı. İşte bu yüzden bizi lanetliyorlar... Böylece batıl kuruntularıyla Allah'ı aldatmaya çalışıyorlardı. Oysaki Allah onları aldatmaktaydı. Onlar sadece kendilerini aldatıyorlardı ve bunun şuurunda değillerdi.

İshak b. Ammar İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Beşşar Eş-Seiri, şeytan oğlu şeytandır; denizden çıkmış, sonra da benim dostlarımı saptırmıştır.²⁷⁰

Yine İmam Sadık'tan (a.s) Beşşar Eş-Seiri hakkında şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Yanımdan çık dışarı (defol), Allah sana lanet etsin. Allah'a andolsun ki asla bir evin tavanı senin olduğun yerde bana gölge düşürmeyecektir. O dışarı çıkınca İmam şöyle buyurdu: Vay olsun onun haline ki Yahudilerin söylediği sözü söyledi. Nasara'nın söylediği şeyi söyledi, Mecusilerin ya da Sabiilerin söylediği şeyi söyledi. Allah'a andolsun ki bu günahkârın küçümsemesi tek olan Allah'ı küçültmedi. Bu, ashabımı ve Şialarımı saptırmak için denizden çıkmış şeytan oğlu şeytandır; ondan uzak durun. Burada hazır olanlar (bu haberi) hazır olmayanlara ulaştırın ki ben Allah'ın kuluyum ve Allah'ın kulumun oğluyum, Allah'ın halis kuluyum ve bir cariyenin oğluyum. Süblere ve rahimlere beni taşımıştır. Ben muhakkak öleceğim ve diriltileceğim. Sonra da (hesap için) durdurulacağım. Sonra sorgulanacağım. Allah'a andolsun ki bu yalancının hakkımdaki sözleri ve iddiası bana sorulacaktır. Vay olsun onun haline! Ne oluyor ona?! Allah onu korkutsun; o yatağında güven içindeyken beni dehşete düşürmüş ve endişeden uykumu kaçırmış! Biliyor musunuz neden bunları söylüyorum? Kabrimde rahat etmek için bunları söylüyorum.²⁷¹

²⁶⁸ Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.303.

²⁶⁹ Rical'ul-Keşşi, s.252.

²⁷⁰ Aynı kaynak, s.253; Biharul Envar, c.25, s.306.

²⁷¹ Ebu Amr El-Keşşi, Rical'ul-Keşşi, s.253, 264; Biharul Envar, c.25, s.307.

İslam ümmeti içinde ortaya çıkan bu işler aslında Allah ve Resulü katından bir imamın tayin edilmesinin zarureti en güzel delildir. Bu tür şer odaklarının hile ve desiselelerine karşı ancak böyle bir imam Allah'ın dinini koruyabilir, kullarını hidayet sahiline ulaştırabilir ve ilahî hükümlerin bozulmasını önleyebilir. Bunlara Allah katından teyit edilmiş, kutsi ruhla desteklenmiş ve masum kılınmış bir imamdan başkası güç yetiremez. Eğer ümmet içinde bu konumda birileri olmasaydı Allah'ın dini bir insan ömründen fazla baki kalamazdı. Oysaki biz onun asırlardır ayakta olduğunu görmekteyiz.

Daha sonra gulat arasında Muhammed b. Beşir isminde biri ortaya çıktı. O kendisi, İmam Kazım (a.s), Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.a) ve Emirulmuminin (a.s) hakkında birtakım batıl iddialarda bulundu; bunlardan bazılarının ilah olduğunu, bazılarının ise peygamberliğini savundu. Haramları mubah sayıp Müslümanları tekfir etti. Fesat ve ifsadında, sapkınlık ve saptırmasında öyle şeyler iddia etti ki insanın tüyleri diken diken olmakta ve şeytan dahi bunlardan aciz kalmaktaydı. İşte tüm bunlar Allah ve resulü tarafından görevlendirilmiş, kutsi ruh ve ilahî rahmetle teyit edilmiş, Allah katından kendisine vehbi ilim öğretilmiş olduğu için bu sapkınlar karşısında yenilmeyecek bir imamın vücuduna büyük ölçüde ihtiyaç olduğunun delilidir. Özellikle Muhammed b. Beşir'den sadır olan dengesizlikler; onun İmam Kazım'ın karşısında durması, ona yönelik tuzakları, büyüsi ve gulüvvu ve kendisi hakkındaki yalanları öyle bir boyuta varmıştı ki İmam Kazım (a.s), defalarca ona beddua etti ve şöyle dedi: Ey Rabbi, beni onun şerrinden rahatlat ve ona demirin sıcaklığını tattır. Onun zekâtı ve hacı inkâr etmesi, livata (homoseksüellik) gibi birçok haramı mubah sayması, Allah'ın dininde çıkardığı bidat ve fesatları, imamların oğullarının onlara intisabını töhmet altında bırakması... tüm bunlar sebep oldu ki İmam, ona beddua etti; Allah'tan ona demirin sıcaklığını tatturmasını ve onu en şiddetli azaba düşürmesini istedi. Nitekim İmamın onun hakkındaki duaları gerçekleşti ve o, şiddetli şekilde işkence gördükten sonra öldürüldü. Bu konuda daha detaylı bilgi için Rical'ul-Keşşi'de nakledilmiş bilgilerin yanı sıra Biharul Envar kitabının 25. Cildinin 308 ile 313. sayfaları arasında gulatın söz ve itikatlarındaki saçmalıklarına dair kâfi derecede malumat mevcuttur. Allah bizi onların şerlerinden ve sapkınlıklarından korusun.

İmamların (a.s) gulat karşısındaki duruşlarına dair gelen rivayetler çok önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır. İmamlar gulata karşı gösterdikleri sert tepkiyi kâfirlere, münafıklara ve hatta nasibilere dahi göstermemişlerdir. Bu da onların ne kadar tehlikeli olduklarına delalet etmektedir. İmamlar defalarca onları lanetlemişlerdir. İmamlar onlara beddua etmiş ve kanlarının dökülmesinin mubah olduğunu duyurmuşlardır. Nitekim *El-Keşşi*, rical kitabının 297 ve 299. sayfalarında Ali b. Hadid Medaini'den imamların onlardan teberri ettiğini, onlardan uzak durulmasını emrettiğini, onlarla hiçbir şekilde ilişki kurulmasına cevaz vermediklerini; onların pis ve necis olduklarını nakletmiştir. Merhum Meclisi de Biharul Envar kitabının 25. Cildinin 314. sayfasında İmam Kazım'ın (a.s) şu sözünü nakletmiştir: Allah'ım! Muhammed b. Beşir'in hakkımda iddia ettiği şeyden sana sığınırım. Allah'ım! Beni ondan rahatlat. Allah'ım! Senden beni, Muhammed b. Beşir adındaki bu pislik ve necasetten kurtarmanı istiyorum! Annesinin rahmine düşerken şeytan onun babasına ortak olmuştur.

Bu dualardan sonra Ali b. Ebu Hamza Betaini şöyle dedi: Muhammed b. Beşir'den daha kötü şekilde öldürülmüş birini görmedim. Allah ona lanet etsin.

Yine Ebu Amr *El-Keşşi* kendi ismiyle Ahmed b. Muhammed b. İsa Kummi'den şöyle rivayet etmiştir: Ahmed b. Muhammed b. İsa Kummi, İmam Hasan Askeri'ye şöyle bir mektup yazdı: Burada bir cemaat var; birtakım hadisler okuyor, onları size ve babalarınıza isnat ediyorlar. Bu sözlerde kalpleri tiksindirecek ifadeler var. Bunları sizin babalarınızdan rivayet ettikleri için reddetmemiz caiz olmadığı gibi içeriğinden dolayı da kabul etmemiz mümkün değil. Bu haberleri sizin dostlarınıza ve şialarınıza isnat ediyorlar. Onlardan biri Ali b. Haseke, diğeri ise Kasım Yaktini'dir. Onların sözlerinden biri şudur: Yüce Allah'ın "*Gerçekten namaz, hayâsızlıktan ve beğenilmeyen işlerden alıkoyar*"²⁷² sözünün manası bir adamdır; rükû ve secde değil. Aynı şekilde zekâtın manası da o adamdır; dirhemlerin sayılıp maldan çıkarılması değil... Farzlar, sünnetler ve günahları etmişler, anlattığım şekle dönüştürmüşlerdir. Eğer münasip görürseniz dostlarınız için selametlik içerecek, onları bu sözlerden kurtaracak ve helak olmaktan çıkaracak açıklamayı yaparak bize lütufta bulunursunuz.

İmam (a.s) ona cevabında şöyle yazdı: Bu bizim dinimiz değil, ondan uzaklaş.²⁷³

Sehl b. Ziyad Ademi Muhammed b. İsa'dan şöyle rivayet etmiştir:

İslam ümmeti içinde ortaya çıkan bu işler aslında Allah ve Resulü katından bir imamın tayin edilmesinin zaruretiye en güzel delildir. Bu tür şer odaklarının hile ve desiselerine karşı ancak böyle bir imam Allah'ın dinini koruyabilir, kullarını hidayet sahiline ulaştırabilir ve ilahî hükümlerin bozulmasını önleyebilir. Bunlara Allah katından teyit edilmiş, kutsi ruhla desteklenmiş ve masum kılınmış bir imamdan başkası güç yetiremez.

²⁷² Ankebut 45.

²⁷³ Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.314.

Ebu'l-Hasan Askeri El-Hadi (a.s) bana bir mektup yazdı ve onun başlangıcı şöyle idi: Allah Kasım Yaktini'ye lanet etsin. Allah Ali b. Haseke Kummi'ye lanet etsin. Şeytan Kasım'a görünmüş ve onu aldatmak için kendisine yaldızlı sözler ilham etmektedir.²⁷⁴

Rivayete göre Sehl b. Ziyad şöyle dedi:

Dostlarımızdan biri İmam Hasan Askeri'ye (a.s) şu mektubu yazdı: Canım sana feda olsun efendim! Ali b. Haseke²⁷⁵ kendisinin sizin dostlarınızdan olduğunu ve sizin ilk kadim zat olduğunuzu iddia etmektedir. Yine o kendisinin, sizin kapınız ve peygamberiniz olduğunu iddia ediyor; sizin ona bu davette bulunmayı emrettiğinizi söylüyor.

Onun zannına göre namaz, zekât, hac ve oruç gibi ibadetlerin hepsi, sizi tanımak ve İbn-i Haseke gibilerinin iddia ettiği bablık ve nübüvveti tanımadır. O kâmil bir mümin olduğu için oruç, namaz, hac ve diğer dini sorumlulukları yerine getirme vazifesi kendisinden kaldırılmıştır. Bunların hepsi sizin için de sabittir. Şu anda birçok insan ona temayül etmiştir. Eğer münasip görürseniz dostlarınızı helak olmaktan kurtaracak bir cevap vererek onlara lütufta bulunursunuz.

İmam (a.s) şu cevabı yazdı:

İbni Haseke yalan konuşmuştur; Allah ona lanet etsin. Sana şu kadarı yeter ki ben dostlarım arasında onun söylediklerini iddia edecek birini tanımıyorum. Allah ona lanet etsin. Allah'a andolsun ki Allah, Muhammed'i ve ondan önceki peygamberleri ancak halis bir dinle; namaz, zekât, hac, oruç ve velayetle göndermiştir. Muhammed (s.a.a), (insanları) ancak tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a davet etmiştir. Aynı şekilde onun evlatlarından olan biz vasiler de Allah'ın kullanıyız; hiçbir şeyi ona ortak koşmayız. Eğer ona itaat edersek bizi rahmetine mazhar eder ve eğer ona âsi olursak bizi cezalandırır. Bizim Allah'a karşı hiçbir hüccetimiz yoktur. Aksine Allah'ın bize ve tüm mahlûkatına karşı hücceti vardır. Bunları söyleyen kimseden Allah'a sığınırım ve bu sözden Allah'a sığınırım. Onlardan ayrılın; Allah onlara lanet etsin ve onları en dar yola sürün²⁷⁶. Şayet onlardan birini tek başına bulursan başını sert bir kaya ile parçala!²⁷⁷

Ubeydi'den şöyle rivayet edilmiştir:

İmam Askeri (a.s) bana bir mektup yazdı ve onun başlangıcı şöyle idi:

²⁷⁴ El-Keşşi, Rical'ul-Keşşi, s.321.

²⁷⁵ Ali b. Haseke El-Cevvaz Kummi, Kasım Şerani El-Yaktini'nin üstadı idi. Aynı zamanda İbn-i Baba, Muhammed b. Musa Eş-Şurayi ve İmamın emri ile öldürülmüş olan Faris b. Hatem El-Kazvini'nin üstadı idi. İmam kendisini nehyettiği halde yeryüzünde fesat çıkarmaktan vazgeçmeyince, onu lanetledi ve öldürülmesini emretti. Allah hepsine ve onların yolunu takip edenlere lanet etsin.

²⁷⁶ Meclisi, Biharul Envar kitabında "dar yola sürün" tabirinden neyin kastedildiğine dair birkaç ihtimal vermiş: Yani onlarla tartışmada kendilerine karşı hücceti tamamlayın ve iddialarının iptali için istidlalde bulunun veya onları batıl söylemlerinden vazgeçirmek için ihtar edin ve Allah'a tövbe etmeye mecbur kılın veya onları insanlar arasında teşhir edin; saçmalıklarını dile getirin ki insanlar onların tuzaklarına düşmesin ve yalanlarına kanmasın. Belki de maksat onları öldürmek için münasip fırsatı kollamaktır. Nitekim İmamın sözünün devamı da bu ihtimali desteklemektedir. Çünkü fesat ve fitne adam öldürmekten daha kötüdür.

²⁷⁷ Ebu Amr El-Keşşi, Rical'ul-Keşşi, s.322 ve 323; Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.316.

Ben Fihri'den²⁷⁸ ve Hasan b. Muhammed b. Baba Kummi'den Allah'a sığınırım. Sen de o ikisinden uzaklaş. Ben seni ve tüm dostlarımı o ikisinden sakındırıyorum; ben onları lanetliyorum. Allah'ın laneti onların üzerine olsun. O ikisi bizim ismimizi kullanarak insanları sömürüyor. Her ikisi de fitneci ve eziyet edicidir. Allah o ikisine azap etsin, her ikisini de içinde bulundukları fitnede baş aşağı etsin.

Baba, zannediyor ki ben onu peygamber olarak gönderdim ve kendisi bir kapıdır. Yazıklar olsun ona! Allah ona lanet etsin! Şeytan onu kendi emrine almış ve saptırmıştır. Allah onun bu sözünü kabul edene de lanet etsin! Ey Muhammed! Eğer onun kafasını taşla yarmaya gücün yetiyorsa bunu yap. Zira o beni incitmiştir. Allah ona dünyada ve ahirette acı çektirsin.²⁷⁹

Nasr b. Sabbah'tan şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün Seccade Hasan b. Ali b. Osman bana şöyle dedi: Muhammed b. Ebu Zeynep²⁸⁰ ve Muhammed b. Abdullah b. Abdulmutalib hakkında ne düşünüyorsun? Hangisi daha üstündür?

Ben de ona dedim: Sen söyle. Dedi: Muhammed b. Ebu Zeynep üstündür. Allah'ın Kur'an'da Muhammed b. Abdullah'ı birçok yerde kınayıp serzeniş ettiğini görmüyor musun? Oysaki Muhammed b. Ebu Zeyneb'i hiç kınamamış. Muhammed b. Abdullah'a hitaben şöyle buyurmuş:

﴿وَلَوْلَا أَنْ بُشِّنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكُنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا﴾

Eğer sana sebat vermeseydik, neredeyse onlara birazcık yaslanacaktır.²⁸¹

Bir başka ayette ona şöyle diyor:

﴿لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

Eğer ortak koşarsan, kuşkusuz amelin boşa gider ve mutlaka ziyan edenlerden olursun.²⁸²

²⁷⁸ Fihri, kendisine Suriye'de tanınmış Nusayriye fırkasının isnat edildiği Muhammed b. Nusayr El-Fihri En-Numeyri'dir. İmamiye'nin rical ve biyografi ilminde önde gelen âlimlerinden olan Ebu Amr El-Keşşi şöyle der: Bir grup insan Muhammed b. Nusayr El-Fihri En-Numeyri'nin peygamberliğine inanmıştır. O, kendisinin Ali b. Muhammed b. Askeri El-Hadi (a.s) tarafından gönderilmiş bir peygamber ve resul olduğunu iddia ediyordu. El-Fihri, Ebu'l-Hasan El-hadi (a.s) hakkında guliv etmişti ve onun rab olduğuna inanıyordu. O aynı zamanda tenasuha (reenkarnasyona) inanıyordu. Mahremlerle ilişkiyi caiz görüyordu. Erkeklerin birbirini nikâhlayıp arkadan ilişkiye girmesini helal sayıyordu. Bu iğrenç işleri de tayyibattan (hoş-temiz lezzetlerden) sayıyordu. Bir erkeğin böyle bir şeyden hoşlanmasının onun tabii hakkı olduğunu ve Allah'ın tayyibattan hiçbir şeyi haram kılmadığını söylüyordu. Nitekim tarihte kendisinin bu işi tevazu ve alçak gönüllülüğün bir alameti olarak saydığı rivayet edilmiştir. Allah'ın laneti onun üzerine olsun.

²⁷⁹ Aynı kaynak, s.323; Biharul Envar, c.25, s.318.

²⁸⁰ Muhammed b. Ebu Zeynep, İmam Sadık (a.s) hakkında guliv eden, o hazretin ve o hazretten sonraki imamların diliyle de lanetlenmiş olan yalancı Ebu'l-Hattab'dır.

²⁸¹ İsra 74.

²⁸² Zümer 65.

İmam Rıza'ya (a.s) Gulat ve Müfevvice fırkaları hakkında sorduğumda şöyle buyurdu:

Gulat kâfirdir ve Müfevvice müşriktir; onlarla oturan veya aralarına karışan veya onlarla (aynı sofrada) yiyip içen, onlarla ilişki kuran, onları evlendiren veya onlardan evlenen, emanet konusunda onlara güvenen veya onların güvendiği, onların sözünü tasdikleyen veya bir satır kelimeyle (dahi) onlara yardım eden kimse Allah'ın, Peygamber'in ve biz Ehlibeyt'in velayetinden çıkmış olur.

Ve bu ikisi dışında başka ayetlerde de Muhammed b. Abdullah'ı kınamıştır ama Muhammed b. Ebu Zeynep hakkında buna benzer hiçbir kınayıcı ifade gelmemiştir.²⁸³

Tüm bunlar onların, okun yaydan çıkışı gibi İslam dininden çıktıklarına delalet etmektedir. Allah bizleri onların şerrinden ve vesveselerinden uzak etsin.

Muhammed b. Yakub Kuleyni *Ravzatu'l-Kâfi* kitabında kendi isnadıyla İmam Sadık'ın (a.s) dostlarından birinden şöyle rivayet etmiştir: İmam Sadık (a.s) öfkeli bir halde bize doğru dışarı çıktı ve şöyle buyurdu:

Az önce bir iş için dışarı çıkmıştım. Şehirdeki zencilerden biri bana doğru şöyle bağırdı: Lebbeyk Cafer b. Muhammed lebbeyk! Onun söylediği sözden dehşete kapılarak hemen evime geri döndüm; namazgâhımda rabbim için secdeye kapandım ve yüzümü toprağa sürdüm, nefsimi onun huzurunda zelil ettim ve o zencinin bana doğru bağırarak söylediği sözden rabbime sığındım. Eğer Meryem oğlu İsa Allah'ın kendisi hakkında buyurduğunun ötesine geçseydi Allah onu, asla duyamayacağı şekilde sağırlaştırırdı, bir daha asla göremeyeceği şekilde onu kör ederdi ve asla konuşamayacağı şekilde onu laf/dilsiz ederdi. İmam daha sonra şöyle buyurdu: Allah Ebu'l-Hattab'a lanet etsin ve onu demirle öldürsün.²⁸⁴

Anbese b. Mus'ab'dan şöyle rivayet edilmiştir: İmam Sadık (a.s) bana şöyle buyurdu:

Ebu'l-Hattab'dan ne duydu? Anbese dedi: Ondan duyduğuma göre siz elinizi onun göğsünün üzerine koyup kendisine şöyle demişsiniz: Korum ve unutma. Gaybı bildiğinizi söylemişsiniz. Yine onun için "ilminizin sandığı ve sırrınızın yeri, dirilerimiz ve ölülerimizin emini" demişsiniz. Bunun üzerine İmam Sadık şöyle buyurdu: Allah'a andolsun ki benim bedenim onun elinden başka hiçbir yerine temas etmemiştir. Benim gaybı bildiğim sözüne gelince; kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin olsun ki ben gaybı bilmem. Eğer bunu söylemişsem Allah bana ölülerim konusunda ecir, dirilerim konusunda bereket vermesin. Ravi diyor: İmamın sözü tam da buraya vardığında siyah tenli küçük bir cariye ona doğru geliyordu; imamı kastetmişti. İmam buyurdu: Bu kızın annesi ile işim

²⁸³ Aynı kaynak, s.352 ve 353; Biharul Envar, s.320.

²⁸⁴ Muhammed b. Yakub El-Kuleyni, *Ravzat'ul-Kâfi*, s.225-226.

vardı ve aramızda bir kalem boyu kadar mesafe vardı. Bu küçük kız geldi ve işimize engel oldu. Abdullah b. Hasan ile ortak bir arazimiz vardı; kura ile onu aramızda taksim ettik. Ancak düz ve verimli olan arazi ona çıktı. Çakıllı ve dağlık arazi ise bana çıktı. Eğer gaybı bilmiş olsaydım böyle olmazdı. Onun “bizim ilmimizin sandığı, sırrımızın yeri, dirilerimiz ve ölülerimizin emini olduğu” iddiasına gelince; eğer kesinlikle bunlardan birini söylemişsem Allah bana ölülerim konusunda ecir, dirilerim konusunda bereket vermesin.²⁸⁵

Ali b. Akebe’den ve babasından şöyle rivayet edilmiştir: İmam Sadık’ın (a.s) huzuruna vardım, selam verip oturduğumda Hazret bana şöyle buyurdu:

Senin şu oturduğun yerde Ebu’l-Hattab oturmuştu. Onunla birlikte yetmiş kişi vardı ki hepsi de bir şekilde ona teslim olmuştu (onun etkisi altında kalmıştı ve hepsi de ondan bir şey öğrenmişti). Ben onlara acıdım ve şöyle dedim: Acaba size Müslümanın faziletlerinden haber vermeyeyim mi? En küçüğüne kadar hepsi dedi: Canım sana feda olsun, haber verin.

Dedim: Bir Müslümanın faziletlerindendir ki hakkında şunlar söylensin: Falan şahıs Allah’ın kitabını okuyor, falan şahıs takvadan büyük nasip sahibidir, falan şahıs Rabbine kullukta çaba göstermektedir. Bunlar bir Müslümanın faziletleridir. Size ne oluyor da baş olmanın peşine düşüyorsunuz? Oysaki Müslümanların hepsi tek baştır. Kişilerden (onları kutsamaktan) uzak durun; zira kişiler kişiler için helak edicidir. Ben babamın şöyle buyurduğunu duydum: kendisine “Mezheb” denilen bir şeytan vardır. O, peygamber ve peygamber vasisi dışında her surette gelebilir. Ben onun sizin şu arkadaşınıza da göründüğüne inanıyorum; ondan uzaklaşın. Ancak bir süre sonra hepsinin de Ebu’l-Hattab’la birlikte öldürüldükleri haberini aldım. Böylece Allah onları rahmetinden uzaklaştırdı ve Allah’a karşı ancak helak olanın helak oluşuyla hezimete uğradılar.²⁸⁶

Şeyh Saduk kendi isnadıyla Ebu Haşim Caferi’den şöyle rivayet etmiştir: İmam Rıza’ya (a.s) Gulat ve Müfevvice fırkaları hakkında sorduğumda şöyle buyurdu:

Gulat kâfirdir ve Müfevvice müşriktir; onlarla oturan veya aralarına karışan veya onlarla (aynı sofrada) yiyip içen, onlarla ilişki kuran, onları evlendiren veya onlardan evlenen, emanet konusunda onlara güvenen veya onların güvendiği, onların sözünü tasdikleyen veya bir satır kelimeyle (dahi) onlara yardım eden kimse Allah’ın, Peygamber’in ve biz Ehlibeyt’in velayetinden çıkmış olur.²⁸⁷

²⁸⁵ Ebu Amr El-Keşşi, Rical’ul-Keşşi, s.188 ve 189.

²⁸⁶ Ebu Amr El-Keşşi, Kitab’ur-Rical, s.189; Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.325. Rivayetten anlaşıldığı üzere İmam onlara nasihatte bulundu. Fakat imamın nasihatini dikkate almayınca hepsi de Ebu’l-Hattab’la birlikte helak oldu. İmamın Müslümanlar “tek baştır” sözünden kastettiği şey, onların tümünün bir kişi gibi olduğu, dolayısıyla baş olma peşinde olmanın anlamsız olduğudur. Ya da maksat “Müslümanların bir başı vardır” manasıdır. Yani Müslümanların başı, masum imamdır. Dolayısıyla herkesin kendisini baş etmeye çalışması doğru değildir. “Allah’a karşı ancak helak olanın helak oluşu” ifadesinden kastedilen şeyse, ancak kendi iradesiyle helak olmayı seçen kimsenin helak olduğu gerçeğidir. Nitekim Yüce Allah da ayette şöyle buyurmuştur: Biz onlara zulmetmedik; fakat onlar kendilerine zulmediyordu. Yine şöyle buyurmuştur: Zalim bir topluluktan başkası helak olmaz.

²⁸⁷ Şeyh Saduk, Uyun-u Ahbari’r-Rıza (a.s), s.326.

Hattabiye Fırkasının Akabeti

Tarih ve mezhep kitaplarından nakledildiğine göre Hattabiye fırkasının önde gelenleri Ebu'l-Hattab ile birlikte Küfe şehrindeki mescidi mesken edindiler ve kendilerini ibadete verdiler. Onlardan her biri mescidin bir direğinin yanına yerleşmiş ve gizlice insanları kendi inançlarına davet ediyordu. Çok geçmeden onların haberi Mansur tarafından atanmış Küfe valisi İsa b. Musa'ya ulaştı. İsa b. Musa, onların Küfe mescidinde toplanıp direklerin dibini mesken edişlerinden, birçok günahı mubah saydıklarından ve insanları Ebu'l-Hattab'ın peygamberliğine davet ettiklerinden haberdar oldu. İnsanlar da onları ibadet ehli olarak görüyordu. İsa b. Musa, onları tutuklayıp kendisine getirmesi için adamlarından birini süvari ve piyadelerden oluşan bir orduyla yanlarına gönderdi. Fakat onlar teslim olmayıp savaştılar. Yetmiş kişiydiler. Bu savaşta hepsi öldürüldü. İçlerinden sadece biri vücudundaki yaralarla baygın bir halde ölümlerin arasına düştü ve ölmüş olduğu sanıldı. Gece olup hava karardığında ise ölümlerin arasından çıkarak kendisini kurtardı. O, künyesi Ebu Hatice olarak tanınan Ebu Seleme Salim b. Mukrim El-Cemmal idi.

Onun bu olayın ardından tövbe ettiği ve İmam Sadık'tan (a.s) hadis rivayet edenlerden olduğu söylenmiştir.

İki güruh arasında kamış, taş ve bıçakların kullanıldığı çok şiddetli bir savaş oldu. Ebu'l-Hattab'ın adamları mızrak yerine şeker kamışı kullanıyordu. Ebu'l-Hattab onları savaşa teşvik ederek şöyle diyordu: Onlarla savaşın. Sizlerin elindeki kamışlar onlara mızrak ve diğer silahların etkisini bırakacaktır. Onların mızrakları, kılıçları ve diğer silahları size zarar vermeyecek ve size etki etmeyecek, bedeninize işlemeyecektir. Bu şekilde onları motive ediyor ve onar kişilik gruplar halinde savaş için ileri çıkarıyordu. Onlardan yaklaşık otuz kişi öldürülünce Ebu'l-Hattab'a doğru şöyle bağırdılar:

Ey Efendimiz! Bu kavmin elinden kurtulmak için bize nasıl bir çözüm göstereceksin? Görmüyor musun bizim kamışlar onlara karşı işe yaramıyor, hiçbir etki bırakmıyor, hepsi de kırıldı? Aksine onların silahları bize etki etti ve bizden birçok masum insan öldürüldü.

Bunun üzerine Ebu'l-Hattab onlar şöyle dedi:

“Ey kavmim! Sizler zor bir imtihanla sınandınız; artık öldürülmenize ve şehit olmanıza izin verilmiştir. Şimdi dininiz ve şerefiniz için savaşın. Onlara teslim olma zilletine düşmeyin. Kaldı ki sizler her hâlükârda öldürülmekten kurtulamayacaksınız. O halde hiç değilse yüce ve aziz insanlar olarak ölü. Sabredin; zira Allah sabredenlere büyük bir mükâfat vadetmiştir. Sizler sabırlı kimselersiniz.”

Onlar da son fertleri öldürülünceye kadar savaştılar. Ebu'l-Hattab ise esir alınarak İsa b. Musa'nın yanına getirilince öldürülmesini emretti. Fırat'ın kıyısında bulunan Daru'r-Rızk mevkiinde boynu vurularak öldürüldü. Vali onun ve yarenlerinin asılması emrini verdi. Hepsini darağacına asıldılar; bir müddet sonra ise yakılmaları emrini verdi ve yakıldılar. Küfe valisi onların başlarını Mansur'a gönderdi. Mansur'un emriyle başlar Bağdat'ta üç gün asılı kaldıktan sonra yakıldı.²⁸⁸

²⁸⁸ Sad b. Abdullah, El-Makalat ve'l-Firak, s.81; Nevbahti, Fırak'uş-Şia, s.69, 70; Biharul Envar, c.25, s.326.

Zikredilen ayetler ve rivayetler ışığında şu hususlar elde edilmiştir:

1- Peygamberler, imamlar, evliyalar ve vasiler hepsi de Allah tarafından yaratılmış, sonradan ortaya çıkmışlardır; ezeli olmadıkları için yaratılmak ve hadis olmaktan müstağni değillerdir.

2- Onların hepsi yaşamlarında, rızıklarında ve sıhhatlerinde Allah’a muhtaçtırlar. Kendileri için ne yarara, ne zarara, ne ölüme, ne hayata ne de yeniden dirilişe malik değillerdir. Nitekim bu durum, bütün mahlûkların özelliğidir.

3- Onların hepsi de Allah’ın emriyle ölecek ve O’nun emriyle yeniden dirileceklerdir. Amellerinin mükafatı olarak ve Rablerinin fazlı ile cennete gireceklerdir.

4- Onların Allah’a yaklaşması takva, amel ve ibadettir; Rablerine karşı günah işlemekten korktukları içindir. Zira onlar için günah işleme imkânı vardır. Fakat iradelerini iyi kullandıkları ve Rablerinin azabından korktukları için onlardan günah sadır olmaz. Dolayısıyla onların günahlara karşı masum olmaları, günah işleme potansiyelinden yoksun oldukları için değildir. Aksine nefislerine karşı en güçlü şekilde cihat ettikleri için, Rablerinden aldıkları destekle, nefislerine karşı Allah’ın yardımını alırlar; onlar Allah’ı çok zikrettikleri için Allah da onları zikreder. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ فَذَكِّرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴾²⁸⁹

“Artık beni anın ki, (ben de) sizi anayım. Bana şükredin ve nankörlük etmeyin.”²⁸⁹

5- Onların hepsi muhlis/ihlaslı, bir kısmı ise muhles/ihlasa erdirilmiş kullardır ve şeytan onlardan ümidini kesmiş, onları saptıramayacağını ilan etmiştir. Yüce Allah da şeytana hitaben “senin benim kullarım üzerinde hiçbir egemenliğin yoktur” buyurarak bu gerçeği ilan etmiştir. Muhles/ihlasa erdirilmiş kullar masumiyette öyle bir dereceye ulaşmışlar ki ilimleri isabetlidir, en ufak hata taşımaz; amellerinde de hiçbir günah bulunmaz. Bu meseleyi daha önce Kur’an’da imametın kriterlerini açıklarken beyan ettiğimiz için bir daha onları tekrar etmiyoruz.

6- Mucizeler ve kerametler haktır; Allah’ın veli kulları da bunlarla vasıflandırılabilir. Bunları Allah’ın fazlı, izni ve bereketi ile onlar hakkında kabul etmek asla gulüv ve yol açmaz. Dolayısıyla onların eliyle ölümlerin dirilmesi ve hastaların şifa bulması mümkün olduğu gibi vuku da bulmuştur. Nitekim Yusuf’un gömleği Yakub’un gözlerine değince görmeye başlamıştır. Hz. İsa Allah’ın izniyle ölümleri dirilmiş, çamurdan yaptığı kuşa hayat vermiştir. Tüm bunlar Allah’ın diğer peygamberleri ve veli kullarından da görülebilir. Bunu kabul etmek gulüv değildir.

7- Bir konuda gulüv olup olmadığını ayırt etmenin yolu, müstakil ve kendi başına yapma iddiasının olup olmayışıdır. Eğer yapılan iş son derece küçük dahi olsa ve Allah’tan bağımsız olarak yapıldığı iddia edilse gulüv olur. Fakat fiil her ne kadar büyük ve olağan üstü olsa dahi eğer Allah’ın izniyle gerçekleştiği varsayılırsa bunda gulüv yoktur. Aksine

²⁸⁹ Bakara 152.

Mucizeler ve kerametler haktır; Allah'ın veli kulları da bunlarla vasıflandırılabilir. Bunları Allah'ın fazlı, izni ve bereketi ile onlar hakkında kabul etmek asla gulüvve yol açmaz. Dolayısıyla onların eliyle ölülerin diriltilmesi ve hastaların şifa bulması mümkün olduğu gibi vuku da bulmuştur. Nitekim Yusuf'un gömleği Yakub'un gözlerine değince görmeye başlamıştır. Hz. İsa Allah'ın izniyle ölüleri diriltmiş, çamurdan yaptığı kuşa hayat vermiştir. Tüm bunlar Allah'ın diğer peygamberleri ve veli kullarından da görülebilir. Bunu kabul etmek gulüv değil.

bu, Allah'ın dilediğine verdiği bir fazlıdır. O, yaptığı işten dolayı sorguya çekilmez ama onlar (insanlar) sorguya çekilirler.

8- Allah'ın veli kullarından dini veya dünyevi bir konuda yardım istemek – ister ha-yatta olsunlar ister ölmüş olsunlar – günlük alışlagelmiş hayatımızda insanların birbirinden yardım istemesi gibidir, hiçbir sakıncası ve mahzuru yoktur. Çünkü Allah işlerini ancak sebeplerle yerine getirmektedir. Buradaki ölçü tevhit şartının dışına çıkmamaktır. Tevhidin dışına çıkmak ise ancak vesileyi, çözümünü istediğimiz konuda kendi başına (Allah'tan bağımsız şekilde) güç sahibi olarak görmeye bağlıdır. Bu şirktir. Burada yardım istenen konunun dini veya dünyevi olması arasında hiçbir fark yoktur. Fiillerin büyük veya küçük olması arasında da fark yoktur. Aynı şekilde vasıtalar – onların evliyalardan veya gayri evliyalardan olması – arasında da fark yoktur. Fakat inancımız şu olursa: Onların hepsi Allah'ın kullarıdır; Allah'ın izni ve inayeti ile de birtakım işler yapmaya güçleri vardır. Böyle bir inançta hiçbir sakınca yoktur. Bu inançla onlardan bir şey isterken kullanacağımız “şu işimizi yap” gibi direkt ifade ile “Allah'tan senin hürmetine bu işimizi yapmasını istiyorum” ifadesi arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü biz şuna inanıyoruz ki onların vermesi veya engellemesi Allah'ın izni, ruhsatı ve inayetiyledir.

9- Onlar, ancak Rablerinin kendilerine vahiy ve ilhamda bulunarak onlar için keşfettiği ölçüde gaybi bilirler. Bunda dahi Rablerine muhtaçtırlar. Kimi zaman en uzak beldelerde gerçekleşen hadiseleri bilirler. Doğuda oldukları halde batıda vuku bulan olaylardan haber verirler. Kimi zaman ise arkalarında ne olduğunu bilemezler. Yani onların gaybi ilimleri, insanların hidayetinde ihtiyaç duyulacak ölçüde Yüce Allah'ın öğretmesine bağlıdır; bu miktarda gaybi ilim bile gerçekten çoktur.

10- Onların din ve kitaba olan ilimleri diğer insanların ilimleriyle mukayese bile edilmez. Çünkü onlar ilmin kaynağıdır. Onlar din konusunda Allah'ın ilim sandıklarıdır.

Tefsirini, yorumunu ve tüm batınî vecihlerini bilmedikleri tek bir ayet bile yoktur. Bu da Allah'ın onlar üzerindeki fazlındandır. Dolayısıyla onlar her zaman dolup taşan ilim der-yaları, hikmet pınarlarıdır. Diğer insanlar ise onların ilminden alan kaplar mesabesindedir; herkes kendi kapasitesinde ve kabiliyeti ölçüsünde onlardan feyiz alır. Kapla deniz ara-sındaki fark ise çok açıktır. Dolayısıyla dini anlama konusunda herkes onlara muhtaçtır. Onlar ise sadece noksan sıfatlardan münezze ve şanı yüce olan Rablerine muhtaçtırlar.

11- Onlar dinin erkânındandır. Onlara itaat etmek oruç ve namaz gibi dinin bir parça-sıdır ve dindendir. Hatta onların velayet ve imameti dinin tamamıdır. Çünkü velayet; oruç, namaz, hac ve cihat gibi tüm ibadetlerin anahtarıdır.

12- Onların sözleri, fiilleri ve davranışları dinin ameli/pratik tefsiridir. Tüm bu alan-larda onların siyreti uyulması gereken bir hüccettir. Fakat diğerleri böyle değildir; yani diğerlerinin ameli veya sözü direkt olarak hüccet sayılmaz; ancak kitap ve sünnet ölçü-sünden geçirildikten sonra delil kabul edilebilir. Fakat Ehlibeyt'ten sadır olan bir fiil hiç-bir şüphe olmaksızın sünnettir ve hüccettir.

Meclisi'nin Gulûv Hakkında Söyledikleri

Ehlibeyt'in ilim deryasının gayretli alimi Allame Muhammed Bakır Meclisi gulûv hak-ındaki rivayetleri toplayıp beyan ettikten sonra şöyle demiştir:

Peygamber ve imamlar hakkında gulûv; onların ilah olduklarına veya ilahlıkta, ya-ratmada ve rızık vermede Yüce Allah'ın ortakları olduklarına veya Allah'ın onlara geç-tiğine (hülûl ettiğine) veya onlarla birleştiğine ya da Allah'tan bir vahiy ve ilham olmak-sızın onların gaybı bildiklerine veya imamların peygamberler olduklarına veya onlardan bazılarının ruhlarının bazılarına geçtiğine (tenasuh)²⁹⁰ veya onları tanımının bütün itaat-lerin yerine geçtiğine ve artık teklife ve günahlardan kaçınmaya gerek kalmadığına inan-makla gerçekleşir. Bunların hepsi dinsizlik ve küfürdür, dinden çıkmaktır. Nitekim daha evvel geçen tüm akli deliller, ayetler ve rivayetler buna delalet etmektedir.

İmamların bu kimselerden teberri ettiklerini, onların küfrüne hükmettikleri ve öldürül-melerini emrettiklerini anladığına göre eğer kulağına bu inançlardan birini çağrıştıran bir rivayet değerse şunu bilmelisin ki ya onun mantıklı bir tevili/yorumu vardır ya da tama-men gultun uydurduğu hadislerdendir.

Ancak bazı kelim âlimleri ve muhaddisler, imamların (a.s) marifeti konusunda eksik ol-dukları ve onların ahvalindeki ilginçliklerin idrakinden aciz kaldıkları için gulûv hususunda ifrata düşmüşlerdir. Dolayısıyla çok güvenilir raviler tarafından imamlar hakkında nakledil-miş bazı ilginç mucizeleri kabul etmemişlerdir. Hatta Şeyh Saduk gibi bazı âlimler şöyle demişlerdir: “İmamların hata yapmadığına veya onların geçmişte olan ve gelecekte vuku

²⁹⁰ Değerli okuyucu; tenasuha inanmak her ne kadar batıl ve bozuk bir inanç olsa da ancak bu, gulûv sebebi değildir. Aksine tenasüh ilmi ve felsefi açıdan imkânsız olduğu için batıldır; ona dair akli ve şer'i hiçbir delil yoktur. Bununla birlikte onda gulûv söz konusu değildir. Gerçi gulûv erbabı birçok yerde tenasüh inancını da savunmuştur.

Peygamber ve imamlar hakkında guliv; onların ilah olduklarına veya ilahlıkta, yaratmada ve rızık vermede Yüce Allah'ın ortakları olduklarına veya Allah'ın onlara geçtiğine (hülûl ettiğine) veya onlarla birleştiğine ya da Allah'tan bir vahiy ve ilham olmaksızın onların gaybı bildiklerine veya imamların peygamberler olduklarına veya onlardan bazılarının ruhlarının bazılarına geçtiğine (tenasuh) veya onları tanımanın bütün itaatlerin yerine geçtiğine ve artık teklife ve günahlardan kaçınmaya gerek kalmadığına inanmakla gerçekleşir. Bunların hepsi dinsizlik ve küfürdür, dinden çıkmaktır.

bulanı bildiklerine inanmak gulüvdandır.” Oysaki birçok hadiste şu ifade gelmiştir: “Bizim hakkımızda “Rab” demeyin; sonra istediğinizi (fazileti) söyleyin, asla ulaşamazsınız.”

Yine rivayette şöyle gelmiştir: “Bizim işimiz zor ve çetindir; onu ancak mukarreb bir melek, gönderilmiş bir peygamber veya Allah'ın kalbini imanla imtihan etmiş olduğu mümin bir kul taşıyabilir.”²⁹¹ Bu rivayet, aynı mazmunda farklı ibaretlerle de gelmiştir. Onlardan gelen bir rivayette de şöyle geçmiştir: “Eğer Ebuzer Selman'ın kalbinde olanı bilseydi onu öldürürdü.” Daha önce geçmiş ve ileride gelecek bu ve benzer rivayetler görmezden gelinmemelidir.

Dolayısıyla dindar bir müminin onların faziletleri, mucizeleri ve üstün işleri hakkında gelen rivayetleri direkt olarak reddetmesi doğru değildir. Ancak dinin zaruri bir meselesine aykırı olması veya kesin delillerle çelişmesi veya muhkem ayetlerle ters düşmesi veyahut mütevatir hadislerle aykırı olması halinde reddedilir. Nitekim teslimiyet babında bunlardan söz edildi. Allame Meclisi'nin (Allah makamını yüceltsin) sözü burada sona ermiştir.²⁹²

Allame Meclisi'nin kıymetli sözlerine şu eleştiri yapılabilir: Gulatın bazı iddiaları batıl olmakla birlikte guliv değildir. Mesela imamların peygamberliğine inanmak veya

²⁹¹ Besair'ur'd-Derecat, s.27, Meani'l-Ahbar, 407; Muhammed b. Yakub Kuleyni, El-Kâfi, c.1, s.401; olla Muhsin Feyz Kaşani, El-Vafi, c.3, s.317; Molla Muhammed Bakır Meclisi, Mir'at'ul-Ukul, c.4, s.317; Ebu Amr El-Keşşi, Kitab'ur-Rical, s.103; Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.366.

²⁹² Allame Meclisi, Biharul Envar, c.25, s.336.

tenasüh inancı ya da onları tanımanın oruç ve namaz gibi farzların yerine kifayet edeceğine inanmak gibi konular batıl olmakla ve gulattan sadır olmakla birlikte gulüv değildir. Bunların batıl olma sebebi ise hakkında delil olmaması, hatta aksine delil olmasıdır. Dolayısıyla bunlara gulüv denilmez. Gulüv, onlara Allah’a has olan makamların verilmesidir. Buna dikkat etmek gerekir.

4. İmamet ve Tefviz

İmametle ilgili en önemli konulardan birinin tefviz meselesi ve bu konudaki doğru duruşun tespiti olduğunu bilmek gerekir. Bu konuya girmeden önce şunu bilmeliyiz ki tefvizin manalarından çoğunun gulüvle hiçbir ilgisi yoktur. Zira galinin (gulüvcunun), evliya ve gulüv ettiği kimse hakkında söylediği şey, onu sınırlarının dışına çıkarmıştır; mesela onların rab olduğuna veya ilah olduklarına ya da Allah’ın ortakları olduklarına veyahut Allah’ın onlara hülûl ettiğine inanması gibi hususlar gulüvdur. Fakat tefvizi kabul eden temsilcilik ve vekaletle inanmaktadır. Bu da ileride gelecek olan bir manası dışında gulüv gerektirmez. Bunun gulüv gerektirmediğinin delili ise şudur: Allah, mülkünde kendi emrinin malikidir, onu dilediğine verir. Dilediğine mülkü verir, dilediğinden çekip alır. Dolayısıyla eğer kullarından birine tefvizde bulunacaksa kim onun iradesini engelleyebilir? Aksine o dilediğini yapar. O, yaptığı işten dolayı sorguya çekilmez ama onlar (insanlar) sorguya çekilirler.

Nitekim görüyoruz ki Allah öldürme işini insanlar üzerine görevlendirilmiş olan ölüm meleğine tefviz etmiştir. Âlemdeki işlerin birçoğunun tedbiri meleklerle bırakılmıştır; onlar kendilerine emrolunanı yaparlar ve Rablerinin onlara emrettiği şeye karşı gelmezler. Bunun gulüvle hiçbir ilgisi yoktur. Allah, eğer bir işi kullarından birine tefviz etmişse (bırakmışsa) bize teslim olup rıza göstermek ve kabul etmek düşer. Ancak burada tartışma bunun imkânı üzerinde değildir. Zira tefviz birçok manasında kesinlikle mümkündür ve olabilir. Dolayısıyla burada söz tefvizin imkânından ziyade vukuu konusundadır ve bunun delile ihtiyacı vardır. Bizim ilk yapmamız gereken şey tefvizin manalarını belirlemektir. Daha sonra ise her mana üzerinde durarak onun gerçekleşip gerçekleşmediğini ortaya koymalıyız. Şu halde öncelikle tefvizin manaları, olası anlamları ve terminolojilerinin beyanına ilişkin kısaca bahsedelim.

Tefvizin Manaları ve Terminolojileri

Tefviz, “fevveze- yufevvizi” fiilinin mastardır. Birini temsilci yapmak, vekil kılmak, kendi yerine koymak manasına gelir. Birisi “falan şahıs işi filan şahsa tefviz etti” dediğinde şunu kasteder: O işte onu vekil kıldı, tasarrufta bulunma serbestliği verdi ve işi ona teslim etti.²⁹³

Şeriat ehli nezdinde ise bu kelimenin iki ıstılahî/terminolojik manası vardır:

²⁹³ Bkz. Lisanu’l-Arab, Ebu Manzur; Muhtaru’s-Sihah ve’l-Mucemu’r-Raid ve’l-Mucem El-Lugatu’l-Arebiyyet’ul-Muasır; El-Ayn, Ferahidi; El-Kamus, Firuz Abadi; El-Mucem’ul-Meani’l-Arebiyye.

“Sizi yaratan, sonra size rızık veren, sonra sizi öldürecek olan, sonra sizi diriltecek olan, Allah’tır. Allah’a koştuğunuz ortaklarınızdan bunlardan herhangi birini yapan var mı? Allah, onların ortak koştuklarından yüce ve münezzektir.”

1- Cebir karşısındaki manadır. Kelam ilminde insanın amelinde ihtiyar sahibi olup olmadığından bahsedildiğinde eğer dersek ki; “insan tam bir ihtiyara sahiptir, imanı veya küfrü Allah katından takdir edilmemiştir. Aksine bizzat kendisi hidayet yolunu seçerek dünyada ve ahirette saadete ermektedir veya küfür ve günah yolunu seçerek dünya ve ahirette bedbaht olmaktadır...” tefvize inanmış oluruz.

Fakat eğer şöyle dersek; “insan yaratılmadan önce onun saadet veya bedbahtlığı takdir edilmiştir. Dolayısıyla insan Yüce Allah’ın ilminde kendisi için takdir edilmiş olan şeyi seçmektedir...” cebre inanmış oluruz.

Tefvizin terminolojik manalarından biri budur. Ehlisünnet’ten Mutezile fırkası bu görüşü (tefvizi) kabul etmiştir. Bu konuda birinci asırdan itibaren mezhepler arasında bir takım tartışmalar ve hatta düşmanlıklar vuku bulmuştur. Bu mesele en başından itibaren günümüze kadar üzerinde çatışma ve anlaşmazlığın yaşandığı birinci derecedeki konulardandır. Her grup kendisine muhalif olanı kadercilikle itham etmekte; birbirlerini tekfir edip lanetlemektedirler. Her grup, kendi yanında olan ile sevinir.

Ehlibeyt mektebinin bu meselede seçtiği görüş ise iki konum arasında bir konumdur. Biz cebri kabul etmiyoruz. Çünkü onu kabul etmek birçok rivayette de geldiği gibi küfrü gerekli kılar. Tefvizi de kabul etmiyoruz; çünkü gözümüzle gördüğümüz gerçeğe aykırı oluşu malumdur. Bu konudan ileride – inşallah – kapsamlı şekilde bahsedeceğiz.

2- Tefvizin ikinci ıstılahî manası, bazı ilahî işlerin genel olarak evliya kullara ve özelden imamlara bırakılmış olmasıdır. Bu mana hususunda da çeşitli manalar kastedilmektedir ki her birinin kendine has hükmü vardır. Şimdi bu manaları sunacağız ve ardından seçtiğimiz görüşü belirteceğiz. Bu bahis üzerinde düşünmek imamları tanımak hususunda çok sağlam bir senet olabilir.

Tefvizin Manaları ve Hükümleri

Birinci Mana: Tefvizden bazen yaratma, rızık verme, terbiye etme, öldürme ve diriltme işlerinin tefviz edilmesi kastedilir. Bir kavim şöyle dedi: Yüce Allah imamları (a.s) yarattı; yaratma işini onlara tefviz etti (bıraktı). Artık onlar yaratıyor, onlar rızık veriyor, onlar öldürüyor ve onlar diriltiyorlar. Bu mananın iki yorumu vardır: Birincisi şudur: Bu manada bir tefvizi imamlar hakkında kabul ederken onların bu işlerin tümünde bağımsız olduklarına inanmaktır. Şöyle ki onlar yaratma konusunda ilahî bir izne ihtiyaç duymaksızın istedikleri şekilde hareket ederler. Hatta onlar gerçek manada kendi meşiyetleri ile bu işleri yapmaktadırlar. Bu apaçık bir küfür ve şirkittir. Bunun imkânsız oluşuna akli ve şer’î deliller delalet etmektedir. Buna inanan kimsenin küfründe şüphe etmek doğru değildir.

Bunun imkânsız olduğuna delalet eden birçok rivayet vardır. Onlardan bazıları şunlardır:

Şeyh Saduk, Uyun-u Ahbar’ir-Rıza kitabında kendi isnadıyla Yasir El-Hadım’dan şöyle rivayet etmiştir: İmam Rıza’ya (a.s) sordum: Tefviz hakkında ne diyorsunuz?

İmam buyurdu: Allah, peygamberine dininin emrini tefviz etmiş, şöyle buyurmuştur:

﴿ مَا آتَاكَمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ﴾

“Peygamber size ne verdiğyse onu alın ve sizi neden sakındırıyorsa ondan sakının.”²⁹⁴

Fakat yaratma ve rızık vermeyi kimseye tefviz etmemiştir. İmam Rıza (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: İzzet ve celal sahibi Allah her şeyin yaratıcısıdır. O şöyle buyurmaktadır:

﴿ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يَمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ مَنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾

“Sizi yaratan, sonra size rızık veren, sonra sizi öldürecek olan, sonra sizi diriltecek olan, Allah’tır. Allah’a koştuğunuz ortaklarınızdan bunlardan herhangi birini yapan var mı? Allah, onların ortak koştuklarından yüce ve münezzektir.”²⁹⁵

Yine İmam Rıza’dan (a.s) Umeyr b. Muaviye Şami’nin tefviz hakkındaki sorusuna cevap olarak şu sözü rivayet edilmiştir:

Her kim Allah’ın yaratma ve rızık verme işini hüccetlerine bıraktığını zannederse tefvize inanmış olur. Tefvize inanan ise müşriktir.²⁹⁶

Tabersi, İhticac kitabında kendi isnadıyla Hz. Mehdi’nin (a.s) dört özel temsilcisinden ikincisi olan Ebu Cafer Muhammed b. Osman’dan şöyle nakletmiştir: Ebu Cafer imama

²⁹⁴ Haşr 7.

²⁹⁵ Rum 40; hadisin kaynağı: Muhammed b. Ali b. Babaveyh Kummi, Uyun-u Ahbar’ir-Rıza, s.326.

²⁹⁶ Aynı kaynak, s.70.

Şiânın tefviz konusundaki ihtilafına ilişkin bir soru sordu. Buna cevap olarak Hazretin mukaddes katından şu ibaretleri içeren yazısı geldi:

Yüce Allah cisimleri yarattı ve rızıkları bölüştürdü. Çünkü o, cisim olmadığı gibi herhangi bir cisme de girmiş değildir. Onun gibi hiçbir şey yoktur ve o ıstıpt görendir. İmamlar (a.s) Yüce Allah'tan istediklerinde yaratır, istediklerinde rızık verir. Böylece onların dualarını icabet ederek haklarını yüceltmış olur.²⁹⁷

İkinci yorum ise şudur: Yaratma, rızık verme, terbiye etme, öldürme ve diriltme işleri onlara tefviz edilmiştir. Fakat onlar Allah'ın irade ettiği şeyi yaparlar. Ondan önce söz söylemezler ve sürekli onun emri ile hareket ederler. Nitekim bu gerçeği âlemlerin işlerini tedbir eden melekler hakkında görmekteyiz. Yüce Allah'ın izni ile Peygamberler ve vasilerden sadır olan – ayı ikiye bölmek, güneşi geri getirmek, ölüleri diriltmek, anadan doğma kör olanları ve cüzam hastalarını iyileştirmek, asanın hızla hareket eden bir yılan dönüşmesi gibi – mucizeler de bu kabildendir. Ancak bu manada tefvize inanan kimse tefvizin sadece mucize gösterilen alanlara has olduğunu düşünmez. Aksine bu işler onların eliyle gerçekleşir. Fakat onların meşiyeti/iradesi Rablerinin meşiyetinden/iradesinden sapmaz. Tüm bunları Yüce Allah'ın iradesi ve izni dâhilinde yaparlar. Akıl bu manada bir tefvizi reddetmez; bu manada bir tefviz, küfür ve şirki de gerektirmez.

Yani şöyle denilmesinde hiçbir sakınca yoktur: Yüce Allah imamları yarattı, onları terbiye ederek kemâle erdirdi ve varlık âleminin maslahatlarını onlara ilham etti. Sonra da âlemin bazı işlerini veya tümünü onlara tefviz etti. Meleklerin Allah'ın emri ve izniyle varlık âleminin işini tedbir etmeleri de bu şekildedir. Böyle bir tefviz anlayışı ne küfrü, ne de şirki gerektirmez. Fakat ispatı için kesin delillere ihtiyaç vardır. Oysaki sahih hadisler bunu reddetmekte ve onların eliyle gerçekleşmiş olan açık mucizeler dışında bir tefvizi onlardan nefyetmektedir. Onların dualarıyla ve Allah'ın icabet buyurmasıyla bu alanda kendilerinden görülenler sayılı şeylerdir. Dolayısıyla yaratma ve rızık vermenin onların eliyle gerçekleştiğine delil yoktur. Buna inanmak batıldır. Fakat batıl olma sebebi imkânsız olduğu veya küfür ve şirk olduğu için değildir. Delili olmadığı için batıldır. Hatta bunu reddeden, olumsuzlayan ve batıl olduğuna dair toplu deliller vardır. Bu manadaki tefvizi ispat edici nitelikteki rivayetleri ise kendisinden daha güçlü muarızı olduğu için kabul etmiyoruz. Buna delalet eden rivayetler ileride gelecektir.

İkinci Mana: Din ve şariat konusunda tefviz. Bunun da iki şekilde olasılığı vardır:

Birincisi: Yüce Allah Peygambere ve imamlara – onun vahyi ve ilhamına ihtiyaç duymaksızın – istedikleri şeyi helal ve istedikleri şeyi haram kılabilecekleri şekilde genel tefvizde bulunmuştur. Ya da şöyle denilsin: Allah onlara şeriatla değişiklik yapma yetkisi vermiştir. Dolayısıyla onlar kendi görüşlerine göre istedikleri değişikliği yapabilirler. Bazı hadislerin zahirinden bu mana anlaşılmaktadır. Fakat bu hadislerle; – ileride de söz edileceği gibi – bazı cüzi konularda geçerli hükümlere hamletmek şeklinde bir yorum getirilmelidir. Bu hadislerden biri Erbili'nin Keşfu'l-Ğümme kitabında Harezmi'nin Menakıb kitabını kaynak göstererek Cabir'den naklettiği şu rivayettir: Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

²⁹⁷ Tabersi, İhticac, s.264.

﴿ان الله لما خلق السموات والارض دعاهن فاجبهن فعرض عليهن نبوتى و ولاية على بن ابى طالب فقبلتاها ثم خلق الخلق و فوض اليها امر الدين فالسعيد من سعد بنا والشقى من شقى بنا نحن المحللون لحلاله والمحرمون لحرامه﴾

Allah gökleri ve yeri yaratınca onları çağırdı; ona icabet ettiler. Sonra benim nübüvvetimi ve Ali b. Ebutalib'in velayetini onlara sundu; kabul ettiler. Sonra Allah mahlûkatı yarattı ve dinin emrini bize bıraktı. Artık saadet bulan bizim sayemizde saadet bulmuştur ve bedbaht olan bizim yüzümüzden bedbaht olmuştur. Bizler onun helalini helal ve haramını haram kılanlarız.²⁹⁸

Değerli okuyucu! Eğer “helalini ve haramını” sözcüklerindeki zamir, Yüce Allah’a döndürülecek olursa hadisin mazmununu kabul etmekte herhangi bir sıkıntı olmaz. Çünkü bu durumda hadisin manası şöyle olur: Biz, Allah’ın mahlûkattan neyi istediğini vahiy ve ilham yoluyla biliriz. Bu yüzden Allah’ın haram kıldığına haram oluşuna, helal kıldığı şeyin de helal oluşuna hükmederiz. Bu mana haktır ve onda hiçbir sıkıntı yoktur. Fakat bu iki sözcükteki zamirler eğer dine döndürülecek olursa hadisin manası şöyle olur: Din işi külli olarak bize tefviz edilmiş olduğu için onda haram ve helal yasasını koymak bizim işimizdir. Bu durumda hadisin manasını, külli şekilde tefvizi reddeden delillerden dolayı tevil etmemiz gerekir. O delillerden biri şu ayettir:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ﴾

Biz sana kitabı, insanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği şekilde hükmetmen için indirdik.²⁹⁹

Dolayısıyla bu manadaki tefvizin de batıl olduğunda hiç şüphe yoktur. Batıl olma sebebi ise aklen muhal olması veya küfür ve şirke yol açtığı için değildir. Bilakis batıl olma sebebi, Kurân ayetleri ve rivayetlerden oluşan kesin delillerin bunu reddediyor olmasıdır. Bu hususta Yüce Allah’ın şu sözü yeterlidir:

﴿تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ﴾

Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedi. Eğer (Peygamber) bazı sözler uydurup bize isnat edecek olsaydı, elbette onu kuvvetle yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık. Sizin hiç biriniz de (onun cezasına) engel olamazdınız.³⁰⁰

²⁹⁸ Erbili, Keşfu'l-Gümme fi Marifet'il-Eimme, s.85.

²⁹⁹ Nisa 105.

³⁰⁰ Hakka 43-47.

Gördüğünüz gibi Yüce Allah buyuruyor: “Eğer Peygamber kendi yanından birtakım sözler uydurmak suretiyle dinde olmayan bir şeyi dine sokacak olursa Allah onu acı şekilde cezalandırır. Onu kuvvetle yakalayıp can damarını koparır. Bu durumda insanlardan hiç kimse onu Allah’ın cezası ve azabından kurtarmaya güç yetiremez.” Aynı konu imamlar hakkında hiçbir fark bulunmaksızın hayli hayli geçerlidir.

Yüce Allah’ın bu sözü de bu manada bir tefvizi reddetmektedir:

﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۖ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ﴾

O arzusuna göre konuşmamaktadır. O, ancak (kendisine) vahyedilen bir vahiydir. Ona çetin kuvvetlere sahip olan (Cebrail) öğretti.³⁰¹

Ayetin tercih ettiğimiz görüşe delaleti daha fazla izaha hacet bırakmayacak kadar açıktır. Çünkü ayette peygamberin din konusunda haber verdiği her şey, vahye dayandırılmıştır. Onun kendi arzu ve isteklerinden hiçbir şeyin dine yön veremeyeceğinin altı çizilmiştir. Dolayısıyla mutlak şekilde dinin emri ona tefviz edilmemiştir. Ayet, böyle bir tefvizin imamlardan da nefyedilmiş olduğuna evleviyetle delalet etmektedir; bunun inkârı mümkün değildir.

Bazı ayetlerde Resulullah’ın (s.a.a) kendisine soru soran birine cevap vermek için günlerce vahiy beklediğine işaret edilmiştir. Bazen de Allah ona kendisine indirilecek vahiy tamamlanmadan önce konuşmayı yasaklamıştır. Şu ayetlerde olduğu gibi:

﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۚ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ۚ فَإِذَا قَرَأَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ۚ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾

Onu okumada çabuk davranmak için dilini kımıldatma (vahiy bitinceye kadar sabret). Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize düşer. Onu biz okuyunca, sen de onun okuyuşunu izle. Sonra şüphesiz, onun açıklaması da bize aittir.³⁰²

﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾

Gerçek hükümdar olan Allah, her şeyden yücedir. Kur’an’ın vahyi sana tamamlanmadan önce onu okumada acele etme ve; “Rabbim ilmimi artır” de.³⁰³

Kur’an’ın ikinci vahiy tamamlanmadan önce onu okuma konusunda kendisine izin verilmeyen Peygamber hakkından külli bir tefviz nasıl tasavvur edilebilir? Kur’an, Kadir gecesinde Peygamber’in (s.a.a) kalbine indirilmiş olduğu için o Hazret bu ayetleri biliyordu. Daha sonra Allah, insanlara açıklaması için tedrici olarak bu ayetleri ona indirdiğinde, Peygamber (s.a.a) tebliğ olan iştiyakı yüzünden onun tamamını dinlemeyi beklemiyor.

³⁰¹ Necm 3-5.

³⁰² Kıyamet 16-19.

³⁰³ Taha 114.

Bazı ayetlerde Resulullah'ın (s.a.a) kendisine soru soran birine cevap vermek için günlerce vahiy beklediğine işaret edilmiştir. Bazen de Allah ona kendisine indirilecek vahiy tamamlanmadan önce konuşmayı yasaklamıştır. Şu ayetlerde olduğu gibi:

Onu okumada çabuk davranmak için dilini kımıldatma (vahiy bitinceye kadar sabret). Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize düşer. Onu biz okuyunca, sen de onun okuyuşunu izle. Sonra şüphesiz, onun açıklaması da bize aittir.

Bunun üzerine Allah ona, vahye tabi olmasını emrediyor; peygamber de en güzel şekilde itaat ediyor. Bu da din konusunun külli şekilde Peygamber'e tefviz edilmesinin batıl olduğuna apaçık bir delildir. Velhasıl imamların bu konudaki durumu ise evleviyetle malumdur.

İkincisi olasılıkla ise şöyle denilmektedir: Yüce Allah, peygamberini en güzel edebe ulaşacak şekilde terbiye edip sınadıktan sonra onu, kendisine yükleyeceği görev için ehliyet sahibi olarak buldu. Ona; kendisini üstün derecede nuraniyet, fazilet ve hidayete ulaştıracak tekâmül kapasitesini verdi. Nurlarını onun üzerine indirdi. Yüce Allah şu sözünde de bu hakikati anlatmaktadır:

﴿ نور على نور يهدي الله لنوره من يشاء و يضرب الله الامثال للناس والله بكل شيء عليم ﴾

Nur üstüne nurdur. Allah, dilediğini kendi nuruna iletir. Allah, insanlara bu (tür) örnekleri verir. Allah, her şeyi bilendir.³⁰⁴

Onu seçti ve tertemiz kıldı. Onu tüm insanlara üstün kıldı.³⁰⁵ Onu katıksız bir özellekle, o yurdu anma özelliği ile arındırdı. Kuşkusuz onlar, bizim katımızda seçkin ve iyi

³⁰⁴ Nur 35.

³⁰⁵ Meryem hakkında inmiş olan Ali İmran suresinin 42. ayetine gönderme vardır. İlahi kural evliyalardan hep aynı minvaldedir. "Allah'ın kuralında bir değiştirme bulamazsın. Allah'ın kuralında bir çevirme de bulamazsın." (Fatır 43)

kimselerdendirler.³⁰⁶ Onu kendisi için yetiştirdi.³⁰⁷ Allah'ın gözetimi altında yetiştirilmiş³⁰⁸ olduğundan hak ve doğru ile muvafık olandan başka bir şeyi seçmez. Onun zihnini asla Yüce Allah'ın irade ve meşiyetine muhalefet etme şaibesi meşgul etmez. Neticede öyle bir dereceye ulaşır ki onun fiili Allah'ın fiili sayılır. Nitekim şanı yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾

Attığın zaman da (oku) sen atmadın, gerçekte Allah attı.³⁰⁹

Ona itaat Allah'a itaat sayılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿وَمَنْ يَطْعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اطَاعَ الرَّسُولَ﴾

Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur.³¹⁰

Bu, ancak Peygamber'in (s.a.a) Allah'ın emrettiğinden başka bir şeyi emretmeyeceğini ve Allah'ın yasakladığı bir şeyden başka bir şeyi yasaklamayacağını kesin olarak bilmemiz durumunda geçerlidir.

Bu mübelliğ nefsiyle cihadı ve Allah için gösterdiği ihlasıyla öyle bir makama ulaşır ki Allah onu seçip her türlü pislikten, rezil sıfattan ve nefsanî şaibelerden arındırır. Sonra da dinde bazı konuları belirleme işini ona tefviz eder. Bu mümkündür, hatta vuku bulmuştur; örnekleri oldukça fazladır. Bunun çok kıymetli bir kaidesi vardır ki bazı örnekleri açıkladıktan sonra onu sunacağız.

Buna örnek olarak birçok rivayette gelmiş olan dört rekatlı namazlarda iki rekât ve akşam namazında bir rekâtın eklenmesi; namazların sünnetlerinin belirlenmesi, oruç ve dedenin mirastan pay alması, savaş esirlerini köle edinmenin cevazı ve daha birçok hüküm... sunulabilir. Çünkü eğer Peygamber'e tefviz edilmiş birtakım konular ve hükümler olmasaydı Allah'a itaatin ardından ona itaatin emredilmesi anlamsız olurdu. Çünkü rabbinden ona ulaşmış olan bir şeye uyup itaat etmek, Allah'a uymak ve ona itaat etmek sayılır. Şu halde Yüce Allah'ın kendi kitabında Allah'a itaatin yanı başına Peygamber'e itaati de bırakmasının mantığı nedir? Dolayısıyla şu anlaşılmaktadır ki içtimai konulara ek olarak ahkâm ve şer'i meselelerin yanı sıra Peygamber'e ait hükümler ve şer'i konular da vardır. Kimse zannetmesin ki Peygamber'e itaat, sadece onun hükümetle ilgili ve kendi dönemindeki sosyal hayata ilişkin konulara dair emirleri ile sınırlıdır. Çünkü bunu kabul etmemiz durumunda Peygamber'e itaati emreden her ayetin vaktinin sona erdiğini ve yürürlükten kalktığını (neshedilmiş olduğunu) kabul etmemiz gerekir. Oysaki bunun

³⁰⁶ Sad suresinin 46-47. ayetlerinden alıntı yapılmıştır.

³⁰⁷ Taha suresinin 41. ayetinden alıntı yapılmıştır.

³⁰⁸ Taha suresinin 39. ayetinden alıntı.

³⁰⁹ Enfal 17.

³¹⁰ Nisa 80.

batıl olduğu besbelli ortadadır. O halde Peygamber'in (s.a.a) hükümleri nelerdir? Bir hükümün Allah tarafından mı yoksa Peygamber tarafından mı konulduğunu nasıl anlayacağız?

Bunu anlamanın iki yolu vardır: Birinci yol, falan hükmün Peygamber'in (s.a.a) uygulamalarından ve hükümlerinden olduğuna delalet edecek muteber bir nassın bulunmasıdır ki sonuçta ona uyulur. İkinci yol ise iyice düşünerek itimat edilebilir bir ölçü ve kaide bulup ona göre davranmaktır. Şimdi bu kaideyi açıklayacağız.

Ancak bu kaidenin açıklamasına girmeden önce bilmemiz gereken bir husus vardır. O da şudur: Ahkâm ve şer'i meselelerde asl olan onun Yüce Allah'tan olmasıdır. Çünkü şari/yasa koyucu odur. Bu iki yoldan biriyle bir hükmün Peygamber'den (s.a.a) olduğunu veya Allah'tan olduğunu anladıysak, burada sorun yoktur. Fakat bir hükmün Allah'tan mı yoksa Peygamberinden mi olduğu hususunda şek edersek – dinden olduğu sabitse – doğrusu Allah'tan olduğuna hükmedilmesidir.

Peygamber ve İmamlar Tarafından Vazedilmiş Hükümleri Belirlemede Kıymetli Bir Kaide

İlahi hükümleri beyan eden ayetler üzerinde düşündüğümüzde onların iki türlü olduklarını görmekteyiz: Bazı ayetler hükümleri detayları ve ince ayrıntılarına kadar beyan etmiştir. Mesela miras ve onda konulmuş olan hisselerle ilgili hükümler; hac ahkâmı ile ilgili birçok hüküm; dört şahit getirilmedikçe zina isnadında bulunan kimsenin tekzip edilmesinin lüzumuna dair hüküm; lian ve onun keyfiyeti konusundaki hüküm bu kabildendir.

Ancak bazı ayetlerde hükmün aslı beyan edilmiş olmakla birlikte onun keyfiyeti, şartları ve ayrıntıları açıklanmamıştır. Namaz, zekât ve humus gibi hükümler bu kabildendir. Çünkü Kur'an'da namazın rükû ve secdesi dışında keyfiyeti, şartları ve cüzlerine/parçalarına dair bir açıklama gelmemiştir. Zekâtın da masraf edileceği yerler dışında bir açıklama yoktur. Mesela hangi şeyden zekât alınması veya ne miktarda alınması gerektiğine ilişkin hükümler Peygambere (s.a.a) tefviz edilmiştir. Humus konusunda da durum aynıdır. Dolayısıyla dinden ve şeriattan olduğunu bildiğimiz, ancak hakkında Yüce Allah tarafından beyan gelmemiş olan her hükmün tayini Peygambere (s.a.a) bırakılmıştır. Zekâtın aslını Yüce Allah şu sözü ile teşri etmiştir:

﴿ خذ من اموالهم صدقة تطهرهم تزكيتهم بها و صل عليهم ان صلاتك سكن لهم والله سميع عليم ﴾

Onların mallarından kendilerini temizleyeceğin ve arıtacağın bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Kuşkusuz senin duan, onlara huzur kaynağıdır. Allah işitendir ve bilendir.³¹¹

Allah'ın yüce kitabında zekâtın masraf edileceği yerler beyan edilmiş olmakla birlikte hangi şeyden ne ölçüde zekât alınacağı açıklanmamıştır. Önemli olmasına rağmen bu hususta sükût etmiştir. Bunun zikredilmemesinin sebebi, Yüce Allah'ın unutmamasından dolayı

³¹¹ Tevbe 103.

değildir. Aksine onun hangi şeyden ne ölçüde alınacağını belirlenmesini Peygamber'e bırakmıştır. Namazın keyfiyeti, rekâtları ve secdelerinin sayısı, hangi zikirlerin okunacağı konusu da Peygamber'e bırakılmıştır. Çünkü Kur'an'da bunlara dair bir açıklama gelmemiştir. Ayrıca Peygamber şöyle buyurmuştur: Benim ne şekilde namaz kıldığımı görüyorsanız siz de o şekilde namaz kılın. Dolayısıyla Peygamber'in (s.a.a) Kur'an'ın emriyle müminlerden zekât alıp onu belirlenmiş yerlerde harcamakla memur olduğunu söylemek mümkündür. Fakat hangi tür mallardan zekât alacağı konusu Peygamber'e bırakılmıştır; bunları belirleyecek olan odur. Nitekim zekâtın dört ürün, üç tür hayvan, altın ve gümüşten verilmesini belirlemiştir. Zira o günkü koşullarda insanların mal ve servetlerinin en önemli bölümünü bunlar teşkil etmekteydi. Belki de asırlar sonra masum imam insanların servetlerinin başka şeylere dönüştüğünü görürse zekât alınacak malları değiştirerek risalet asrında zekâtı alınan mallardan vazgeçebilir. Elbette bu, Peygamber'deki makamın imam için de sabit olduğunu kabul etmemize bağlıdır.

Bunun delili Allah'ın hükmünün yanı sıra diğer taraftan Peygamber'e itaat emretmiş olmasıdır. Bu şunu gösteriyor ki ahkâm Allah'ın bildirdiği yasalarla sınırlı değildir; çünkü çok önemli olmakla birlikte birçok hüküm Kur'an'da zikredilmemiştir. Bunları Peygamber'den (s.a.a) almaktayız.

Böyle bir tefviz imkânsız ve muhal olmamanın ötesinde, mümkündür. Hatta Peygamber (s.a.a) ve imamlar hakkında vuku da bulmuştur. Bu hususta birçok rivayet gelmiştir. Onlardan bazılarını burada getiriyoruz.

Muhammed b. Hasan Saffar, Besair kitabında kendi isnadıyla Ebu Üsâme vasıtasıyla Ebu Cafer'den [İmam Bakır'dan (a.s)] şöyle rivayet etmiştir:

Allah, Muhammed'i bir kul olarak yarattı. Onu terbiye etti. Kırk yaşına vardığında ise ona vahyetti ve birçok şeyi ona tefviz ederek şöyle buyurdu:

﴿ مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ﴾

“Peygamber size ne veriyse onu alın ve sizi neden sakındırıyorsa ondan sakının.”³¹²

Yine aynı kaynakta kendi isnadıyla Zürrare'den şu rivayeti getirmiştir:

Ebu Cafer (İmam Bakır) ve Ebu Abdullah'ın (İmam Sadık'ın) şöyle buyurdıklarını duydum: Allah, nasıl itaat ettiklerini görmek için yarattıklarının emrini Peygamber'ine tefviz etmiştir. Sonra şu ayeti okudular:

﴿ مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ﴾

“Peygamber size ne veriyse onu alın ve sizi neden sakındırıyorsa ondan sakının.”³¹³

³¹² Haşr 7. . Muhammed b. Saffar, Besairu'd-Derecat, s.111; Allame Muhammed Bakır Meclisi, Biharul Envar, c.8, s.4.

³¹³ Haşr 7. Muhammed b. Saffar, Besairu'd-Derecat, s.111; Allame Muhammed Bakır Meclisi, Biharul Envar, c.8, s.4.

Aynı kaynakta kendi isnadıyla Zürrare vasıtasıyla İmam Bakır'dan (a.s) şöyle rivayet etmiştir:

Resulullah (s.a.a) gözün ve burnun diyetini belirledi. Nebizi ve her sarhoş ediciyi haram kıldı. Bunu duyan bir kişi: “Peki, Resulullah (s.a.a) bu konuda bir şey gelmediği halde mi bu hükümleri koydu?” diye sorunca İmam buyurdu: Evet; ta ki böylece Peygamber’e (s.a.a) itaat edenle ona karşı gelen malum olsun.³¹⁴

Yine aynı kaynakta kendi isnadıyla Muhammed b. Hasan Meysemi'den; o da babası vasıtasıyla İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet etmiştir: İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum:

Allah, Peygamber'ini terbiye ederek edebini istediği kıvama getirdi. Sonra ona tefvizde bulunarak şöyle buyurdu:

﴿ مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ﴾

“Peygamber size ne verdiyse onu alın ve sizi neden sakındırdıysa ondan sakının.”

Allah, Peygamber'ine neyi tefviz etmişse bize de tefviz etmiştir. Benzer bir rivayeti Besair'ud-Derecat kitabında Muhammed b. Abdulcebbar'dan da nakletmiştir.³¹⁵

Şeyh Saduk, El-İhtisas kitabında ve İbn-i Hasan Saffar, El-Besair kitabında kendi isnatlarıyla Somali'den şöyle rivayet etmişler: İmam Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum:

Her kime zalimlerin amellerinden ulaşan bir şeyi helal kıldıysak bu onun için helaldir; zira imamlar bizdendir, emir onlara tefviz edilmiştir. Onlar neyi helal ederse o helaldir ve neyi haram edecek olurlarsa o haramdır.³¹⁶

Bunun benzeri bir rivayet El-İhtisas kitabında Tayalesi vasıtası ile İbn-i Umeyre'den de nakledilmiştir.

Saffar, Besair'ud-Derecat kitabında kendi isnadıyla Ebu İshak vasıtasıyla İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakletmiştir: İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum:

Allah, Peygamber'ini kendi muhabbeti üzere eğitmiş ve şöyle buyurmuştur: “Doğrusu sen yüce bir ahlak üzeresin.”³¹⁷ Sonra da emri ona tefviz edip şöyle buyurmuştur: “Peygamber size ne verdiyse onu alın ve sizi neden sakındırdıysa ondan sakının.”³¹⁸ Ayrıca şöyle buyurmuştur: “Kim Peygamber’e itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur.”³¹⁹ Ravi diyor: İmam Sadık (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: Peygamber de Ali'ye ve imamlarına tefvizde bulundu. Sizler teslim olduğunuz halde diğer insanlar bunu inkâr etti. Allah’a andolsun ki

³¹⁴ Aynı kaynak.

³¹⁵ Aynı kaynak, s.112; bkz. Biharul Envar, c.8.

³¹⁶ Muhammed b. Ali b. Babaveyh Kummi Es-Saduk, El-İhtisas, s.330; Muhammed b. Hasan Saffar, Besair'ud-Derecat, s.113.

³¹⁷ Kalem 4.

³¹⁸ Haşr 7.

³¹⁹ Nisa 80.

Allah, Peygamber’ini kendi muhabbeti üzere eğitmiş ve şöyle buyurmuştur: “Doğrusu sen yüce bir ahlak üzeresin.” Sonra da emri ona tefviz edip şöyle buyurmuştur: “Peygamber size ne veriyse onu alın ve sizi neden sakındırıyorsa ondan sakının.” Ayrıca şöyle buyurmuştur: “Kim Peygamber’e itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur.”

biz konuştuğumuzda konuşmanız ve biz sustuğumuzda susmanız size yeter. Biz sizlerle Allah arasındaki vasıtalarız. Bu yüzden Allah, bizim emrimize aykırı işte hiç kimseye bir hayır kalmamıştır.³²⁰

Şeyh Saduk, aynı rivayeti *El-İhtisas* kitabında İmamın (a.s) şu sözünü ekleyerek nakletmiştir: “Muhakkak ki bizim emrimiz, Allah’ın emridir.”

Meclisi, rivayette geçen İmamın (a.s) “**kendi muhabbeti üzere eğitmiş**” sözü için muhtemel birkaç mana zikretmiştir: Yani onu sevdiği ve irade ettiği şekilde eğitti veya failin hali şeklinde anlamlandırarak “Allah’ın ona olan muhabbeti sabitti” veya mefulün hali şeklinde mana vererek “peygamber Allah’ın muhabbetinde sabitti.” Sebebiyet manası da verilebilir. Bu durumda şöyle

mana edilir: “Allah’ın ona olan muhabbetinden dolayı veya onun Allah’a olan muhabbetinden dolayı ilahî edeple eğitildi.” Ya da onun Allah’ın muhabbetine götürecektir şeyi bilmesi veya Allah’ın ona olan sevgisi sayesinde ilahî edeple eğitildi. En bariz mana ise birinci ihtimalde zikredilen manadır.³²¹

Bu satırları karalayan âsi kulun tercihi ise şundan ibarettir: Rabbimizin İbrahim, İshak ve Yakub’un ihlası hakkında “Biz onları özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlaslı kullar kıldık”³²² sözüyle işaret ettiği gibi korku ve ahiret yurdunu hatırlamak müminlerden birçoğunun edebinin alt yapısını oluşturmuştur. Ancak Peygamber’imizin edebinin alt yapısını oluşturan şey, Allah sevgisidir. Dolayısıyla hadisteki mana şudur: Yüce Allah, sevgisini Peygamber’in içine yerleştirdi; böylece ondaki Allah sevgisi en kuvvetli sevgi oldu. Bu sevginin bereketiyle nefsini eğitti; kendisiyle Allah arasındaki sevgiye aykırı ne varsa onu amelinden, ahlakından ve iradesinden çıkardı. Allah en iyisini bilendir.

Muhammed b. Hasan Saffar, kendi isnadıyla Zekeriyya Zeccaci’den şöyle rivayet etmiştir: Ebu Cafer’in [İmam Bakır’ın (a.s)] İmam Ali’den (a.s) söz ettiğini duydum:

O, kendisine verilen görev konusunda Süleyman b. Davud konumunda idi. Yüce Allah onun hakkında şöyle buyurmuştur:

﴿فَأَمَّا أَنْ أَوَّامِسْكَ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾

³²⁰ Muhammed b. Hasan Saffar, *Besairu’d-Derecat*, s.113, benzer bir hadis Ebu İshak vasıtasıyla Ebu Cafer’den (a.s), benzer bir diğer hadisi Şeyh Saduk, *El-İhtisas* kitabında rivayet etmiştir, s.330.

³²¹ Allame Meclisi, *Biharul Envar*, c.25, s.335.

³²² Sad 46.

“Sen onu ister dilediğine ver, ister verme, sorulmazsın.”³²³

Benzer rivayet Kenzu'l-Fevaid kitabında kendi isnadıyla Heccal'dan da nakledilmiştir. Ona da müracaat edebilirsiniz.

Tefviz ve taksir ehlinde olan grup insan Kamil b. İbrahim Medeni'yi İmam Hasan Askeri'nin (a.s) yanına gönderdi. Kamil diyor: Kendi kendime dedim ki: Ona şunu soracağım ki benimle aynı inançta olan ve benim sözümü söyleyen herkes cennete girecek mi?

Kamil diyor: Efendim Ebu Muhammed'in (a.s) yanına girdiğimde üzerinde beyaz renkte yumuşak elbiseler gördüm. Kendi kendime şöyle dedim: Allah'ın velisi ve hücceti yumuşak elbiseler giyiyor; bize ise kardeşlerle paylaşmayı emrediyor ve bu tür elbiseler giymekten men ediyor.

İmam gülümseyerek buyurdu: Ey Kamil! O sırada elbisesinin kollarını yukarı doğru kaldırdı. Bir anda gördüm ki vücudunda siyah ve kaba bir elbise var... Onu göstererek şöyle buyurdu: Bu, Allah içindir; bu ise sizin içindir. Ben selam verdim ve üzerine perde asılmış olan kapının yanına oturdum. O sırada bir rüzgâr esti ve perdeyi kaldırdığında bir ay parçası kadar güzel yaklaşık dört yaşında olan bir erkek çocuğu gördüm. Bana şöyle buyurdu: Ey Kamil b. İbrahim! Onun bu sözüyle bedenim ürperdi ve içime şöyle demem ilham oldu: Lebbeyk ey efendim! Buyurdu: Sen, Allah'ın velisi, hücceti ve kapısı olan benim yanıma şu soruyu sormak için mi geldin: Cennete ancak seninle aynı inançta olan ve senin sözünü söyleyen kimse girecek?

Dedim: Allah'a yemin olsun ki evet (bunun için geldim). Buyurdu: O zaman cennete girenler az olacak! Allah'a andolsun ki cennete kendilerine “Hakkiyye” denilen guruh girecektir. Dedim: Efendim, kimdir onlar? Buyurdu: Ali'ye olan sevgilerinden dolayı onun hakkına yemin eden kimselerdir. Fakat onun hakkını ve faziletini bilmezler. Hazret bir süre sustu ve ardından şöyle buyurdu: Bir de tefviz ehlinin inancı hakkında sormak için gelmişsin? Onlar yalan söylüyorlar, Allah onlara lanet etsin! Bizim kalplerimiz Allah'ın meşiyet ve iradesinin kaplarıdır. Allah istediğinde biz de isteriz. Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Allah istemedikçe siz istemezsiniz.”³²⁴

Sonra perde eski haline döndü ve ne kadar kenara çekmek istediysem yapamadım. İmam Hasan Askeri (a.s) gülümseyerek bana bakıp şöyle buyurdu: Ey Kamil! Artık niye oturuyorsun? Benden sonraki hüccet istediğin şeyi sana bildirdi. Bunun üzerine kalkıp dışarı çıktım ve bir daha da onu görmedim.

Ebu Naim şöyle der: Ben Kamil'le karşılaştığımda ona bu hadisi sordum, o da bunu bana nakletti.³²⁵

³²³ Muhammed b. Hasan Saffar, Besairu'd-Derecat, s.112; Sad 39.

³²⁴ İnsan 30.

³²⁵ Şeyh'ut-Taife Muhammed b. Hasan Tusi, Kitabu'l-Ğaybet, s.159 ve 160; hadis aynı kitapta iki senetle zikredilmiştir.

Ahkâmın Tefvizi Konusunda Bir Şüphe ve Cevabı

Ayyaşı'nın, tefsirinde naklettiği bir habere göre Cabir Cufi, Ali İmran suresinin 128. ayetinin tefsirini anlamamaktan doğan bir şüpheyi İmam Bakır'a (a.s) sormuş. Cabir diyor ki: Ben Ebu Cafer'in (a.s) yanında Yüce Allah'ın şu sözünü okudum:

﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ﴾

Senin bu işte hiçbir yetkin yoktur. Ya onların tövbesini kabul eder veya onları cezalandırır. Onlar, şüphesiz zalimdirler.³²⁶

Bunun üzerine İmam buyurdu: Hayır, Allah'a andolsun ki bu işte yetkisi var, yetkisi var, yetkisi var. Senin zannettiğin gibi değil. Fakat ben sana bunu anlatacağım. Yüce Allah, Peygamber'ine (s.a.a) Ali'nin (a.s) velayetini aşikâr kılmasını emrettiğinde o, kavminin Ali'ye olan düşmanlığı ve kendisinin onlar hakkındaki bilgisi üzerinde düşündü. Hâlbuki onu tüm özellikleriyle diğerlerinden üstün kılan Allah'tı. O, Resulullah'a (s.a.a) ve onu elçi olarak gönderene iman eden ilk kişiydi. Allah ve Resulüne en fazla yardım edendi. Allah ve Resulünün düşmanlarını en çok öldürdü. Allah ve Resulüne muhalif olanlara öfkesi en şiddetli olan kişiydi. İlminde ve sayısız yüce menkâbelerinde hiç kimse onun faziletinin seviyesinde değildi.

Peygamber (s.a.a) bu hasletleri hususunda kavminin ona olan kin ve hasedini düşündüğünde daralıyordu. Bunun üzerine Allah, Peygamber'e şunu bildirdi ki bu işte senin bir yetkin bulunmamaktadır; bu işte yetki tamamen Allah'a aittir; Ali'yi Peygamber'e vasi ve onun ardından emir sahibi kılacak olan Allah'tır. Dolayısıyla Allah bu manayı kastetmiştir. Nasıl onun hiçbir yetkisi olamaz; oysaki Allah şu sözü ile işi ona tefviz ederek onun helal kıldığını helal, onun haram kıldığını da haram saymıştır:

﴿مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾

"Peygamber size ne verdiyse onu alın ve sizi neden sakındırdıysa ondan sakının."³²⁷

Ayyaşı'nın rivayet ettiği bir başka hadiste Resulullah'ın (s.a.a) Ali'nin velayetini iştiyakla istediği; ancak Allah'ın tekvini iradesinde ümmeti imtihan etmek ve onları farklılığa düşürmek için bundan başka bir şeyi istediği yer almıştır ki bu hadis zahiri itibarıyla zikri geçen hadis muhaliftir. Ancak gerçekte aralarında ihtilaf yoktur. Çünkü Resulullah'ın iradesinin Allah'ın irade ettiği şeye muhalif olması anlamsızdır. Aksine meselenin tümü şudur: Resulullah, Allah'ın emrine uyulmamasından korkuyordu. Nitekim Allah'ın kitabında geçen birçok ayette buna işaret edilmiştir. Mesela bir ayette şöyle buyurmuştur:

﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾

³²⁶ Ali İmran 128.

³²⁷ Tefsir-i Ayyaşı, c.1, s.197.

Bu söze iman etmezlerse, onların peşinden üzüntüden neredeyse kendini helak edeceksin.³²⁸

Yine birçok ayette hidayetin Peygamber'in (s.a.a) elinde değil, Allah'ın elinde olduğuna tasrih edilmiş, Peygamber'in üzerine düşen şeyin tebliğ etmek olduğu vurgulanmıştır. Bunlardan biri de Ali'nin (a.s) velayetini kabul etme meselesidir. Çünkü bu Allah ve Resulünün istediği bir şeydi. Fakat Peygamber (s.a.a), insanların cahillikleri, nefsanî duyguları ve şehvetlerine uyarak; onun adaletinden ve Allah yolundaki sertliğinden korkarak buna muhalefet etmesinden endişe ediyordu. İşte tam bu noktada Allah, Peygamber'e (s.a.a); "bu konuda senin bir sorumluluğun yoktur; senin üzerine düşen tebliğ etmek, bizim üzerimize düşense hesaba çekmektir" buyurmuştur. Burada sözü geçen konu, Peygamber'in (s.a.a) "beraat ayetlerinin tebliği görevini" Ebubekir'e tefviz etmesi ve ardından Allah'ın bunu engelleyerek "bu işi ancak sen veya senden olan bir kişi yerine getirmelidir" şeklindeki duyurmasına benzemektedir. Bunun üzerine Peygamber (s.a.a) Ali'yi (a.s) onun peşinden göndermiş ve İbn-i Ebu Kuhafe'yi görevden almış, bu işi yerine getirme görevini Ali'ye tefviz etmişti.

Velayet konusu da aynı şekildedir. Allah onun ancak Ali'ye verilmesine razı olmuş, ayette de bu gerçeğe işaret etmiştir. Ben birçok belirtilerin ışığında zannediyorum ki Peygamber'in büyük bir ıstıyakla Ali'nin velayetini istediği ama Allah'ın başka bir şeyi irade ettiği yönünde rivayet edilen hadis Ümeyyeoğullarının uydurduğu sözlerdendir. Çünkü onlar Ali'nin (a.s) faziletlerinin tümünü tahrif etmek ve bağlamından uzaklaştırmak, çarpıtmak ve aksi yönde çıkarımlar sağlamak için sürekli çaba sarf ediyorlardı. Çünkü biz biliyoruz ki Peygamber ümmetin bu konuda ihtilafa düşmesinden korktuğu için Ali'nin velayetini duyurma işini Allah'ın kendisine bir emir vereceği ana kadar geciktirmiştir. Nihayet Cebrail Allah'ın emrini getirmiş ve Yüce Allah'ın şu sözünü Peygamber'e ulaştırmıştır:

﴿وان لم تفعل فما بلغت رسالته والله يعصمك من الناس ان الله لا يهدي القوم

الكافرين﴾

Eğer bunu yapmazsan, O'nun mesajını iletmemiş olursun (elçilik görevini yerine getirmemiş olursun). Allah seni insanlardan korur. Kuşkusuz, Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.³²⁹

Dolayısıyla ayetten Allah'ın Ali'nin velayetini ısrarla istediği, Peygamber'in de Allah'ın istediği şeye muhalif olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü böyle bir tevehhüm batıldır. Aksine Peygamber, konuyu Allah'ın hoşnutluğuna vesile olacak ve hakkıyla tebliğin gerçekleşmiş olabileceği en iyi yöntemi bulmaya çalışıyordu. Bu meyanda münafıkların Allah ile Peygamber'i birbirinden ayırmaya çalışması yeni bir şey değildi. Aksine onlar ne zaman bir ateş yakmışsa Allah onu söndürmüştür, bu da onlardan biridir.

³²⁸ Kehf 6.

³²⁹ Maide 67.

Burada ayetin tefsiri için farklı bir kıraat var; Ayyaşı bunu İmam Bakır'dan (a.s) nakletmiştir:

﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ تَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَانْهَمِ الظَّالِمِينَ﴾

Senin bu işte hiçbir yetkin yoktur; ta ki onların tövbesini kabul edesin veya onları cezalandırasın. Onlar, şüphesiz zalimdirler.³³⁰

Bu durumda ayetin manasında hiçbir şüphe kalmaz. Çünkü tövbe ve cezalandırma hakkında tefvizin nefyedilmesi başka konularda tefviz olmadığına delalet etmez. Çünkü biz “tövbenin kabulü veya cezalandırma iradesi Peygambere tefviz edilmiştir” demiyoruz.

Üçüncü Mana: Münazaralarda, hadislerde ve mütekelimlerde nezdinde tefviz için kastedilen üçüncü mana ise şudur: İnsanların siyasetleri, eğitimleri, öğretimleri ve Allah'a hidayetleri, anlaşmazlık durumunda aralarında adaletle hükmetme, insanlar arasında adaleti otorite haline getirme gibi konulardaki tüm işleri tamamen onlara bırakılmıştır. İnsanlar ise onlara itaat etmek, buyruklarına uymak ve yasaklarından sakınmakla görevli kılınmıştır. Bu, daha önce sözünü ettiğimiz “velayet” tabiri ile ifade edilen gerçektir. Bu manadaki tefvizden kastedilen şey şudur: Hâkimiyet onların hakkıdır, tağutların ve zalimlerin değil. Gerçek şu ki bu manda bir tefviz mümkündür, hatta vakidir, hatta vaciptir. Bu İslam'ın esası ve ruhunu oluşturan eşsiz bir cevherdir. Bu konuda imamlardan tevâtür haddine ulaşmasa dahi çok sayıda hadis gelmiştir. İmamlardan (a.s) şu hadis nakledilmiştir:

İslam beş temel üzerine kurulmuştur: Namaz, zekât, hac, oruç ve velayet. Sonra da İslam'da hiçbir şeye velayete davet edildiği gibi davet edilmediğinin altını çizerek velayeti vurgulamışlar ve onun tüm ibadetlerin anahtarı olduğunu belirtmişlerdir. Zürare b. A'yün, İmam Bakır'dan şöyle rivayet etmiştir: İmam Bakır (a.s) buyurdu: İslam beş şey üzerine bina edilmiştir: Namaz, zekât, hac, oruç ve velayet. Zürare diyor: Ben “Hangisi daha faziletlidir? diye sorduğumda İmam buyurdu: En faziletlisi velayettir. Çünkü

İslam beş temel üzerine kurulmuştur: Namaz, zekât, hac, oruç ve velayet. Sonra da İslam'da hiçbir şeye velayete davet edildiği gibi davet edilmediğinin altını çizerek velayeti vurgulamışlar ve onun tüm ibadetlerin anahtarı olduğunu belirtmişlerdir.

³³⁰Tefsir-i Ayyaşı, s.197-198.

o, diğerlerinin anahtarıdır ve vali, bunlara delalet eden kimsedir. Zürare diyor: “Fazilette daha sonra hangisi gelir?” diye sordum. Buyurdu: Namaz. Çünkü Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Namaz dininizin direğidir. Ben “Fazilette daha sonra hangisi gelir?” diye sordum. Buyurdu: Zekât; çünkü onu namazın yanında getirmiştir; ondan önce namazla başlamıştır. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Zekât günahları götürür. Dedim: “Fazilette daha sonra hangisi gelir?” diye sordum. Buyurdu: Hac. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Yoluna gücü yetenlerin o evi ziyaret etmesi (haccetmesi), Allah’ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Kim de inkâr ederse, (bilsin ki) Allah tüm âlemlerden müstağnidir.”³³¹ Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Makbul bir hac yirmi nafile namazdan daha hayırlıdır. Her kim şu evi tavaf eder ve yedi defa etrafında döndükten sonra iki rekât namaz kılsa Allah onu bağışlar. Peygamber’in (s.a.a), Arefe gününde ve Müzdelife’de (haccın faziletiyle ilgili) birçok sözü vardır. Zürare diyor: “Ondan sonra hangisi gelir?” diye sordum. Buyurdu: Oruç. Dedim: Neden oruç bunların içinde en son sırada gelmiştir? Buyurdu: Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Oruç ateşe karşı bir kalkandır. Zürare diyor: İmam daha sonra şöyle buyurdu: En faziletli ibadet, yapmadığında ancak aynısını yerine getirerek tövbe etmen halinde telafi olanıdır. Namaz, zekât, hac ve velayet ancak eda edilmesi halinde yerine getirilebilir ve hiçbir şey onları telafi edemez. Ancak orucu kaçırdığında veya ihmal ettiğinde veya yolculuğa çıktığında onun yerine başka günlerde oruç tutarak telafi edebilirsin; işlediğin günaha karşılık herhangi bir kaza olmaksızın sadaka verebilirsin. Ancak diğer dördünde başka bir şey, onlara karşılık onların yerine geçemez.

Zürare diyor: İmam Bakır (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: Bir işin zirvesi, tepesi, anahtarı, her şeyin kapısı ve Rahman’ın rızası imamı tanıdıktan sonra ona itaat etmektir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا ﴾

Kim Peygamber’e itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, (bil ki) biz seni onlara bekçi olarak göndermedik.³³²

Eğer birisi gecesini kıyamla (ibadetle) ve gündüzünü siyamla (oruçla) geçirirse, malının tümünü sadaka olarak verirse ve ömrü boyunca hac yaparsa, bununla birlikte kendisiyle dostluk kuracağı ve amellerine delalet edecek Allah velisinin velayetini tanımazsa Allah karşısında amellerine karşılık hiçbir sevabı olmaz ve o, iman ehlinde olmaz. İmam daha sonra şöyle buyurdu: Onlardan iyi olanı Allah fazlı ve rahmeti ile cennete sokacaktır.³³³

İmam Sadık’tan (a.s) şu sözü rivayet edilmiştir: İslam’ın sacayağı üç şeydir: Namaz, zekât ve velayet.

Allah’ın, Allah’a imanın ardından kullarına farz kıldığı en şiddetli farzın ne olduğu sorusuna cevap olarak imamların şu sözü rivayet edilmiştir: İmamı tanıdıktan sonra ona itaat.

³³¹ Ali İmran 97.

³³² Nisa 80.

³³³ Muhammed b. Yakub El-Kuleyni, Usul’ul-Kâfi, c.3, Bab-u Deaimi’l-İslam, h.5.

Bunların hepsi tefvizin bu manasına nazırdır. Bu aynı zamanda bizim inandığımız bir gerçektir. Onların genel iznine (adil bir fakihin velayeti gibi) veya özel iznine (Hz. Mehdi'nin atadığı özel temsilciler gibi veya Resulullah'ın İmam Ali'yi ataması gibi) dayanan her hâkimiyet batıldır, tağuttur, haramdır ve fasittir. Bu tür hâkimlere itaat etmek, yardımcı olmak ve onlardan yardım almak caiz değildir. Bu konu, Kur'an ve rivayetler hakkında azıcık bilgisi olan herkes için gayet açıktır. Bu aynı zamanda son derece önemli bir mevzudur. Allah'ın velisinin velayetinden çıkmış olan kimsenin namazı, orucu ve hacı bizi aldatmamalıdır. Çünkü İblis de namaz kılar, rükû ve secde ederdi. Ama bununla birlikte Âdem'e secde etmedi. Zira o Âdem'in velayetine karşıydı; imamının kendisi üzerinde bir otorite olmasına karşıydı. Azgınlığını, kendisinin Âdem'den üstün olduğu; bu yüzden de Âdem'in onun üzerinde velayeti olmasının doğru olmayacağı gerekçesine dayandırdı. Böylece Rabbinin emrinden çıktı ve kâfir oldu. Namaz ve orucu terk ettiği için değil, bilakis Allah'ın velisinin velayetinden çıktığı için bu duruma düştü.

Buna delalet eden rivayetlerden biri de Fazlullah b. Mahmud Farisi'nin Riyadu'l-Cinan kitabında ve kendi isnadıyla Muhammed b. Senan'dan naklettiği şu rivayettir: Muhammed b. Senan şöyle der: Ben Ebu Cafer'in [İmam Bakır'ın (a.s)] yanındaydım. Ona Şiânın ihtilafından söz ettiğimde şöyle buyurdu: Vahdaniyetinde daima tek olan Allah Muhammed'i, Ali'yi ve Fatma'yı (hepsine selam olsun) yarattı. Onların yaratılışından bin devir geçtikten sonra eşyayı yarattı ve onları eşyanın yaratılışına şahit kıldı. Eşyayı onların itaatine yönlendirdi ve onlarda dilediği fazileti karar kıldı. Eşyanın hükümde, tasarrufta, irşatta, emirde, nehiye ve yaratılıştaki yetkisini onlara tefviz etti. Çünkü bunlar onların velileridir; emir, velayet ve hidayet onlara aittir; onlar Allah'ın kapıları, temsilcileri ve sırlarıdır. Onlar istedikleri şeyi helal kılar ve istedikleri şeyi haram kılar. Onlar Allah'ın istediğinden başka bir şey yapmazlar. Onlar, değerli kullardır. O'ndan önce söz söylemezler ve sürekli O'nun emri ile hareket ederler. İşte gerçek dindarlık budur. Her kim bundan öne geçerse ifrat deryasında boğulur. Her kim de Allah'ın onlara vermiş olduğu bu rütbeleri onlardan eksiltirse tefrit deryasında yok olur ve Muhammed hanedanının bir mümin üzerine vacip olan marifetinin hakkını yerine getirmemiş olur. İmam daha sonra şöyle buyurdu: Ey Muhammed bunları al; hiç şüphesiz bunlar Allah'ın ilim hazinesinden ve sırrındandır.³³⁴

Bunun benzeri bir hadisi Muhammed b. Yakub El-Kuleyni kendi isnadıyla Muhammed b. Senan vasıtasıyla İmam Bakır'dan (a.s) rivayet etmiştir.

Ravinin sözünü ettiği Şiânın ihtilafı; İmamın (a.s) onu giderme bağlamında verdiği cevabın içeriğinden anlaşılacağı üzere; imamların Allah katındaki mertebe ve makamları konusundadır. Rivayette geçen "Onları eşyanın yaratılışına şahit kıldı" ifadesi Yüce Allah'ın "Göklerin ve yerin yaratılışını onlara göstermedim"³³⁵ sözüyle çelişmez.

Aksine ayet buna şahittir. Çünkü ayet şeytana ve zürriyetine uymanın haram olduğu hakkında inmiştir. Yani şeytana ve zürriyetine uymanın yasak kılınmasına sebep olarak ona ve soyuna âlemin yaratılışının gösterilmediği hususu beyan edilmiştir. Bununla birlikte

³³⁴ Fazlullah b. Mahmud Farisi, Riyadu'l-Cinan; Biharul Envar, c.25, s.339.

³³⁵ Kehf 51.

Peygamber’e ve Ulu’l-Emre mutlak şekilde uyulması emredilmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki Allah, onlara göklerin ve yerin yaratılışını göstermiştir. Çünkü onlar, insanların velileridir. Ama şeytan ve zürriyeti, insanların velileri değildir.

Dördüncü Mana: Onlara maslahat gördükleri yerlerde insanların kapasitelerine göre hüküm ve bilgi verme işi tefviz edilmiştir. Çünkü insanlar ilim, akıl, takva ve maksatları cihetiyle eşit seviyede değildir. İmamlar ise bunların tümüne vakıf ve hepsinden haberdardır. Dolayısıyla bazen imamların bir mesele için gelmiş olan farklı insanlara aynı meselede çeşitli cevaplar verdiğini görüyoruz. Bu konuya Peygamber’den (s.a.a) nakledilen şu hadiste işaret edilmiştir: “Biz peygamberler topluluğu insanlarla akılları miktarında konuşmakla emrolunduk.”

Buna insanların iman, marifet ve maksat düzeyindeki farklılıklar da ekleyebilirsiniz. Onlar Selman gibi birine verdikleri cevabı Ebuzer’e vermezlerdi. Diğer fer’i meseleleri de buna mukayese edebilirsiniz. Bazı rivayetlerde “Sizin göreviniz sormaktır ama bizim görevimiz cevap vermek değildir” cümlesiyle işaret edilen husus da budur. Yani bizim cevap vermemiz vacip değildir. Çünkü maslahat sükût veya takiye etmeyi gerektirebilir. Belki de Yüce Allah’ın şu sözünde buna işaret edilmiştir:

﴿ اَنَا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ ﴾

Biz sana Kitabı, insanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği şekilde hükmetmen için indirdik. ³³⁶

Bu manada bir tefviz anlayışı ilahî hikmetin gereği olup hakır ve sabittir; buna delalet eden birçok rivayet vardır. Onlardan bazılarını zikredeceğiz.

Muhammed b. Hasan Saffar Besair’ud-Derecat kitabında kendi isnadıyla Abdullah b. Süleyman vasıtasıyla İmam Sadık’tan (a.s) şöyle rivayet etmiştir: Birisi imamdanda soru sorduğunda Yüce Allah, cevabı Süleyman’a (a.s) tefviz ettiği gibi imama da mı tefviz eder? İmam buyurdu: Evet, bu doğrudur. Adamın biri bir konu hakkında sorunca İmam ona cevap verdi. Sonra başka bir adam aynı meseleyi sordu; İmam ona birinci kişiye verdiği cevaptan farklı bir cevap verdi. Sonra başka biri gelip aynı soruyu sorunca İmam ilk iki kişiye verdiği cevaptan farklı bir cevap verdi. Sonra şu ayeti okudu:

﴿ هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾

“Bu bizim hesapsız bağışımızdır; ister ihsan et, ister tut” ³³⁷

İmam Ali’nin (a.s) kıraatinde böyle gelmiştir.

³³⁶ Nisa 105.

³³⁷ Sad 39.

Ravi diyor: Dedim ki: Allah size esenlik versin; peki, İmam onlara bu cevabı verirken onları tanır mı? İmam Sadık buyurdu: Suphanallah! Yüce Allah'ın Kitabındaki şu sözünü duymaz mısınız?:

﴿ ان في ذلك لآيات للمتوسمين و انها لبسبيل مقيم ﴾

İşte bunda, basiret sahipleri için işaretler vardır. Onlar hala gözler önünde duran bir yol üzerindedirler.³³⁸

Onlar (basiret sahipleri) imamlardır; asla ondan (yoldan ve sırat-ı müstakimden) çıkmazlar. İmam daha sonra şöyle buyurdu: Evet, İmam bir kişiye baktığında onu tanır ve rengini bilir. Eğer bir duvarın arkasından sözünü duyarsa onu tanır ve ne istediğini bilir. Zira Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ ومن آياته خلق السموات والارض واختلاف الستمكم و الوانكم ان في ذلك لآيات للعالمين ﴾

Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması da, O'nun ayetlerindendir. Gerçekten bunda âlimler/bilenler için ayetler vardır.³³⁹

Onlar âlimlerdir; hiçbir dil yoktur ki işitip anlamasınlar ve sahibinin kurtulacağı veya helak olacağını bilmesinler. Bu yüzden kendilerine gelenlerin konuştuğu dilde onlara cevap verirler.³⁴⁰

“Rengini bilir” ifadesinden maksat, onun imanının derecesini veya nifak ve küfrünü ve yahut bunlardan başka durumunu bilip onun gerektirdiği şeye uygun olan cevabı vermesidir.

Muhammed b. Hasan Saffar, kendi isnadıyla Musa b. Uşeym'in İmam Sadık'tan (a.s) şöyle naklettiğini rivayet etmiştir: Ben İmam Sadık'a (a.s) Allah'ın kitabından bir ayet hakkında sordum; o da bana bilgi verdi. Ben yanından ayrılmadan başka bir kişi geldi ve aynı ayet hakkında ona sordu; İmam bana verdiği bilgiye aykırı şekilde ona cevap verdi. İbn-i Uşeym diyor: Bunun üzerine içime – Allah'ın istemesiyle – öyle bir şey girdi ki sanki kalbim bıçaklarla parçalanıyordu. Kendi kendime dedim: Ben Şam'da bir vav harfi ve benzerinde dahi hata etmeyen Ebu Kutade'yi bırakıp tümüyle böyle bir hatayı yapan kimsenin yanına geldim!

Ben böyle düşündüğüm sırada başka biri geldi ve aynı ayet hakkında sordu. İmam ona da bana ve benden önceki kişiye verdiği cevaptan farklı bir cevap verdi. Bunun üzerine bendeki kuşku dağıldı ve bunu kasten yaptığını anladım. Kendi kendime söylendim. Bunun üzerine İmam Sadık (a.s) bana yönelerek buyurdu: “Ey İbn-i Uşeym! Şunu, bunu

³³⁸ Hicr 75-76.

³³⁹ Rum 22.

³⁴⁰ Muhammed b. Hasan Saffar, Besair'ud-Derecat, s.114.

yapma...” Sonra benim içimden geçen şeyleri bana anlatmaya başladı. Ardından şöyle buyurdu: Ey İbn-i Uşeym! Allah, Süleyman b. Davud’a tefvizde bulunarak şöyle buyurdu:

﴿ هَذَا عَطَانَا فَأَمْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾

“Bu bizim hesapsız bağışımızdır; ister ihsan et, ister tut”³⁴¹

Peygamber’ine de tefvizde bulundu ve şöyle buyurdu:

﴿ مَا آتَاكُم الرِّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ﴾

“Peygamber size ne verdiyse onu alın ve sizi neden sakındırdıysa ondan sakının.”³⁴²

Peygamber’e tefviz ettiğini bize de tefviz etti. Ey İbn-i Uşeym!

من يرد الله ان يهديه يشرح صدره للإسلام ومن يرد ان يضله يجعل صدره ضيقاً حرجاً

Allah kimi hidayete erdirmek isterse, gönlünü İslam’a açar; kimi de saptırmak isterse kalbini daraltır ve sıkıntılı kılar.³⁴³ Sıkıntının ne olduğunu bilir misin? Dedim: Hayır. İmam parmaklarını sıkıca kapatarak “o, içinden hiçbir şey çıkamayacak ve hiçbir şey giremeyecek kadar sıkı olan şey gibidir” buyurdu.³⁴⁴

Muhammed b. Yakub Kuleyni kendi isnadıyla Abdullah b. Senan’dan Yüce Allah’ın “ثم ليقتضوا تفهيمهم” = “Sonra kirlerini gidersinler”³⁴⁵ ayeti hakkında şöyle rivayet eder: İmam buyurdu: Yani bıyığı tutup tıraş etmek ve tırnağı tutup onu kırmaktır. Abdullah b. Senan bu cevaba şaşırdı ve şöyle dedi: Oysaki Zureyh Şami, sizin bu ayetin manası hakkında “İmamla buluşmaktır” söylediğini rivayet etti. Bunun üzerine İmam ona şu sözle cevap verdi:

Zureyh doğru söylemiştir. Sen de doğru söyledin; Kur’an’ın zahiri ve batını vardır. Kim Zureyh’in taşıdığını taşıyabilir?³⁴⁶

Buna benzer bir rivayet İmam Kazım’dan (a.s) Yüce Allah’ın şu sözü hakkında gelmiştir:

﴿ قل ارايتم ان اصبح مائكم غوراً فمن ياتيكم بماء معين ﴾

³⁴¹ Sad 39.

³⁴² Haşr 7.

³⁴³ En’am 125.

³⁴⁴ Muhammed b. Hasan Saffar, Besairu’d-Derecat, s.113 ve 114; Şeyh Saduk, El-İhtisas’ta kendi isnadıyla El-Yaktini’den buna benzer bir rivayet getirmiştir. Besair’ud-Derecat kitabında başka bir senetle Bekkar b. Ebubekir ondan buna benzer bir rivayet nakletmiştir. El-İhtisas kitabının 329 ve 330. sayfalarında Ahmed b. Muhammed’den benzer rivayet nakledilmiştir.

³⁴⁵ Hac 29.

³⁴⁶ Muhammed b. Yakub Kuleyni, El-Kâfi, c.2, Kitabu’l-Hüccet, s.549, h.4.

“De ki: Suyunuz çekilirse, söyleyin bakalım, size kim bir akarsu getirebilir?”³⁴⁷

Bu ayet Hz. Kaim (a.s) hakkında inmiştir. Yani imamınız sizden gaip olduğu zaman kim size yeni bir imam getirebilir?³⁴⁸

Beşinci Mana: İnsanlar arasında hüküm verme ve bunun dayanaklarını seçme işi onlara tefviz edilmiştir. Dolayısıyla onlar hüküm vermede şeriatın zahirine amel edip şahitler, deliller ve yeminlere göre davranmakla – maslahat görmeleri halinde – kendi ilimlerine ve Rablerinin onlara her vakada ilham ettiği şeye göre karar vermek arasında muhayyerdirler. Bu manada bir tefviz de haktır ve vuku bulmuştur. İbn-i Senan’ın biraz sonra gelecek olan rivayeti buna hamledilebilir. Ayrıca buna delalet eden birçok rivayet vardır.

Besair’ud-Derecat kitabının Nevadir bölümünde Muhammed b. Senan’dan şöyle rivayet edilmiştir: İmam Sadık (a.s) buyurdu: Hayır, Allah’a andolsun ki Allah, yarattıklarından Peygamber (s.a.a) ve imamlardan başka hiç kimseye tefvizde bulunmamış ve şöyle buyurmuştur:

﴿ انا انزلنا اليك الكتاب بالحق لتحكم بين الناس بما اراك الله ﴾

Biz sana Kitabı, insanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği şekilde hükmetmen için indirdik.³⁴⁹

Bu ayet, vasiler hakkında da geçerlidir.³⁵⁰

“Allah’ın sana gösterdiği şekilde” sözünden maksat, Allah’ın sana tanıttığı, sana vahiye bulunduğu, sana ilham ettiği ve kalbine attığı hükümlerdir. Bu da bir tür tefvizden başka bir şey değildir.

Altıncı Mana: Almak ve vermekte tefvizdir. Allah yeri ve üzerindekiileri onlar için yaratmış; enfal, fey, humus, ganimetlerin safi olanı ve diğer şeyleri onlar için kılmıştır. Dolayısıyla onlar dilediklerini verir ve dilediklerine engel olurlar. Bu da haktır ve biz böyle bir tefvize inanırız. Bu manada tefvize delalet eden yeterli ölçüde rivayet vardır. Onlardan biri şudur:

Şeyh Saduk, El-İhtisas kitabında ve Saffar, El-Besair kitabında kendi isnatlarıyla İmam Sadık’tan (a.s) şöyle rivayet etmişlerdir:

Kaim’in bir kişiye bin dirhem, sana ise bir dirhem verdiğini görürsen sakın sana ağır gelmesin; zira bu emir ona tefviz edilmiştir.³⁵¹

³⁴⁷ Mülk 30.

³⁴⁸ Esterabadi, Şerh-i Tevil’ul-Ayat’iz-Zahire, c.2, s.708- 709, h.15.

³⁴⁹ Nisa 105.

³⁵⁰ Muhammed b.Hasan Saffar, *Besair’ud-Derecat*, s.114; benzer rivayeti Şeyh Saduk, *El-İhtisas* kitabında Abdullah b. Senan’dan nakletmiştir.

³⁵¹ Muhammed b. Ali Es-Saduk, *El-İhtisas*, s.331 ve 332; Muhammed b. Hasan Saffar, *Besairu’d-Derecat*, s.113.

Ayetler ve rivayetlerden elde edilen netice şudur: Masumlar; mahkûkturlar, sonradan yaratılmış ve terbiye edilmişlerdir. Ancak onlar yüceltilmiş kullardır; kendilerinde vahiy veya ilham yoluyla öğretilmiş, zanna dayanmayan ve hata ihtimali bulunmayan ilimler vardır. Allah'ın iradesi ve ilhamı ile bazı hükümlerin yürürlüğe konulması kendilerine tefviz edilmiştir ki burada Yüce Allah'ın sınırlarından en ufak bir şey ihlal edilmez. Onlar Allah'ın izniyle kainatta mucize ve keramet dediğimiz birtakım olağanüstü tasarruflarda bulunabilirler. Nitekim Kur'an'da bazı peygamberlere bu tür işler isnat edilmiştir. Bununla birlikte onların Allah katında sayılamayacak kadar çok makama sahip olduklarına inanırız. Onların kendileri de bu gerçeğe şu sözleri ile işaret etmişlerdir: Bizim, kendisine yöneldiğimiz bir Rab olduğunu bilin; sonra hakkımızda istediğinizi (fazileti) söyleyin, asla ulaşamazsınız. Bir diğer sözlerinde ise şu ifade geçmiştir:

Bizim işimiz zor ve çetindir; (veya hadisimiz zor ve çetindir) onu ancak mukarreb bir melek, gönderilmiş bir peygamber veya Allah'ın kalbini imanla imtihan etmiş olduğu mümin bir kul taşıyabilir.” Bunların hepsi de haklı ve vuku bulmuştur; bunlarda en ufak bir gultiv yoktur. Gultiv, onlara ilahlık ve rablik isnadında bulunmak veya onların kadim olduğunu savunmak ve mahlûk olmadıklarını söylemektir. Kâinata yaratma ve rızık verme konusunda mutlak manada tefvize inanmak da gultivdir. Elbette onların Allah'ın izniyle Hz. İsa'nın kuş yaratması gibi yaratmaya güçleri olduğuna inanmak ile yaratıcı ve rızık verici olduklarına inanmak arasında açık bir fark vardır. Bunlardan birincisi sahih ama ikincisi batıldır. Aynı şekilde imamların sehiv/hata yaptıklarına inanarak onları gerçek makam ve mertebelerinden aşağı indiren; onların birçok dini hükmü bilmediğini, şer'i hükümlerde zanna dayalı görüşleriyle hareket ettiklerini savunan taksir ehlinin inancı da batıldır. Nitekim Ebu Cafer Muhammed b. Hasan b. Velid (Şeyh Saduk) böyle bir düşüncüyü savunarak şöyle demiştir: Gultivun ilk derecesi sehvi reddetmektir. Bu sözün çürük oluşu ortadadır. Bununla birlikte Şeyh Saduk gibi büyük âlimlere taksir isnadında bulunmak da yanlıştır. Şeyh Saduk, sehiv yapmalarının caiz olduğunu söylese de imamların makamlarının birçokuna ariftir. Sadece sehiv meselesinde sehve düşmüştür. Dolayısıyla mümin bir insan hakkında ihtiyat asla terk edilmemelidir. Allah en iyi bilendir.

İmamlar hakkındaki sahih inanç şudur: Onlar Ruh'ul-Kudus'la teyit edilmişlerdir. Hatta onlar, Ruhu'l-Kudus'la Meryem oğlu İsa'yı (a.s) teyit eden Allah tarafından teyit edilmişlerdir. Meryem oğlu İsa'nın yaptığı mucizeler ise ortadadır. Dolayısıyla eğer bir Müslüman, Peygamber ve vasilerinden; İbrahim, Musa, İsa, Süleyman, Davud, Yahya, Hızır, Salih gibi önceki peygamberler ve Asif b. Berhiya gibi Allah dostları hakkında sabit olan mucize ve kerametleri nefyedecek olursa, İslam dini ve onun yüce Peygamber'ini, onlardan ve onların dininden daha düşük ve eksik görmüş olur. Hâlbuki kâmil bir dinden eksik bir dine yönelmek doğru değildir. Bu durumda böyle bir Müslümanın İslam'ı bırakıp daha üstün ve kâmil gördüğü bu dinlerden birine yönelmesi gerekir. Oysa bunun batıl ve çürük olduğu üzerinde ittifak edilmiştir. O halde Müslüman için tek bir seçenek kalıyor; o da Peygamberimiz ve onun vasileri için önceki peygamberler ve vasilerin makamının üstünde bir makamı ispat etmektir. Resulullah'ın (s.a.a) hanedanından olan imamlar dışında hiç kimse doğru olarak böyle bir iddiada bulunamaz. Onlar kendileri hakkında gultivve

düşülmesinden sakındırmışlar ve kendilerinin Allah'ın değerli kulları olduklarını, O'ndan önce söz söylemediklerini ve sürekli O'nun emri ile hareket ettiklerini vurgulamışlardır.

Şunu da bilmeniz gerekir ki Yüce Allah, Kitabında dini havzalarda bulunan üç tafiye işaret etmiştir; onların tümünün işi, Allah'ın kitabı ve ahkâmını korumaktır. Bunlar; peygamberler, Rabbanîler (Allah'a yönelmiş bilginler) ve Ahbardır (Yahudi din âlimleri). Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ
وَالْأَخْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ...﴾

Biz Tevrat'ı indirdik. Onda hidayet ve nur vardır. Bu kitap ile (Allah'ın emirlerine) teslim olmuş peygamberler, Rablerine teslim olmuş zahitler (Rabbanîler) ve Yahudi din âlimleri, Allah'ın kitabını korumakla görevlendirilmiş ve onun doğruluğuna şahit olmaları sebebiyle Yahudi olanlara hükmederler...³⁵²

Peygamber malumdur ve onda hiçbir ihtilaf yoktur. O, efendimiz Ebu'l-Kasım El-Mustafa Muhammed b. Abdullah'tır (s.a.a). Ahbar da malumdur. Onlar sahabeler ve tabiinden başlayarak günümüze kadar uzanan İslam âlimleri, yazarları, müderrisleri ve müfessirleridir. Onların İslam'a ve Müslümanlara birçok hizmetleri olmuştur. Allah, Müslümanlardan taraf onları hayırla mükâfatlandırsın. Burada geriye İslam ümmeti içindeki "Rabbanîlerin" kimler ve konumlarının ne olduğu sorusu kalıyor? Birçok meselede olduğu gibi burada da Ehlisünnet nezdinde bu grubun mısdaqlarının tayini hususunda hiçbir cevap bulunmamaktadır. Fakat bizler, Resulullah'ın (s.a.a) emri ile Sakaleyne uyduğumuz için onları tanımıyor, kendilerini tabi oluyoruz ve makamlarını biliyoruz.

Allah'a şükrediyoruz ki bizi onların marifetine, sözlerini tutmaya ve yollarını sürdürmeye hidayet etmiştir. Ona layık olacak ve hoşnut kılacak bir şükürle şükrediyoruz.

³⁵² Maide 44.